

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

REDACTIE : RIDDER RENE VICTOR, HOOFDREDACTEUR

E. BOONEN, C. CAENEPEEL

REDACTIEADRES : PROF. MR. RIDDER RENE VICTOR, BRITSELEI 40, 2000 ANTWERPEN

OVERZICHT VAN DE VLAAMSE RECHTSLITERATUUR

GEDURENDE HET GERECHTELIJK JAAR 1976-77

De publicaties op het gebied van het recht in de Nederlandse taal worden in ons land in de laatste jaren zo menigvuldig dat een enigszins volledig overzicht ervan onmogelijk is geworden. Het is dan ook slechts de bedoeling hier te verwijzen naar enkele uitgaven die ofwel van bijzonder belang zijn, ofwel nuttig zijn voor de praktijk. Veel is er dus moeten verwaarloosd worden of voorbehouden voor een volgend overzicht.

Het is mij in elk geval een bijzonder genoegen de rij te overzien van wat dit jaar verscheen, waardoor een ruime plank van mijn bibliotheek gevuld wordt en waardoor ons het bewijs wordt geleverd van de noeste vlijt waarmee onze Vlaamse juristen werken aan de opbouw van de Nederlandstalige rechtswetenschap in ons land.

Laten wij met vreugde en fierheid een vluchtige blik werpen op het bijzonderste dat de pers ons dit jaar bracht.

Burgerlijk Recht

Op het gebied van het familierecht is er in de laatste maanden veel veranderd en de Wet van 14 juli 1976 heeft een grondige wijziging gebracht aan een belangrijk stuk van ons Burgerlijk Wetboek. Dat deze nieuwe wetgeving aanleiding zou geven tot vele geschriften lag voor de hand.

Zodra de nieuwe wet was uitgevaardigd heeft de *Koninklijke Federatie van Belgische Notarissen* een paar brochures aan de leden van het notariaat bezorgd waarin de essentiële beginselen van het nieuw huwelijksgoederenrecht summier worden uiteengezet. De ene brochure is getiteld "*Rechten en plichten van de echtgenoten. Het nieuw huwelijksvermogensrecht*" terwijl de andere als titel draagt "*Het nieuw*

huwelijksvermogensrecht". Hierin komen de preadviezen voor uitgebracht voor de notariële dagen van Antwerpen in de maand september 1976, met bijdragen van F. Baert over "*Het nieuwe huwelijksvermogensrecht. Algemeen overzicht van de nieuwe regeling. Afwijkingen van de bestaande wetgeving*"; van E. Van Hove over "*Bekwaamheid en beheer der echtgenoten*"; van P. Watelet "*De vereffening van het wettelijk huwelijksstelsel in het kader van het nieuw huwelijksvermogensrecht*" en van J. L. Rens "*Overgang van de oude stelsels van huwelijks-gemeenschappen naar het nieuw wettelijk stelsel en procedure tot wijziging van het aangenomen huwelijksvermogensstelsel tijdens het huwelijk*".

Deze preadviezen, hoe summier ook, bevatten zeer nuttige inlichtingen met het oog op de toepassing der nieuwe wettelijke regeling in de praktijk.

De tekst van de wet werd op brede wijze verspreid, door een brochure van het Ministerie van Justitie "*Huwelijksgoederenrecht*", met een inleiding van minister Herman Vanderpoorten.

Wie een grondig inzicht wil verkrijgen in de Wet van 14 juli 1976 op het huwelijksvermogensrecht zou ik in de eerste plaats willen verwijzen naar het voortreffelijk werkje dat gepubliceerd werd door prof. Roger Dillemans "*Huwelijksvermogensrecht*".

Het is geen lijvig boek en beslaat slechts een 200-tal bladzijden, doch het is bijzonder rijk aan inhoud en het geeft een diep inzicht in de doelstellingen die de wetgever heeft willen verwezenlijken. Het boek toetst voortdurend de wettelijke bepalingen aan de sociologische werkelijkheid, het geeft een reeks typische voorbeelden van de gevolgen die door de nieuwe wet zullen tot stand komen en het wemelt van rake opmerkingen en zelfs schalkse bedenkingen.

De auteur ontleedt de nieuwe wetgeving op de

huwelijksvermogensstelsels met een zeker scepticisme; hij onderstreept vele onduidelijkheden en onvolmaaktheden die in de wet voorkomen en oefent op talrijke punten een milde kritiek uit.

Na eerst een exhaustieve bibliografie te hebben samengesteld geeft schrijver ons een rechtsvergelijkend overzicht van de toestand zoals deze bestaat in Frankrijk, Duitsland, Nederland, Engeland en Italië. Hij behandelt dan de stof in drie afzonderlijke titels. Eerst het primair stelsel waarin met bijzondere helderheid gewezen wordt op de wettelijke maatregelen die genomen werden om de bekwaamheid, de gelijkheid en de onafhankelijkheid van de individuele echtgenoten te verzekeren en tevens om tussen hen de solidariteit en de bescherming van de gezinshuishouding te waarborgen. Bijzondere aandacht wordt gewijd aan de gevolgen van het afzonderlijk optreden van één der echtgenoten in de plaats van de andere, in het belang van het gezin, waarbij de vordering tot nietigverklaring speciaal in aanmerking wordt genomen.

Hierop volgt de titel betreffende het wettelijk stelsel dat door de wetgever werd uitgewerkt. De auteur wijst erop hoe tussen de vele mogelijkheden die zich voordeden de keuze van de wetgever gevallen is op de gemeenschap van aanwinsten, die schrijver zou verkiezen te noemen de scheiding van goederen met gemeenschap van aanwinsten, in elk geval met een vermoeden ten voordele van de gemeenschap.

De verantwoording van deze keuze wordt klaar uiteengezet en er wordt gewezen op zekere gevolgen, namelijk de grotere bewijsmoeilijkheden dan vroeger. Het lot van de goederen, de regeling van de schulden en het bestuur van de goederen, dat zowel het beheer als de beschikking over deze goederen omvat, worden dan belicht met voortdurende beschouwingen over de te verwachten gevolgen. Alles wordt gestaafd door treffende voorbeelden.

In zijn beoordeling wijst prof. Dillemans erop dat talrijke onzekerheden nog door de jurisprudentie zullen dienen opgelost te worden.

De problemen betreffende ontbinding, vereffening en verdeling vormen een afzonderlijk kapittel dat nog aanzienlijk zal dienen aangevuld te worden wanneer binnenkort een nieuwe wet tot wijziging van het erfrecht van de langstlevende echtgenoot zal in werking treden.

De derde titel van het boek behandelt de gekozen huwelijksstelsels en bespreekt de in de wet voorziene mogelijkheid tot verandering van het huwelijksstelsel met de voor- en nadelen die aan elk van de stelsels verbonden zijn.

Tot slot behandelt de auteur de overgangsregelingen waartegen hij ernstige bezwaren heeft, die hij "frustrerend noemt, onduidelijk, discriminatorisch en onnodig drastisch". Hij spreekt dan ook de hoop uit dat deze overgangsregeling niet definitief zal zijn. Het boek wordt besloten met een algemene balans waarin

naast de positieve verwezenlijkingen heel wat negatieve elementen worden onderstreept.

Het werk van prof. Dillemans is een klein meesterstukje. Het is inderdaad merkwaardig hoe in een zo kort bestek zoveel gezegd wordt en hoe op zo fijne en genuanceerde wijze de nieuwe wettelijke bepalingen worden beoordeeld, de voordelen van de nieuwe wet worden in het licht gesteld en de tekortkomingen van het werk van de wetgever worden uitgestippeld.

Geen betere gids voor het begrijpen van de diepere zin der nieuwe wet van dit uitstekend boek.

Voor een diepgaand commentaar op de nieuwe wet betreffende de huwelijksvermogensstelsels hebben in samenwerking *Hélène Casman* en *Moni Van Look* gezorgd, die beiden reeds talrijke publicaties betreffende het familierecht op hun naam hebben en die thans een lijevig boek hebben geschreven "*Huwelijksvermogensrecht*".

De auteurs hebben het wenselijk gevonden een artikelsgewijs commentaar te geven, omdat op die wijze het gemakkelijkst de betekenis van de bepalingen van een volledig nieuwe wet kan doorgrond worden. Wie praktische problemen betreffende het nieuw huwelijksrecht heeft op te lossen zal in dit werk ten overvloede alle gegevens vinden die hij nodig heeft. Het is gestaafd op een grondige studie van de voorbereidende werken; het maakt melding van alle doctrinale geschriften die over het onderwerp hebben gehandeld en het vermeldt een overvloedige rechtspraak in zoverre deze nog nuttig kan zijn voor de toepassing van de nieuwe normen.

Het werk is ingedeeld in zeven afdelingen: eerst het primair stelsel van de wederzijdse rechten en plichten van de echtgenoten, daarna de algemene beginselen van het huwelijksvermogensrecht, verder de studie van het wettelijk stelsel, van de bedongen gemeenschapsstelsels en van de scheiding van goederen, waarop nog volgen de procedures die voorzien zijn voor het oplossen van echtelijke moeilijkheden en uiteindelijk de overgangsbepalingen.

De auteurs hebben het gelukkig initiatief genomen elk artikel van de nieuwe wet te vermelden naast de bepalingen van de vroegere wetgeving, in zoverre dit mogelijk was. Deze methode geeft dadelijk een klaar overzicht van de wijzigingen die tot stand zijn gekomen. In de commentaar worden dan al de nieuwe artikelen toegelicht met verwijzingen naar de parlementaire handelingen en de doctrinale geschriften. Merkwaardig is de duidelijkheid van de uiteenzetting die toelaat op exhaustieve wijze de zin van de nieuwe regeling te vatten.

Dit werk is onmisbaar voor de studie van alle praktische gevallen die zich bij de toepassing van de nieuwe wet zullen voordoen. Laten we vooral in het licht stellen hoe de schrijfsters, niettegenstaande de artikelsgewijze behandeling, hun werk hebben opgebouwd als één geheel, waarin zonneklaar het resul-

taat wordt verklaard van de jarenlange voorbereiding die tot de nieuwe wet aanleiding heeft gegeven.

Het boek van Casman en Van Look zal voorzeker het basiswerk blijven voor het behandelde onderwerp.

Het is losbladig uitgegeven, zodat toekomstige wijzigingen of aanvullingen gemakkelijk kunnen ingelast worden.

Hélène Casman, waarvan de wetenschappelijke activiteit bewonderenswaardig is, heeft ons niet alleen het hierboven vermeld belangrijk werk bezorgd over de huwelijksvermogensstelsels, zij heeft ook een zeer waardevol proefschrift gepubliceerd over "*Het begrip huwelijksvoordelen*", waarmee zij op schitterende wijze aan de Vrije Universiteit te Brussel de graad van geaggregeerde voor het hoger onderwijs in het burgerlijk recht heeft bekomen.

Dit werk is één van de bijzonderste aanwinsten van de Vlaamse rechtsliteratuur op het gebied van het burgerlijk recht.

Het begrip huwelijksvoordelen, dat slechts zeer sporadisch in de wetgeving vermeld wordt, is steeds omringd gebleven met een sluier van vaagheid. Waar de wettelijke tekst weinig houvast bood, vindt men in de jurisprudentie talrijke nuances en uitzonderingen die deze vaagheid nog vermeerderen.

De doctrine heeft zich slechts in geringe mate beziggehouden met een grondige studie van het begrip zelf der huwelijksvoordelen en het was een moedige onderneming van *Hélène Casman* dit onderwerp nu eens terdege aan te pakken en definitieve klaarheid te brengen in deze duistere zone van het burgerlijk recht.

Zoals de promotor prof. G. Baeteman het terecht opmerkt in zijn "woord vooraf" zijn de verdiensten van dit werk buitengewoon talrijk. De auteur heeft inderdaad haar onderzoek ingebouwd in de nieuwe wetgeving betreffende de huwelijksvermogensstelsels; zij heeft niet enkel een diepgaande theoretische speurtocht ingesteld betreffende het begrip van de huwelijksvoordelen, doch zij heeft tevens uiterst waardevolle aanwijzingen gegeven voor de praktijk.

In een eerste kapittel bespreekt *Hélène Casman* de verschillende bedingen die in het huwelijksvermogensrecht voor gevolg hebben dat, bij ontbinding van de goederengemeenschap, deze niet in gelijke delen wordt verdeeld. Dit kan gebeuren volgens verschillende modaliteiten die schrijfster uitdiept en waarbij zij, in bewijsplaatsen, een volledig overzicht geeft van al wat hierover in de burgerrechtelijke literatuur in België en in Frankrijk werd geschreven. Hetgeen verspreid ligt in zovele wetenschappelijke geschriften over het burgerlijk recht wordt hier herleid tot enkele hoofdpunten, waarin een voortreffelijke synthese gegeven wordt van de verschillende theorieën die betreffende de huwelijksvoordelen het licht zagen.

Na deze synthese uitgewerkt te hebben gaat de

auteur op zoek naar de mogelijke grondslag van de wettelijke bepalingen en zij weidt achtereenvolgens uit over de theorie der fictie en de enge interpretatie van het begrip huwelijksvoordeel, de theorieën die uitgaan van de bezwarende aard van de huwelijksvoordelen waarbij deze van Robert, Saleilles en Croizat beoordeeld worden en de theorie van het wettelijk vermoeden waarbij de Franse rechtspraak vanaf 1890 wordt nagegaan, wanneer door het Franse Hof van Cassatie een arrest werd geveld dat een ommekeer bracht in de rechtspraak inzake huwelijksvoordelen.

Hélène Casman komt tot het besluit dat met eenzelfde term zeer verscheidene voordelen worden aangeduid; dat het echter gebleken is dat weinig aandacht werd besteed aan de noodzakelijkheid van een gemeenschappelijk kenmerk dat de toepassing van dezelfde regels op zulke verschillende toestanden kan uitleggen.

Na deze beschouwingen uit het eerste deel van het proefschrift, kan dan het onderzoek ingesteld worden naar de werkelijke aard van de wettelijk bepaalde regeling. Wanneer vertrokken wordt van een algemene omschrijving van het huwelijksvoordeel als een "verrijking tussen echtgenoten die ontstaat ten gevolge van de toepassing van hun huwelijksvermogensregeling en waarop de regels der schenkingen niet toepasselijk zijn", werd gezocht naar de mogelijkheid tot vaststelling van deze verrijking en naar de voorwaarden waaronder de regels der schenkingen kunnen worden uitgesloten. De Belgische rechtspraak en rechtsleer zijn nog te vaag om een nauwkeurige bepaling te geven van de term huwelijksvoordeel en *Hélène Casman* zet haar onderzoek verder enerzijds in het licht van de ontworpen hervorming van het erfrecht van de langstlevende echtgenoot en anderzijds in de sfeer van het nieuw huwelijksvermogensrecht.

Door ver doorgedreven opzoekingen benadert schrijfster dan het begrip huwelijksvoordeel in het vergelijkend recht en nl. in dat van Frankrijk, Luxemburg, Nederland, Italië, Zwitserland en Duitsland waardoor een zeer interessant en rijk gedocumenteerd stuk rechtsvergelijking wordt verstrekt.

In de twee laatste hoofdstukken van het boek wordt de juridische toestand nagegaan in geval van aanwezigheid van kinderen uit een vorig huwelijk en de regeling van het huwelijksvoordeel na echtscheiding en na faillissement, waarin naast historische en kritische beschouwingen zeer belangrijke gegevens medegedeeld worden, uitvoerig geadstrueerd, die een bijzonder licht werpen op soms zeer delicate verhoudingen.

Hélène Casman besluit haar boek met een conclusie waarin eerst een globale synthese wordt gegeven van de rijke inhoud van haar werk, en waarin zij o.m. concludeert dat de overeenkomsten die de

echtgenoten mogen maken ingevolge de hun verleende vrijheid huwelijksovereenkomsten op te stellen, niet aan de regels der schenkingen zijn onderworpen wat betreft de aanwinsten, behalve de door de auteur uitgestippelde uitzonderingen.

De voorstellen die volgens schrijfster in de wet zouden dienen opgenomen zijn de volgende :

1. voordelen die voor één der echtgenoten ontstaan uit de toepassing van hun huwelijksstelsel worden niet aan de regels der schenkingen onderworpen, wanneer zij betrekking hebben op hun (al dan niet in een goederengemeenschap gebrachte) aanwinsten ;

2. na echtscheiding vervallen de voordelen die de echtgenoten elkaar bij overeenkomst hebben verleend, onder voorwaarde van overleving, behoudens anders luidend beding.

Het is niet eenvoudig een werk met zulke rijke inhoud, waarin zo subtiele nuanceringen voorkomen, met enkele woorden samen te vatten. Het lijkt geen twijfel dat dit boek bij de behandeling van betwistingen op het stuk een stellige invloed zal uitoefenen op de jurisprudentie en dat het ook bij eventueel toekomstige wetswijzigingen belangrijke aanwijzingen zal geven aan de wetgever.

Het boek van Hélène Casman is één van die grote proefschriften die van bepalend belang blijven in onze rechtsliteratuur en die onze wetenschap voor het burgerlijk recht in aanzienlijke mate verrijkt hebben.

Prof. Johan M. Pauwels, hoogleraar in het familierecht aan de Universiteit te Leuven schreef een uitstekend werk "*Rechten en plichten van gehuwden. Het primair huwelijksstelsel - art. 212-224 B.W.*", waarin een synthese wordt gegeven van het thans geldend recht op dit terrein. Voor studenten en jonge practici was dit boek er nodig. Inderdaad, wanneer men nagaat wat al nieuwe normen er werden uitgevaardigd betreffende het huwelijk en het gezinsleven sedert de Wet van 20 juli 1932 tot de recente Wet van 14 juli 1976 en wanneer dit alles geplaatst wordt in het kader van de procedure-regelen voorzien in het Gerechtelijk Wetboek, begrijpt men volkomen dat het sommige juristen wel eens begint te duizelen en dat er een degelijke, zakelijke en volledige gids nodig was om in deze doolhof wegwijs te worden.

Deze gids heeft prof. Pauwels ons bezorgd. Het boek is uitsluitend beperkt tot alles wat betreft het primair huwelijksstelsel, namelijk de regelen van dwingend recht die door alle echtgenoten in het huwelijk dienen nagekomen te worden en de sancties die de eerbiediging van deze regelen waarborgen. De uiteenzetting berust op een grondige studie van de voorbereidende werkzaamheden der verschillende wetten, van de menigvuldige doctrinale geschriften die reeds op dit stuk verschenen en op een haast exhaustieve vermelding van een overvloed van re-

cente jurisprudentiële beslissingen, die van dit boek een kostbaar bezit maken voor de praktijk

Wij vinden in het werk van prof. Pauwels een samenvatting van de verschillende wetten die het thans geldend stelsel hebben tot stand gebracht en een overzicht van de wetgeving die op hetzelfde gebied bestaat in de naburige landen.

Zeer uitvoerig wordt gespeurd naar de betekenis van de verplichtingen van het primair huwelijksstelsel, zoals zij voorzien zijn in de artikelen 212 tot 224 B.W. : het samenwonen, de plicht tot getrouwheid, de wederzijdse hulp en de plicht tot het bijdragen in de lasten van het huwelijk, inzonderheid het onderhoud en de opvoeding van de kinderen. Op het eerste gezicht lijken het eenvoudige zaken, doch bij de lectuur van de tekst is men verrast door de vele angelen en klemmen die op het terrein van de wettoepassing verscholen liggen en door de menigvuldige praktische moeilijkheden die zich bij de behandeling der zaken voordoen.

Al is het werk hoofdzakelijk afgestemd op de praktijk en al worden door de auteur alle zuiver theoretische problemen vermeden, toch doet prof. Pauwels regelmatig zijn mening kennen over juridische vraagpunten. Zo, welk is de juridische aard van de ontvangstmachtiging die door de rechter verleend wordt? Schrijver meent er een "gerechtelijke aanstelling" in te erkennen. Is de exceptie non adimpleti contractus toepasselijk? Welk is het onderscheid tussen grof plichtverzuim of ernstige verstoring van de verstandhouding. Er wordt uitgeweid over het wegvallen van het huishoudelijk mandaat en de verbreiding van de mogelijkheden der schuldeisers. De auteur ontleedt de verhouding tussen de uitkering tot levensonderhoud en de ontvangstmachtiging. Hij antwoordt bevestigend op de vraag of de beide acties samen kunnen ingesteld worden.

Dit is slechts een greep uit de menigvuldigheid der problemen die onderzocht worden en waarvoor prof. Pauwels gezonde en realistische oplossingen voorstelt.

Het boek wordt besloten met een hoofdstuk over de bevoegdheid en de procedure waarbij de informatiemogelijkheden, tot dewelke de rechter zijn toevlucht zal kunnen nemen, worden uitgestippeld.

De practici, die dagelijks voor de rechtbanken betwistingen te behandelen hebben betreffende het primair huwelijksstelsel, zullen steeds nuttige en zelfs onontbeerlijke inlichtingen aantreffen in het werk van prof. Pauwels.

De vele wijzigingen die in de laatste jaren aangebracht werden in het echtscheidingsrecht in ons land en de sporadische wijze waarop deze wijzigingen tot stand zijn gekomen maakten het noodzakelijk dat er een algemeen synthetisch werk zou geschreven worden dat volledig beantwoordt aan de normen die vandaag op dit gebied van toepassing zijn.

Prof. G. Baeteman heeft het gelukkig initiatief genomen onder zijn leiding dit werk tot stand te brengen met een keur van specialisten die elk een van de afzonderlijke hoofdstukken van het echtscheidingsrecht hebben bewerkt.

Dit verzamelwerk, dat getiteld is "Het echtscheidingsrecht in België na de hervorming 1974-1975", is aldus gegroeid tot een volledige handleiding voor deze rechtstak.

De Minister van Justitie Herman Vanderpoorten schreef een "Ten Geleide" waarin hij bondig de actuele evolutie van ons familierecht schetst.

In een beknopte inleiding geeft prof. Baeteman een samenvatting van de verschillende wetten die achtereenvolgens het echtscheidingsrecht hebben gewijzigd, en daarna hebben bijzonder bevoegde juristen in zes achtereenvolgende hoofdstukken op diepgaande wijze alle modaliteiten van ons tegenwoordig echtscheidingsrecht doorgrond.

Marijke Bax geeft een algemene schets van de echtscheiding op grond van bepaalde feiten; zij onderzoekt de echtscheidingsgronden, de procedure en het bewijs en behandelt ook de voorlopige en de conservatoire maatregelen.

Haar studie eindigt met een overzicht der patrimoniale gevolgen van de echtscheiding waarbij ook de fiscale en de sociale gevolgen niet verwaarloosd worden. De studie van Marijke Bax is een uitstekende synthese van ons tegenwoordig echtscheidingsrecht. De wetgeving gaat echter zo vlug dat bij een nieuwe uitgave van dit boek, die niet lang zal uitblijven, enkele details zullen dienen aangepast te worden aan nieuwe wettelijke bepalingen, die trouwens thans reeds in een addendum van de studie worden aangegeven.

Johan Gerlo, assistent aan de V.U.B., gaat dan meer in detail de gevolgen na van de echtscheiding, zowel voor de echtgenoten als voor de kinderen, waarbij uitvoerig de uitkering van onderhoudspensioen wordt belicht.

Carl De Busschere commentarieert de nieuwe wet betreffende de echtscheiding op grond van feitelijke scheiding en toont aan welke menigvuldige moeilijkheden zich voordoen bij deze schijnbaar zeer eenvoudige wettelijke tekst.

De echtscheiding door onderlinge toestemming wordt behandeld door Héléne Casman, assistente aan de V.U.B., die ook het kapittel betreffende de scheiding van tafel en bed voor haar rekening heeft genomen.

Herwig De Smedt, rechter, schreef een tractaat over de internationale echtscheiding en het Belgisch internationaal privaatrecht, waarbij een commentaar verstrekt wordt op de Wet van 27 juni 1960 betreffende de toelaatbaarheid van de echtscheiding wanneer één van de echtgenoten een vreemdeling is.

Eindelijk wordt het boek besloten met een studie

van prof. Gustaaf Baeteman waarin deze zijn beschouwingen mededeelt over het hernieuwd echtscheidingsrecht in België. Hij geeft ons een prachtig overzicht van de evolutie van het familierecht zoals deze zich in de laatste jaren heeft voorgedaan en van de vele wijzigingen die aan de vroegere toestanden werden toegebracht, niet enkel door de wetgeving doch eveneens door de rechtspraak. Schrijver betreurt echter dat, in tegenstelling met de recente wetwijzigingen in vele landen, in ons land geen globale herziening van het echtscheidingsrecht werd doorgevoerd en dat ten onzent slechts fragmentaire wettelijke hervormingen tot stand kwamen die meestal het resultaat zijn van compromissen tussen de uiteenlopende opvattingen terzake echtscheidingspolitiek. Vandaar onduidelijkheid van de richtlijnen die door de wetgever aan de rechter gegeven worden. De auteur stelt vast dat de tussenkomst der rechtbanken gaat van het echte contentieux tot een bijna bestuurlijke vaststelling. Hij is van oordeel dat de procedure daaraan zou dienen aangepast te worden en dat de aandacht vooral zou moeten gaan naar de afschaffing van overbodige tussenstadia.

Op het einde van het boek vinden wij de vermelding van een zeer breed opgevatte bibliografie en in bijlagen wordt ons een uitvoerige reeks modellen voor de rechtspraktijk gegeven die door de practici ten eerste zullen gewaardeerd worden. Daarop volgt nog een lijst van de voornaamste wetten die het Belgisch echtscheidingsrecht hebben gewijzigd, een coördinatie van de thans geldende wetgevende bepalingen en uiteindelijk zeer nuttige en soms verrassende statistieken.

Prof. Baeteman dient gelukkiggewest omdat hij het initiatief genomen heeft tot de samenstelling van dit volstrekt onontbeerlijk boek dat voor magistraat, advocaat en notaris onmisbaar is en dat door zijn zakelijkheid en zijn volledigheid zich voorzeker aan meerdere herdrukken mag verwachten.

Een ander belangrijk werk op burgerrechtelijk gebied is de studie over de "Contractuele erfstelling" van prof. Marc Van Quickenborne dat ook in zekere mate in dicht verband staat met het huwelijksgoederrecht.

Het is ook een boek waardoor een moeilijk onderwerp, dat aanleiding gaf tot menigvuldige juridische betwistingen, op grondige wijze wordt uitgediept. De in het begin van het boek vermelde bibliografie toont aan op welke ruime wijze de auteur zijn studie heeft uitgewerkt en welke geweldige som arbeid dit boek vertegenwoordigt.

Niet alleen wordt de contractuele erfstelling onderzocht in het kader van het Frans-Belgisch recht doch ook, bij rechtsvergelijking, in het Nederlands en het Duits recht.

Na een omschrijving van het wezen der contractuele erfstelling geeft de auteur een historisch

overzicht waarin de evolutie van deze rechtsfiguur wordt geschetst.

Het Burgerlijk Wetboek is bijzonder schaars met gegevens betreffende de contractuele erfstelling en de auteur weidt uit over de interpretatieregelen die bij de uitleg van de zeldzame wettelijke bepalingen zullen dienen gebezigd.

Schrijver behandelt achtereenvolgens de vormvereisten voor een geldige contractuele erfstelling, de partijen die bij deze rechtsfiguur in aanmerking komen, de vereiste bekwaamheid waarover zij dienen te beschikken en het voorwerp van de contractuele erfstelling.

Uitvoerig gaat hij dan het beginsel na van de herroepelijkheid der contractuele erfstelling en de gevolgen die eraan verbonden zijn, waarna de uitzonderingen op de herroepelijkheid onder het oog worden genomen, zowel wettelijke als bedongen uitzonderingen.

Eenmaal de contractuele erfstelling tot stand gekomen speurt Van Quickenborne naar de rechtspositie van de ingestelde erfgenaam gedurende het leven van de insteller. Hij mag geen enkele daad van beschikking verrichten betreffende de in de erfstelling begrepen goederen, beschikking die volledig nietig zou zijn. Hij beschikt ook over geen recht van beheer en geniet niet van de vruchten. Volgens de auteur heeft de ingestelde erfgenaam tijdens het leven van de insteller niet het recht bewarende maatregelen te nemen, al kan volgens de rechtspraak, die de auteur citeert, het recht van de aangestelde erfgenaam wel door een hypotheek gewaarborgd worden, waarmee de auteur meent zich nochtans niet te kunnen verenigen.

Welk is nu de toestand bij het openvallen van de nalatenschap van de insteller? De ingestelde heeft de keuze de nalatenschap te aanvaarden of te verwerpen of haar te aanvaarden onder voorrecht van inventaris. Hierbij komen verschillende eventualiteiten aan de dag die schrijver ontleedt.

Een afzonderlijk hoofdstuk ontwikkelt dan de rechten en verplichtingen van de ingestelde erfgenaam en de wijze waarop hij zijn erfrecht verkrijgt. Hieromtrent bestaat tussen de auteurs betwisting betreffende de vraag of de ingestelde erfgenaam al dan niet geniet van het voordeel van de saisine. De schrijver treedt de opinie bij dat de contractueel ingestelde erfgenaam met de legetaris dient gelijkgesteld.

Een probleem dat tot nog toe slechts weinig werd bestudeerd is de wijze waarop de ingestelde erfgenaam zijn "reservatair erfrecht" kan uitoefenen. Hierbij doen zich zeer delicate vragen voor wat betreft de verhouding van de contractueel ingestelde met de reservataire erfgenamen. Na de uiteenzetting van de verschillende stellingen, toegelicht door treffende voorbeelden geeft telkens schrijver zijn eigen mening, gesteund op fijne nuancering en tevens op gezond verstand.

Een laatste hoofdstuk van het boek heeft het over de oorzaken waardoor een contractuele erfstelling, die op een geldige manier is tot stand gekomen, haar normale gevolgen niet kan sorteren omdat zij tengevolge van bepaalde feiten of omstandigheden herroepen of ontbonden wordt, zoals de niet-uitvoering van lasten en voorwaarden, de geboorte van een kind, de herroeping wegens ondankbaarheid, het uitblijven van het begunstigde huwelijk, de echtscheiding of de scheiding van tafel en bed.

Bij het einde van het boek komt de auteur tot wat hij noemt "variëaties op de eigenlijke contractuele erfstelling," zoals de gelijkheidsbelofte gekend in het oude recht, de alternatieve schenking van tegenwoordige en toekomstige goederen, waarbij de begiftigde de keuze heeft tussen het vermogen van de schenker zoals het eruit ziet bij zijn overlijden ofwel zoals het ten tijde van de schenking zelf was samengesteld. De auteur geeft zijn oordeel over de maatschappelijke functie en de juridische draagwijdte van deze rechtsfiguren.

Eindelijk wordt in een laatste titel gespeurd naar het nut en de betekenis van de contractuele erfstelling in onze huidige maatschappij. Al heeft de contractuele erfstelling door derden ten voordele van aanstaande echtgenoten de bedoeling het huwelijk te bevorderen, stelt men vast dat deze erfstellingen minder en minder voorkomen. Het maatschappelijk belang ervan is dan ook in aanzienlijke mate verminderd en wel zodanig dat deze rechtsfiguur in het nieuw Nederlands Burgerlijk Wetboek niet meer voorkomt.

Tussen aanstaande echtgenoten zijn contractuele erfstellingen in tegendeel zeer frequent.

De te verwachten goedkeuring van het wetsontwerp tot wijziging van het erfrecht van de langstlevende echtgenoot zal het belang ervan echter aanzienlijk doen verminderen.

Het boek van prof. Van Quickenborne is een volmaakte studie, die een lastig en moeilijk terrein van burgerlijk recht tot in alle details doorploegt, die steunt op een uitgebreide documentatie en die de auteur ten zeerste vereert.

Op een ander gebied kunnen wij hier de belangrijke bijdrage tot de wetenschap van het burgerlijk recht begroeten in de monumentale handleiding die werd uitgegeven door *prof. Robert Vandeputte "De overeenkomst, haar ontstaan, haar uitvoering en verdwijning, haar bewijs."*

Het geldt hier een uitvoerig leerboek over het contractenrecht, dat uitmunt door zijn pedagogische waarde. Voor de studenten in het burgerlijk recht is dit werk inderdaad het ideaal leerboek waardoor zij op eenvoudige en uiterst begrijpelijke wijze, doch met vaste hand ingeleid worden in de wijde wereld van het contractenrecht.

De auteur legt er de nadruk op dat zijn boek

uitsluitend beperkt is tot het contract en dat de on-eigenlijke overeenkomst en de onrechtmatige daad buiten bespreking blijven. Het is dus enkel het contract in zijn algemeenheid dat in dit werk in al zijn facetten wordt onderzocht.

De indeling van het boek volgt de klassieke methode: de bepaling van het contract, het tot stand komen ervan, zijn voorwerp en zijn oorzaak, zijn modaliteiten, zijn gevolgen zowel voor de partijen als voor derden, zijn tenietgaan en zijn bewijs.

In dit algemeen raam worden echter op haast elke bladzijde problemen onderzocht die zowel in de theorie als in de praktijk tot felle controversen aanleiding hebben gegeven, doch die door schrijver op rustige en zakelijke wijze toegelicht worden terwijl hij zijn eigen visie hoofdzakelijk adstrueert op basis van de redelijkheid.

Zo worden de dubbelzinnigheden besproken die zich voordoen bij de behandeling van het voorwerp en van de oorzaak van de overeenkomst, de discussie over de juridische waarde van de toetredingscontracten, het onderscheid tussen een hoofdelijke verbintenis en een verbintenis in solidum, de gevolgen voor de contracten van de muntontwaarding, de betwistingen betreffende de toepassing van het strafbeding en zovele andere omstreden punten, uiterst belangrijk voor de praktijk, en bijzonder interessant voor de theorie.

Prof. Vandeputte gaat dan verder de relativiteit na van de contracten in hun gevolgen tegenover derden en hij illustreert zijn betoog door uitvoerige vergelijkingen met andere rechtsinstellingen. Met bijzondere klaarheid ontwikkelt hij de leer van de zijdelingse vordering en van de pauliaanse vordering, om zijn boek te besluiten met alles wat betrekking heeft op het bewijs van de contracten.

Doorlopend weet de auteur de belangstelling van de lezer te boeien door het mededelen van historische bijzonderheden, door de evolutie te schetsen van de besproken rechtsfiguren en door zijn uiteenzetting toe te lichten door middel van een grote hoeveelheid praktische voorbeelden, die op lumineuze wijze de besproken stellingen verduidelijken.

De auteurs over dit deel van het burgerlijk recht worden overvloedig geciteerd en wanneer haast op elke bladzijde verwezen wordt naar de Belgische doctrine wordt evenzeer de aandacht gevestigd op wat over hetzelfde onderwerp geschreven werd in Nederland en in Frankrijk, waar respectievelijk Asser-Rutten alsook Marty en Raynaud, naast vele anderen, vooraan staan.

De aanhaling van de rechtspraak is overvloedig en naar alle arresten die enig belang hebben wordt verwezen.

Het is een gelukkig idee geweest van de auteur het recht betreffende de overeenkomst, dat in de meeste leerboeken van burgerlijk recht slechts behandeld wordt als één van de bronnen van verbintenissen,

volledig zelfstandig te hebben bestudeerd, wat voorzeker geleid heeft tot meer eenheid en grotere klaarheid.

Laten wij nog vermelden dat prof. Vandeputte in de rechtsfiguren die hij met zoveel zakelijkheid beschrijft, een grote lijn ontdekt die de evolutie bepaalt van de toepassing van het contractenrecht in deze tijd. Uit allerlei doctrinale en jurisprudentiële gegevens leidt hij af dat de interpretatie van het contract een duidelijke omzwenking maakt van het zuiver individualisme van het Burgerlijk Wetboek naar meer solidarisme, zoals dit heden ten dage vereist wordt.

Het is voorzeker een boek van blijvende waarde.

Stippen wij wat het burgerlijk recht betreft, enkel nog een paar publicaties aan zoals het zo praktische werkje van J. Stasseyns *"De kapitalisatie van het periodiek inkomstenverlies in het gemene recht"* en tenslotte de universitaire cursus over *"Erfrecht"* van prof. Alfons Vastervondts, die voor een paar jaar een zeer gewaardeerd werk uitgaf *"Praktisch Handboek van Erfrecht"* en die thans voor zijn studenten een voortreffelijke cursus over het erfrecht samenstelde.

Het burgerlijk recht is, gedurende het vorig gerechtelijk jaar, in onze Vlaamse rechtsliteratuur voorzeker goed bedeed geworden.

Gerechtelijk Recht

Nu het Gerechtelijk Wetboek sedert enkele jaren in werking is heeft het seminarie voor het gerechtelijk privaatrecht van de Katholieke Universiteit te Leuven het initiatief genomen om in 1975 een reeks lezingen in te richten betreffende aan de gang zijnde discussies in verband met de toepassing van het nieuw Wetboek. Deze lezingen werden gebundeld en zijn thans gepubliceerd onder de titel *"Actuele problemen van gerechtelijk privaatrecht"*. Ze zijn van ongelijke omvang en waarde, doch het geheel, uitgegeven onder leiding van prof. G. Van Dievoet, omvat een reeks beschouwingen waardoor betwiste punten bij de toepassing van het nieuw procedure-recht, zoniet worden opgelost, dan toch zakelijk worden toegelicht.

De advocaat-generaal J. E. Krings bespreekt *"de toepassing van de regels van het Gerechtelijk Wetboek op de rechtsplegingen in strafzaken, tuchtzaken en fiscale zaken"*; over de toepassing van de *"termijnen in het gerechtelijk recht"* handelt prof. R. Decorte; raadsheer R. Soetaert weidt uit over de *"nietigheid wegens vormverzuim en verval door tijdsverloop ter zake van proceshandelingen"* en bespreekt de regels *"Geen nietigheid zonder tekst en geen exceptie zonder schade"*; na een korte verhandeling van C. Quisthoudt over de procedure bij de

"geschillen van sociaal recht" vinden wij een zeer belangrijke en uitvoerige studie van *prof. J. Ronse* over de "proceshandelingen van en tegen vennootschappen" waarin redelijke oplossingen gegeven worden aangaande omstreden vraagpunten; na enkele korte beschouwingen over vorm en inhoud van de "akten van hoger beroep" door *D. Everaert* wordt het verzamelwerk afgesloten door twee meer uitgebreide opstellen respectievelijk van *W. Desmedt* over de "bevoegdheid van de beslagrechter" en van *E. Van Hove* over "de rol van de notaris in het gerechtelijk privaatrecht".

Het is gelukkig dat deze lezingen werden uitgegeven, want zij bevatten een aantal kostbare inlichtingen van groot belang voor de toepassing van het Gerechtelijk Wetboek.

In het seminarie voor privaatrechtelijk procesrecht aan de Universiteit te Gent onder leiding van *prof. Marcel Storme* is een uiterst belangwekkend experiment ondernomen waarvan de uitslag gepubliceerd werd in het boek: "Mens- en maatschappijbeeld van de rechter", samengesteld door *Mark van Hoecke*.

Het experiment gaat uit van het feit dat de rechter niet alleen tot zijn beslissing komt op grond van de wettelijke teksten, doch dat er een hele reeks factoren bijdragen tot zijn besluitvorming. Allerlei waardeoordelen die de rechter eigen zijn spelen mede een gewichtige rol en het is dan ook van groot belang te onderzoeken welke deze extra-judiciaire normen zijn die de rechter tot zijn beslissing leiden, naast de juridische bronnen van wetgeving en rechtspraak.

Er kan aldus door een scherp onderzoek van vonnissen en arresten een mens- en maatschappijbeeld van de rechter opgebouwd worden waarin de waardeoordelen te ontdekken zijn die hun oorsprong vinden in de maatschappelijke sector waartoe de magistratuur meestal behoort.

De Universiteit van Aix-en-Provence had het voorbeeld gegeven van een enquête waardoor dit mens- en maatschappijbeeld van de rechter kon opgespoord worden. De Universiteit te Gent heeft op haar beurt hetzelfde doel nagestreefd door een nazicht te ondernemen van de jurisprudentie van de burgerlijke kamers van het Hof van Beroep te Gent over het jaar 1972. 1.052 arresten werden aldus nagegaan en er werd opgezocht welke de extra-juridische normen zijn die bijgedragen hebben tot deze beslissingen, ten einde aldus een juist beeld te kunnen bekomen van de ideologie der rechters. Alle gegevens die in de onderzochte arresten te vinden waren, werden ontleed en er werd nagegaan welke de persoonlijke waardeoordelen zijn die door de rechter worden toegepast op allerlei gebied, doch vooral in het familierecht, waarin nog sterk wordt vastgehouden aan de traditionele principes. Ook bij het aanvaarden van vermoedens spelen de waardeoordelen die de rechter eigen zijn een belangrijke rol.

Het boek heeft door deze originele methode heel wat kostbare gegevens ontdekt over de mentaliteit en de ideologie van de magistratuur.

Het deelt in fine bepaalde statistieken mede betreffende de verhouding tussen de eerste rechter en het Hof en het percentage der hervormingen van de beslissingen waartegen beroep.

Een onderzoek zoals datgene dat aan de Universiteit te Gent heeft plaats gehad verstrekt ons kostbare elementen over de ondergrond waarop de gerechtelijke beslissingen berusten.

De problemen betreffende de rechtsvinding blijven onverminderd de belangstelling van de juristen gaande houden.

Van het bekend werkje van *prof. Van Gerven* "Het beleid van de rechter" is reeds een derde uitgave verschenen. Thans heeft deze auteur een nieuwe studie gepubliceerd over een gelijkaardig onderwerp in een brochure getiteld "Theorie en praktijk van de rechtsvinding", waarin tevens een verhoog verscheen van de Nederlandse hoogleraar *prof. J.C.M. Leyten*.

In zijn studie "Plaats en functie van regelgeving, rechtspraak en rechtsleer in het kader van de rechtsvorming" onderstreept *prof. Van Gerven* dat de juridische activiteit blijkt te bestaan in het opstellen van algemene regels aan de hand waarvan oplossingen voor specifieke gevallen moeten worden gevonden. In twee kapitels legt hij enkele bedenkingen voor omtrent de manier waarop dit proces van regelgeving en probleemoplossing in concreto verloopt.

Eerst vestigt hij zijn aandacht op het beginsel van de scheiding van machten en de normatieve activiteit van executieven en rechtbanken. Dit beginsel der scheiding van machten stemt volgens *prof. Van Gerven* niet ten volle overeen met de werkelijkheid; de uitvoerende macht en zelfs de rechterlijke macht nemen deel aan het uitvoeren van algemene rechtsregels waaraan een belangrijke beleidsopdracht ten grondslag ligt. Voor het bewijs van deze stelling voert de auteur doorslaande argumenten aan. Na dit beginsel te hebben onderzocht in de rechtspraak van het Hof van Justitie der Europese Gemeenschappen behandelt *schrijver* de juridische redenering en het achterliggend besluitvormingsproces in verband gebracht met een wenselijke taakverdeling bij de rechtsvorming. Achter het juridische redeneerproces speelt zich een ander proces af met het oog op het afwegen van conflicterende belangen en het bepalen van prioriteiten tussen conflicterende waarden. Het is dus geen zuiver juridische activiteit.

In de studie worden drie typen ontleed van situaties die zich in de werkelijkheid voordoen binnen de sfeer van dewelke meer of minder behoefte bestaat aan soepelheid van de rechtsregel waardoor de verhouding tussen stellige wetgeving en jurisprudentie in belangrijke mate bepaald wordt.

Deze studie is één van de bijzonder fijne ontledin-

gen waarvan prof. Van Gerven het geheim bezit en waaruit een onweerlegbare overtuigingskracht uitstraalt.

Tegen deze opvattingen van prof. Van Gerven, die zo voortreffelijk zijn samengevat in zijn boekje "Het beleid van de rechter" en die ook aan de basis liggen van zijn studie over "Theorie en praktijk van de rechtsvinding" is reactie gekomen vanwege de eerste advocaat-generaal bij het Hof van Cassatie, *F. Dumon*, in de zeer opgemerkte rede die hij heeft uitgesproken op de openingszitting van het Hof in 1975 "De opdracht van de hoven en rechtbanken. Enkele overwegingen", waarin deze hoge magistraat er de nadruk op legt dat de hoven en rechtbanken voorzeker de wetten dienen aan te passen aan de maatschappelijke evolutie, die in de laatste tijd met zulke rasse schreden vordert, doch dat zij zich steeds bewust dienen te zijn van de perken die zij, bij interpretatie van de wet en bij rechtsvinding of rechtsverfijning, niet mogen overschrijden.

Josse Mertens de Wilmars, rechter in het Hof van Justitie der Europese Gemeenschappen te Luxemburg, heeft zich van zijn kant gebogen over het probleem "De rechter en het economisch recht", in een rede die gehouden werd op een congres te Antwerpen van de Internationale Unie der Magistraten.

Hij geeft een treffend overzicht van de belangrijke evolutie die zich in onze rechtsorde heeft voorgedaan door de opbloei van het economisch recht en hij spant zich in om het recht dat op de nieuwe economische orde toepasselijk is te omschrijven. De spreker wijst op belangrijke kenmerken van deze nieuw ontstane rechtsorde, zoals het geleidelijk vervagen van het onderscheid tussen publiek- en privaatrecht, het ontstaan van nieuwe rechtsbronnen, het gebruik-maken van vage rechtsnormen en hij komt tot het besluit dat de taak van de rechter, bij de handhaving van de economische rechtsorde hoofdzakelijk bestaat in een legaliteitstoezicht en dat, zonder dat de rechter zelf het economisch recht zal kunnen scheppen, het in grote mate van zijn tussenkomst zal afhangen of in een gemengde economie de burgers verder in een rechtsstaat zullen leven.

Een diep doordacht en zeer oorspronkelijk beoog!

Staatsrecht

Niettegenstaande de actualiteit van de staatshervorming die op het punt staat in ons land doorgevoerd te worden werd er weinig gepubliceerd over dit zo gewichtig staatsrechtelijk vraagstuk.

Het *Vlaams Rechtsgenootschap* bij de Vrije Universiteit te Brussel heeft in de maand februari van dit

jaar het 29e Vlaams interuniversitair rechtscongres ingericht. Het had als thema van de besprekingen het onderwerp gekozen "Hervorming van de staatsinstellingen". Enkele werkgroepen studenten hebben als basis van de bespreking vier preadviezen opgesteld die gebundeld werden en uitgegeven in een boek van meer dan 200 bladzijden.

De onderwerpen waren gekozen tussen de problemen die in deze dagen het meest in het brandpunt staan van de belangstelling. Het waren: de afschaffing van het bicameralisme, de bescherming van de filosofische en ideologische minderheden, het probleem Brussel en het toetsingsrecht van de wetten aan de Grondwet.

Elk van deze preadviezen is zeer zorgvuldig opgesteld, bevat meerdere originele ideeën en steunt op een uitvoerige documentatie, waaruit blijkt met welke grote ernst de Vlaamse studentenschap zich buigt over de problematiek van de staatshervorming.

Al zijn vele punten die in deze preadviezen ter bespreking kwamen achterhaald door het regeerakkoord dat onlangs werd gesloten, toch zal het kennis nemen van de inhoud van deze verslagen, die ook veel rechtsvergelijkend materiaal inhouden, zeer vruchtbaar kunnen zijn.

Het onderwijs in het grondwettelijk recht is ten eerste bevorderd geworden door de uitgave die reeds enkele jaren geleden ondernomen werd door *prof. J. De Meyer* in samenwerking met *G. Craenen*, *D. Declerck* en *K. Rimanque* "Jurisprudentie over constitutioneel recht". In 1969 verscheen voor het eerst dergelijke verzameling waarin de bijzonderste arresten op het gebied van het publiek recht uitgesproken door het Hof van Cassatie en de Raad van State gepubliceerd werden, maar tevens ook enkele rechterlijke beslissingen van hoge buitenlandse rechtsmachten. Het was een uitgave zoals wij er in België nog geen bezaten, die een uitstekende illustratie vormde voor de gedoeerde cursus in het staatsrecht.

In 1973 werd een addendum uitgegeven waarin talrijke nieuwe arresten werden opgenomen en waarin ook nieuwe rubrieken werden aangesneden. Meer dan in de eerste uitgave werd hier de aandacht gevestigd op beslissingen uitgaande van vreemde hoge jurisdicties.

Thans is er een tweede uitgave van de pers gekomen, verzorgd door dezelfde auteurs, die de eerste uitgave en het addendum vervangt. Ook vinden wij hier meerdere arresten van het Europese Hof voor de rechten van de mens.

In het eerste deel werden verzameld de gerechtelijke beslissingen betreffende de instellingen nl. de verhouding tussen supra-nationaal recht en nationaal recht, tussen Grondwet en wet, tussen verordeningen en besluiten alsook aangaande de bevoegdheid en de inrichting der rechtscolleges.

Het tweede deel is volledig gewijd aan de rechtspraak over de grondwettelijke vrijheden.

Het geheel vormt een onontbeerlijk werkinstrument voor de studenten waarbij zij volledig ingewijd worden in de praktische toepassing der constitutionele normen.

Elke beslissing is gedrukt in de taal waarin zij werd uitgesproken.

Over een onderwerp dat in de laatste tijd in de juridische en politieke middens druk besproken wordt omdat het betrekking heeft op de bescherming van de individuele vrijheid, werd een verzamelwerk gepubliceerd *"Computer en Privacy. Automatisering van persoonsinformatie en bescherming van de persoonlijke levenssfeer"*, waarin verschillende opstellen samengebundeld zijn van de hand van specialisten die dit vraagstuk onder al zijn facetten hebben bestudeerd.

De complicatie van het hedendaags maatschappelijk leven maakt het noodzakelijk dat de gezagdragers zouden kunnen beschikken over een zeer brede informatie betreffende alle individuen die tot onze maatschappij behoren en dat deze informatie op de snelst mogelijke wijze zou kunnen verkregen worden. De mogelijkheden die ontstaan zijn door het gebruik van de computer hebben aanleiding gegeven tot verschillende plannen die van aard zijn om aan dit rechtmatig verlangen van de overheid te voldoen. Juist de reusachtige omvang van de gegevens die over elke persoon kunnen verzameld worden en die in brede kring zouden kunnen bekend worden veroorzaakt in vele milieus onrust en wantrouwen omdat zij er een rechtstreekse bedreiging in zien van de persoonlijke vrijheid, die de grondspil vormt van ons grondwettelijk bestel.

In hoeverre kan deze algemene informatie door middel van de computer verwezenlijkt worden en in hoeverre kunnen de individuen beschermd worden tegen misbruiken die onvermijdelijk zouden kunnen spruiten uit dit informatiesysteem.

Het probleem wordt onderzocht in verschillende opstellen van bevoegde medewerkers.

J. Van Kerckvoorde geeft een algemene beschrijving van *"De gegevensbank voor persoonsinformatie"*; F. Colson verstrekt inlichtingen over de mogelijkheden die door het gebruik van de computer geboden worden; H. Van Hecke, luitenant-kolonel bij de rijkswacht, beschrijft het stelsel dat bij de rijkswacht in werking is voor het opsporen van de misdrijven; J. Van Nulant, adviseur bij de Belgische vereniging der banken bespreekt de *"Toelichting over gegevensbanken in de financiële sector"* en wijdt uit over de draagwijdte van het bankgeheim; J. Massart, directeur van de stichting medische registratie, behandelt deze medische registratie als produkt van de medische wetenschap en gaat na in hoeverre zij tekort schiet; R. Deprez schreef een studie over de

"Automatisering van persoonsinformatie door de overheid en haar implicaties voor de burger" terwijl P. J. Hastings inlichtingen verstrekt over de *"Nederlandse staatscommissie bescherming persoonlijke levenssfeer in verband met de persoonsregistraties en de wetgevende initiatieven in Nederland"*.

In de beperkte omvang wordt het probleem der bescherming van de privacy onder al zijn facetten beschouwd en worden de voordelen van brede overheidsinformatie afgewogen tegen de nadelen van de aantasting der private levenssfeer.

Dit boek is een uitstekende basis voor de beoordeling van dit vraagstuk dat voorzeker in een nabije toekomst nog heel wat aanleiding tot controversen zal geven.

Over de inhoud van de democratische gedachte zijn de wetenschappelijke en politieke beschouwingen nooit ten einde. Zo kunnen wij hier ook nog aanstippen twee geschriften waarin de democratie in verband gebracht wordt met staatkundige problemen en die daardoor kunnen aansluiten bij het staatsrecht nl. het boek van Willy Vandendyck *"Macht en onmacht: indrukken over een ambivalente democratie"* en het werk van Karel Poma *"Energie en democratie. Waar het om gaat"*.

In de reeks uitgegeven door het Belgisch instituut voor voorlichting en documentatie "Wat men moet weten over ..." verscheen een brochure betreffende de *"Cultuurraad voor de Nederlandse cultuurgemeenschap"*, waarin het essentiële wordt medegedeeld over deze staatsinstelling, dat van aard is om een breed publiek op de hoogte te stellen van de inrichting en de activiteit van deze Cultuurraad.

Wanneer men de politieke geschiedenis als een noodzakelijk onderdeel van het staatsrecht beschouwt zouden wij hier enkele werken dienen te vermelden zoals *"Ontstaan en stichting van de C.V.P.-P.S.C."* uitgegeven in de reeks IPOVO-cahiers; het boek van Lode Wils *"100 jaar Vlaamse Beweging. 1. Geschiedenis van het Davidsfonds tot 1914"*, waarin de activiteit geschetst wordt van deze belangrijke pressiegroep en, in de reeks der volledige werken van Hendrik De Man, het door de Standaard uitgegeven boek *"Een halve eeuw doctrine"*.

In vrij verband met het staatsrecht willen we hier slechts even wijzen op de belangrijke studie die geschreven werd door de bekende historicus A. De Jonghe over het staatkundig bestel dat in ons land in voege was gedurende de bezetting tijdens de laatste oorlog. Het gaat om *"de strijd tussen Himmler en Reeder betreffende de benoeming van een Höherer S.S. und Polizei Führer voor België"* en de rol die hierbij door de collaboratie gespeeld werd. De auteur die ons reeds zulke belangrijke bijdragen heeft bezorgd over de toestanden gedurende de Duitse bezet-

ting en die hiervoor een ontzaglijke hoeveelheid bronnen heeft bestudeerd publiceerde desaangaande in de "Bijdragen tot de geschiedenis van de 2e Wereldoorlog" een historische studie waarvan iedereen die deze periode heeft medegeleefd met de grootste belangstelling zal kennis nemen.

Strafrecht

Wat het strafrecht betreft moeten wij er in de eerste plaats de aandacht op vestigen dat er een nieuwe uitgave is verschenen van het groot leerboek in drie delen geschreven door C.J. Vanhoudt en W. Calewaert "Belgisch strafrecht".

Dit boek dat dagelijks door al onze juristen, die zich bezig houden met strafzaken, gebruikt wordt was reeds enkele tijd uitverkocht en wij hebben met genoegen vernomen dat er een nieuwe editie van de pers was gekomen.

Deze nieuwe uitgave is volledig herzien en op de hoogte gebracht van de jongste gegevens der wetgeving en der rechtspraak. Het werk zal nu verder zijn weldoende invloed kunnen uitoefenen bij de beoefening der penale wetenschap in de praktijk.

Advocaat-generaal C.J. Vanhoudt die een uitmuntend leerboek over "Strafvordering" had uitgegeven, vooral ten behoeve van de studenten, doch waarvan ook alle practici zeer nuttig gebruik kunnen maken, heeft van dit boek een tweede geheel opnieuw bewerkte en aangevulde editie doen verschijnen die door velen met ongeduld verwacht werd.

In de laatste jaren hebben zich in verschillende landen, doch ook in ons land, moeilijkheden voorgedaan in de gevangenissen, waar de gedetineerden blijk hebben gegeven van opstandigheid en waar problemen aan de dag zijn gekomen die tot nog toe al te weinig belangstelling hadden verwekt. De wetenschappelijke studie van het penitentiair regime staat nog in de kinderschoenen en de geschriften, die aan dit onderwerp gewijd werden, zijn meestal zeldzaam en oppervlakkig.

Met des te meer genoegen kunnen wij hier wijzen op het proefschrift dat door Tony Peters over "Ongelijke levensvoorwaarden in de centrale gevangenis te Leuven". Dit werk is een van de eerste belangrijke manifestaties van de samenwerking tussen de universiteit en de administratie om te komen tot een diepgaand onderzoek van de vele problemen die door het verblijf in de gevangenis, en vooral door een lang verblijf, gesteld worden.

Tony Peters is criminoloog en doceert dit vak aan de Katholieke Universiteit te Leuven. In het kader van de samenwerking tussen het bestuur der

strafinrichtingen en de universiteiten is hij als universitair attaché verbonden geweest aan de centrale gevangenis te Leuven. Gedurende verschillende jaren heeft hij aldus de gelegenheid gehad het leven van de gevangenen van dichtbij te observeren en de toegepaste regimes te beoordelen. Hij heeft gedurende 24 maanden de hechtenisvoorwaarden van 75 gedetineerden van dichtbij gevolgd en het thans verschenen proefschrift is het resultaat van zijn wetenschappelijke vaststellingen.

De auteur vangt zijn studie aan met een overzicht van het sociologisch onderzoek dat vooral in Amerika werd ingesteld betreffende het penitentiair regime door auteurs zoals Clemmer, Sykes, Goffman, e.a. Peters onderstreept dat al te zeer het gevangenisregime uitsluitend beschouwd wordt als een toepassing van de wettelijke en administratieve reglementen en dienstorders die op het gevangeniswezen toepasselijk zijn. Dergelijke benadering is echter voor de socioloog totaal onvoldoende en stelt hem niet in staat inzicht te brengen in de concrete gevangenisrealiteit.

Na een samenvatting van de evolutie van het Belgisch penitentiair systeem beschrijft de auteur de verschillende fazen die zich voordoen in het verloop van de detentie: de opname, de middenfase of het gevangenisverblijf en de vrijlatingsfase. Alsook de keuze van het regime dat bij elk van deze fazen wordt toegepast.

Welke zijn nu de elementen die bepalend zijn voor de keuze van het regime? Voorzeker de maatschappelijke en gerechtelijke positie van de gedetineerden, hun gerechtelijk verleden, hun leeftijd.

Wij vinden een grondige beoordeling van de toestanden zoals ze voorkomen in de centrale gevangenis te Leuven, het ruimtelijk kader waarin de gedetineerden leven, de gevangenisarbeid, het loon, de vrije tijdsvoorzieningen, de externe contacten, (bezoeken, briefwisseling, kranten) de straffen en gunsten die door het regime worden toegepast of verstrekt.

De vrijlatingsfase stelt nieuwe problemen die door schrijver worden benaderd.

Als besluit van zijn uitgebreide ervaring stelt de auteur dat het regime in de centrale gevangenis van Leuven heterogeen is, dat de regimeopbouw cumulatief verloopt, dat de pre-penitentiaire maatschappelijke en gerechtelijke typering slechts een gedeeltelijk differentiërende kracht hebben ten aanzien van de regimeopbouw, dat de verblijfsduur een onmiskenbare regimestabiliserende rol speelt en dat er gebrek is aan resocialisatieperspectieven.

In het laatste hoofdstuk van zijn boek wijst Peters op de leemten die zich nog voordoen in de wetenschappelijke studie van de detentie en stelt hij een programma op voor verdere toekomstige onderzoeken.

Dit proefschrift bevat kostbare gegevens die voor alle penalisten, en niet het minst voor de penitentiaire

administratie, een uiterst nuttige leidraad zullen zijn.

In de interessante reeks werken uitgegeven door het Studiecentrum voor jeugdmisdadigheid heeft *Josine Junger-Tas* een boek van betekenis doen verschijnen "*Verborgene jeugddelinquentie en gerechtelijke selectie. Een onderzoek in een stads-milieu*". Dit werk berust op een zeer originele methode en is een geslaagde poging om een verklaring van de jeugddelinquentie te geven.

De auteur gaat er van uit dat de misdrijven die in de officiële gerechtelijke statistieken voorkomen slechts een gedeelte uitmaken van de begane delicten en dat een belangrijk percent hiervan niet enkel ongestraft, doch volledig onbekend blijft. Zij heeft er zich op toegelegd deze verborgen criminaliteit op te sporen en aldus de officiële statistische gegevens te corrigeren.

Zij heeft dit gedaan door middel van een zeer oorspronkelijke methode, die hier te lande nieuw is, doch die reeds meer werd toegepast, vooral in de Amerikaanse sociologie.

De keuze voor het onderzoek is gevallen op een kleine stadsgemeente, behorend tot een grote agglomeratie, die echter niet genoemd wordt, doch die bewoond is door een overwegende arbeidersbevolking. In dit milieu werden alle minderjarigen tussen 15 en 18 jaar op zeer behoedzame wijze ondervraagd door zeer getrainde interviewers teneinde van hen te bekomen dat zij spontaan zouden verklaren of zij al dan niet bepaalde misdrijven, die niet bekend waren geworden, zouden begaan hebben, gedurende de drie laatste jaren.

Het onderzoek heeft goede uitslagen opgeleverd en velen van de ondervraagde jongeren hebben spontaan zekere delicten die ze gepleegd hadden bekend.

De auteur wijdt uitvoerig uit over de middelen die aangewend werden om in de hoogste mate het vertrouwen van de ondervraagden op te wekken en tot geldige verklaringen te komen; zij weerlegt de kritieken die op deze methode worden uitgeoefend en pleit voor de betrouwbaarheid en validiteit van de bekomen resultaten.

Uit deze resultaten leidt schrijfster dan conclusies af, zowel wat betreft de patronen van delinquent gedrag als de achtergronden ervan.

In haar slotbeschouwingen bespreekt zij de selectie die bij de vervolging aan de dag gelegd wordt door de repressieve instanties en de preventiemechanismen die in het werk kunnen worden gesteld.

Deze zeer grondige studie verstrekt ons sommige verrassende gegevens, tussen dewelke wij enkel aanstippen dat twee derden van de onderzoeksgroep heeft opgegeven minstens één onbekend gebleven delict gepleegd te hebben gedurende de 3 jaar voor het onderzoek, en verder dat meisjes veel meer delicten blijken te plegen dan zou kunnen verwacht worden.

Wij stippen hier slechts een paar van de resultaten

van het onderzoek aan, doch het boek verstrekt een uitgebreide reeks elementen van die aard en is dan ook ten zeerste lezenswaard.

De mercuriale die uitgesproken werd door de advocaat-generaal *W. Brosens* op de plechtige openingszitting van het Hof van Beroep te Antwerpen op 1 september 1976, had als onderwerp "*De wet en de drugs*". Zij is door de redenaar verder uitgewerkt geworden en is uitgegroeid tot een heel boekdeel, waarin een volledig overzicht wordt gegeven van alles wat betrekking heeft op de strafrechtelijke beteugeling van de handel in verdovende middelen en op het bezit en het gebruik ervan.

Het eerste gedeelte van het werk is gewijd aan de internationale verdragen betreffende drugs en hun uitwerking op de nationale wetgeving. Schrijver legt uit om welke reden de oude Wet van 24 februari 1921 niet in 1970, zoals de Raad van State het in zijn advies had voorgesteld, door een volledig nieuwe wet werd vervangen. Enkel werd door de Wet van 9 juli 1975 de oude wet aangevuld.

De auteur zet met grote volledigheid het strafrechtelijk stelsel uiteen dat in ons land door wet en rechtspraak wordt toegepast; hij stelt de strengere repressie in het licht die voorkomt bij de verspreiding van verdovende middelen en de toestand die bestaat voor hem die deze middelen enkel in zijn bezit heeft voor eigen gebruik.

In dit betoog heeft de auteur een verstrekkend onderzoek ingesteld naar het repressiestelsel betreffende drugs dat toegepast wordt in de ons omringende landen, waarin veel belangrijke aanwijzingen zouden te vinden zijn voor onze wetgever.

Hij beoordeelt dan het systeem der gronden van verschoning dat kan toegepast worden ten gunste van hen die aan de overheid andere daders of andere feiten bekend maken. Deze gronden van verschoning zijn gebiedend en van openbare orde, wat niet belet dat er subtiele interpretatiemogelijkheden van de wettekst kunnen voorkomen.

Met beschouwingen over het opsporen en het vaststellen der inbreuken wordt deze merkwaardige mercuriale besloten, waarin wij een uitgebreide reeks wetenswaardigheden vernemen betreffende de repressie van een der zware plagen van deze tijd.

Voor de Vereniging voor vergelijkende studie van het recht van België en Nederland schreef rechter *H. Albers*, met het oog op de jongste jaarvergadering, een preadvies over "*De positie van de strafrechter in maatschappelijke controversiële vraagstukken*". Dit preadvies legt getuigenis af van een bijzonder grote ervaring en werpt een schril licht op de activiteit van de strafrechter.

Wij wensen hierbij nog aan te stippen een brochure uitgegeven door de *Nationale Confederatie van*

het *Bouwbedrijf* over "De wet van 6 juli 1976 tot beteugeling van het sluikwerk met handels- of ambachtskarakter" waarin de voorwaarden van de bestraffing dezer speciale delinquentie worden uitgestippeld.

Eindelijk verscheen nog in de reeks "Wat men moet weten over..." een tweede uitgave van de brochure gewijd aan het "Hoog Comité van Toezicht" waarin, in grote lijnen, alle gegevens verstrekt worden betreffende de organisatie en de bevoegdheid van dit Comité, die in grote kring zo weinig bekend zijn.

Administratief recht

Robert Vandekerckhove, Minister voor hervorming der instellingen, schreef vorig jaar een studie die hij bescheiden bestempelde als werknota, betreffende "Geschillen van bestuur. Hervorming van het administratief contentieux." Schrijver gaat er van uit dat er in België nog talrijke gevallen voorkomen van machtsmisbruik door de overheid waaraan niet op voldoende wijze kan verholpen worden. Het is de bedoeling van minister Vandekerckhove in zijn werknota de beginselen vast te leggen voor een wet waardoor het individu op volwaardige wijze zou kunnen beschermd worden tegen onbehoorlijk overheidsop treden.

Hierover wordt reeds sedert geruime tijd gediscussieerd en er werden ook reeds meerdere pogingen ondernomen om aan het individu rechtsbescherming te verzekeren. De oprichting van de Raad van State was daartoe wel het bijzonderste middel, naast het instellen van de arbeidsrechtbanken door het Grondwettelijk Wetboek.

De auteur acht echter de tot nu toe genomen maatregelen onvoldoende en meent dat er verder moet gegaan worden en dat nieuwe juridische regelingen dienen getroffen.

Na een analyse van de grondwettelijke beginselen betreffende de geschillen van bestuur zet schrijver de bezwaren uiteen die thans nog kunnen vastgesteld worden en bespreekt hij de algemene principes voor een hervorming. Volgens hem zou de beste oplossing bestaan in het oprichten van administratieve rechtbanken van eerste aanleg waaraan algemene bevoegdheden zouden worden toegewezen welke thans verspreid liggen over talrijke administratieve organen en rechtscolleges.

De auteur komt dan tot de ontwikkeling van de concrete bevoegdheidstoewijzingen die aan deze administratieve jurisdictie van eerste aanleg zouden worden toegekend en schetst de organisatie van deze administratieve rechtbanken en de rechtspleging die erbij zou worden toegepast.

Het voorstel van minister Vandekerckhove zou noodzakelijkerwijze een aanpassing vergen van de

gecoördineerde wetten op de Raad van State, die de auteur niet langer wenst te laten afhangen van het Ministerie van Binnenlandse Zaken doch wel van de eerste minister.

In al haar bescheidenheid is deze werknota van de minister een stuk van groot belang. Het lijdt geen twijfel dat zijn voorstel in brede kring zal bijgetreden worden. Het voorbeeld van Frankrijk is er trouwens om het praktisch nut van de voorstellen aan te tonen.

Op 3 januari 1976 werden een paar gemeenten in de provincie Antwerpen op erge wijze getroffen door watersnood. Doorbraak van dijken en overstromingen hadden katastrofale gevolgen en de schade die veroorzaakt werd wat ontzaglijk.

De gouverneur der provincie Antwerpen *Andries Kinsbergen* heeft vorig jaar, ter gelegenheid van de opening van de gewone zitting van de Provincieraad zijn gebruikelijke rede gewijd aan de ramp waardoor een gedeelte van zijn provincie geteisterd werd. Deze rede heeft hij getiteld "Mensen achter de dijken".

Zoals gebruikelijk vormt deze openingsrede een belangrijke bijdrage waarin alle gegevens verzameld worden die betrekking hebben op de ramp zelf, waarin vermeld wordt wat er gedaan werd om hulp te verlenen en waarin uiteindelijk wordt uitgestippeld wat mogelijk zou zijn om in de toekomst dergelijke katastroof te vermijden en het water te beheersen.

Na een beschrijving van de overstroming en haar gevolgen krijgen wij een volledig verslag over de hulpacties die door alle mogelijke instanties — en niet het minst door het leger — werden aangewend om in de gemeenten Ruisbroek en Walem de bevolking ter hulp te komen. In een hoofdstuk betreffende de vergoeding van de schade worden wij ingelicht over de werking van het rampenfonds en over de plannen die werden uitgewerkt om op doeltreffende wijze dergelijke ramp onmogelijk te maken.

Versillende interessante bijlagen worden aan de tekst van de rede toegevoegd en het geheel vormt een hoogstaande studie van een administratief probleem van allergrootst belang voor onze bevolking.

In vorige overzichten hebben wij het belang onderstreept van het *Ecologisch Repertorium* dat uitgegeven wordt onder de auspiciën van de *Kredietbank* waarin alle juridische gegevens betreffende de bescherming van het leefmilieu op exhaustieve wijze verzameld zijn.

Aan deel 3 van dit groot werk, het *Juridisch Compendium*, is thans een aanzienlijke reeks aanvullingen verschenen die het volledig op de hoogte brengen van de laatste wettelijke gegevens. Zo vinden wij er de allerjongste wetten, decreten en besluiten over de gevaarlijke, ongezonde en hinderlijke bedrijven, de water- en luchtverontreiniging, de geluidshinder, de verstoring van het ecologisch evenwicht, de bescherming van natuur-, landschap- en stedenschoon en uiteindelijk de jacht, vogel- en visvangst.

Een werk van de omvang van het Ecologisch Repertorium heeft slechts zijn volle betekenis wanneer het regelmatig wordt aangevuld zodat de nieuwste gegevens er kunnen in aangetroffen worden. Daaraan beantwoordt deze uitgave volkomen.

In verband met hetzelfde onderwerp kan nog vermeld worden een brochure uitgegeven door de *Economische Raad van de provincie Antwerpen "Afvalverwijdering"*, waarin alle juridische en organisatorische aspecten van dit gewichtig administratief probleem onder het oog worden genomen.

Prof. L. P. Suetens schreef voor de Vereniging voor de vergelijkende studie van het recht van België en Nederland een preadvies over "*De ombudsman*" waarin hij met zijn zo gewaardeerde bevoegdheid de mogelijkheden en verder de voor- en nadelen aanstipt van de aanstelling van een ombudsman in ons land.

De wet op de fusies van de gemeenten en haar toepassing heeft nieuwe belangstelling doen ontstaan voor het gemeenterecht.

Over de fusie zelf verscheen het werk van de Minister van Binnenlandse Zaken *Jozef Michel* "*De samenvoeging van de gemeenten*" uitgegeven door zijn Ministerie waarin de grondbeginselen van de fusies worden vermeld en waarin ook een kaart voorkomt waarop de samengevoegde gemeenten worden afgebeeld.

De *Unie der Belgische steden en gemeenten* gaf van haar kant een boekje uit "*Uw gemeente na de samenvoeging*", waarin allerlei vraagpunten betreffende de samenvoegingen besproken worden.

In het Administratief Lexicon verschenen meerdere tractaten aangaande het gemeenterecht.

Pol Schröder, ere-adviseur bij het Ministerie van Binnenlandse Zaken, schreef een verhandeling over "*Gemeenteraad en gemeenteraadsleden*".

Hierin wordt op summere wijze de werking van de gemeenteraad besproken, met bijvoeglijke hoofdstukken over de gemeentelijke politie en de agglomeraties en de federaties van gemeenten. In zijn beperkte vorm bevat dit tractaat talrijke persoonlijke beschouwingen van de auteur betreffende meerdere betwiste punten van het gemeenterecht. Het werk is uitstekend gedocumenteerd en het zal nuttig aangaande allerlei onderwerpen te consulteren zijn.

In hetzelfde Administratief Lexicon werd een "*Handleiding voor de gemeentemandataris*" opgenomen waarbij geen naam van schrijver vermeld wordt. Hierin wordt uitgewijd over de gemeenteraadsverkiezingen en worden de bijzonderste bepalingen van de gemeentewet gecommentarieerd, waarvan de tekst, in zijn jongste vorm, als bijlage wordt uitgegeven.

R. Van Waeyenberg publiceerde in het Administratief Lexicon een studie over het "*Tuchtrechtelijk statuut van het gemeentepersoneel*". Schrijver wijst erop dat dit tuchtrechtelijk statuut nooit door de wetgever duidelijk afgelijnd en omschreven werd. Hij heeft dan ook getracht uit de bestaande wetgeving, alsmede uit de verspreide rechtsleer, een geheel samen te stellen dat als basis kan dienen voor de toepassing van dit tuchtrecht in de praktijk. Naast de algemene beginselen die elk tuchtrecht beheersen wordt aandacht besteed aan de rechten van de verdediging, aan de bevoegdheid van de overheden die gerechtigd zijn tuchtstraffen op te leggen, aan de herziening en de schrapping van tuchtstraffen en de bevoegdheid op dit gebied van de rechterlijke macht en van de Raad van State.

De verhandeling van *R. Van Waeyenberg* vult een leemte aan die in het gemeenterecht soms pijnlijk gevoeld werd.

Een bijzonder belangrijke bijdrage van de hand van *Raf Verstegen* behandelt in het Administratief Lexicon "*Het statuut van de vrije onderwijsinstellingen*". Over dit onderwerp beschikt men in onze rechtsliteratuur over zeer weinig gegevens en er wordt in het tractaat onderstreept dat nochtans de problemen die zich op dit gebied voordoen menigvuldig en uiterst actueel zijn. In zijn studie ontleedt schrijver de voorwaarden en de omvang van de overheidstussenkomsten in de verschillende geledingen van het onderwijs. Wij vinden hier voor het eerst een zakelijke schets van de juridische toestand van de Universitaire Instelling Antwerpen en van het Limburgs Universitair Centrum, waarvan de toekomstige evolutie in uitzicht wordt gesteld.

Een heel hoofdstuk wordt gewijd aan het zo brandend probleem van de pluralistische school in verband met de vrije schoolkeuze.

Dit tractaat van *R. Verstegen* verstrekt ons zeer talrijke gegevens die over het algemeen minder bekend zijn en die door schrijver zijn samengeballd in een voortreffelijk leerstuk, dat men in geen andere publicatie vindt en dat noodzakelijk dient geraadpleegd te worden voor alle aangelegenheden in verband met het vrij onderwijs, vooral met het onderwijs op universitair niveau.

Zeer beknopt is het opstel dat in het Administratief Lexicon verscheen van de hand van *Pol Schröder* "*Intrekking van administratieve handelingen*", doch enkele in het administratief recht fel omstreden vragen worden hier duidelijk op punt gesteld.

Wanneer een gemeenteraad een beslissing met verordenend karakter steeds kan intrekken of wijzigen is zulks niet het geval met beslissingen die rechten toekennen aan derden. Wanneer de beslissing met gebreken behept is worden hier netelige kwesties ge-

steld die aanleiding hebben gegeven tot een rechtspraak van de Raad van State die schrijver kortbondig samenvat.

Inspraak is het grote woord dat de waarborg moet zijn voor een democratisch staatsbestel. *Frank Delmartino* en *Herman Wuyts* hebben nu een boek uitgegeven met de eigenaardige titel "*Inspraak in opspraak*". Het boek draagt als ondertitel "*Over zin en onzin van gemeentelijke adviesraden*". De auteurs onderstrepen de algemene apathie van de burgers wat betreft het uitoefenen van inspraak bij de besluitvorming der overheid. Zij analyseren het onderscheid tussen informatie, inspraak en participatie en beschrijven de technieken die toegepast worden in deze verschillende stadia. Veel is hierbij nog onvolmaakt en in belangrijke mate komt men slechts tot een schijndemocratie.

Nu men reeds enkele jaren ervaring heeft betreffende de activiteit van allerlei georganiseerde raden van advies komen de auteurs tot het opstellen van een bilan die zij ontgoochelend noemen. Schrijvers willen aan deze toestand verhelpen; zij hebben het over de verschillende mogelijkheden van organisatievormen om de inspraak van adviesraden werkelijk functioneel te maken en houden tenslotte een pleidooi voor een integraal welzijnsbeleid, dat zij best zouden verwezenlijkt zien door een gemeentelijke welzijnsraad.

Veel bedenkingen van de auteurs zijn scherp gesteld doch komen volkomen overeen met de toestanden die wij heden ten dage kennen en veel van hun opmerkingen zijn een grondig nadenken waard.

Over "*Schenken en legaten aan openbare rechtspersonen*" verscheen er een beknopt tractaat zonder naam van auteur in het Administratief Lexicon. Hierin worden in kort bestek de voorwaarden medegedeeld betreffende de aanvaarding van de schenkingen en legaten, de goedkeuring ervan, de voorlopige en de definitieve aanvaarding. Achtereenvolgens worden de bijzonderheden uitgestippeld voor de vrijgevheden aan staat, provincie, gemeenten, Openbare Centra voor maatschappelijk welzijn, kerkfabrieken, met een beschrijving van de pleegvormen die moeten worden in acht genomen respectievelijk voor schenkingen en voor legaten. Na de vermelding van de bijzonderste verplichtingen die op de notarissen rusten worden de fiscale bepalingen aangeduid met een lijst van openbare staatsinstellingen die vrijstelling genieten van registratie- en successierecht.

In het Administratief Lexicon werd ook een nieuw tractaat opgenomen van *J. Schobbens*, inspecteur-generaal bij het Ministerie van Binnenlandse Zaken "*Commentaar op de dienstplichtwetten, bijgewerkt op 1 april 1977*", waarin de jongste wettelijke bepa-

lingen verwerkt werden en waarin artikelsgewijs zeer volledig alle aangelegenheden die op de dienstplicht betrekking hebben tot hun recht komen.

Over de reglementering van het bouwbedrijf zijn ook een paar studies verschenen. Eerst in het Administratief Lexicon een verhandeling van *André Thieffry* "*Het algemeen reglement voor de arbeidsbescherming en de politie van de bouwplaats*". Deze bijdrage behoort evenzeer tot het sociaal recht, alhoewel in dit vertoog hoofdzakelijk de administratieve kant van de reglementering wordt nagegaan. Na een overzicht gegeven te hebben van alle reglementaire verplichtingen die worden voorgeschreven komt de auteur tot het besluit dat deze voorschriften al te weinig worden nageleefd en dat het noodzakelijk zou zijn een betere arbeidsveiligheid tot stand te brengen, zoals dit geschied is in andere landen van de Euromarkt. Met een reeks kritieken geeft de auteur aanwijzingen die door een toekomstige reglementering zou dienen in aanmerking te komen.

L. Merlevede en *E. Devroey* publiceerden in eigen uitgave een boek "*De waarborg van voltooiing in de praktijk*", waarin een commentaar wordt gegeven van de Wet van 9 juli 1971 tot regeling van de woningbouw en de verkoop van te bouwen of in aanbouw zijnde woningen.

Wij besluiten dit overzicht van de geschriften betreffende het administratief recht met nog het boek te vermelden van *Hugo Prims* "*De wet op de ziekenhuizen*" dat uitgegeven werd door de CEPES-bladen en een beknopte brochure in de reeks "Wat men moet weten over..." betreffende de "*Identificatiedienst*".

Handels- en economisch recht

Voor het handelsrecht is er goed nieuws voor de Vlaamse rechtsliteratuur. Het bekende "*Handboek van Belgisch handelsrecht*" van de hand van *prof. Baron Louis Fredericq* dat verscheen in twee lijvige delen in de jaren 1962 en 1963 waarvan in 1970, met medewerking van *prof. Baron Simon Fredericq*, een aanvulling verscheen is thans het voorwerp van een nieuwe uitgave die zozeer werd aangevuld en vervolledigd dat het een heel nieuw boek is geworden. Het eerste deel dat reeds meer dan 700 bladzijden beslaat is onlangs van de pers gekomen en er wordt aangekondigd dat het volledig werk uit ten minste 4 delen zal bestaan.

Elke jurist heeft in zijn praktijk de eerste uitgave van dit uitstekend werk gebruikt en er de hoge waarde van geapprecieerd. Grondigheid gepaard aan

duidelijkheid waren er onbetwist de kenmerken van en er is geen belangrijke handelsrechtelijke aangelegenheid voor onze rechtsmachten behandeld geworden zonder dat de mening van de auteurs hierbij van overwegend belang was.

Sedert het verschijnen van de eerste editie heeft de handelswetgeving belangrijke wijzigingen ondergaan en zijn er uiterst gewichtige nieuwe wetgevende normen uitgevaardigd die een uitvoerig commentaar vereisten.

Aan deze behoefte beantwoordt de nieuwe uitgave van het grote werk der professoren Louis en Simon Fredericq ten volle. Op het stramijn van de reeds zo voortreffelijke vorige uitgave zijn nu alle nieuwe wettelijke bepalingen ingeweven geworden, zodat er thans een volledige handleiding voorligt waarin ook de jongste legislatieve en jurisprudentiële gegevens plaats vinden.

Laten wij ook vermelden dat de rangorde van de hoofdstukken die in het boek behandeld worden een ingrijpende wijziging heeft ondergaan waardoor zij gekomen zijn tot meer logische samenhang en betere systematiek.

Zeer uitgebreid is de lijst van de nieuwe hoofdstukken die aan het werk zijn toegevoegd waarvan ik hier enkel terloops wil vermelden: de nieuwe rentevoet, de vrijheid van handel in verband met het E.E.G.-verdrag, de beroepskaart, het Benelux-gerechtshof, het taalgebruik in handelszaken, de bevoegdheid van de rechtbank van koophandel, de bekwaamheid van de gehuwde vrouw ingevolge de nieuwe wetgeving, de bevoegdheid en de rechtspleging der rechtbanken van koophandel, de nieuwe wetgeving betreffende de boekhouding en de jaarrekening der ondernemingen, het ambachtsregister, de verplichting van het bezit van een postcheque of bankrekening en deze van een betaling tot een bedrag van 10.000 fr. in giraal geld te ontvangen, de vestigingswet van 1970, de bijkomende reglementering van de leurhandel, het statuut van de tussenpersoon op het gebied van het goederenvervoer en de toestand van de concessiehouder van alleenverkoop ingevolge de wet van 1971, de wettelijke bepalingen van 1969 betreffende het solliciteren van het openbaar spaarwezen en zovele andere nieuwigheden die in de laatste jaren in het handelsrecht tot stand zijn gekomen.

Bij de studie van de handelszaak is er een kapittel gewijd aan de huur ervan en aan de in pandgeving. De Wet van 14 juli 1971 op de handelspraktijken wordt zeer uitvoerig toegelicht evenals het verbod van het verdraaien van de normale voorwaarden der mededinging.

In dit boek komen dan ook nog afzonderlijke hoofdstukken voor die de stof bewerken die meestal aangezien wordt als het recht van de industriële

eigendom, doch die zeer nauw aansluit bij de studie van de onderneming zodat ze hier volledig op haar plaats is, nl. de octrooien, de merken, de tekeningen en de modellen.

De inhoud van het werk is, tegenover de vorige editie, in belangrijke mate verrijkt en, wanneer de vier aangekondigde delen zullen verschenen zijn, zullen wij in de Vlaamse rechtsliteratuur beschikken over een encyclopedie van het handelsrecht, die door geen ander werk geëvenaard wordt.

Het is merkwaardig met welke eenvoud soms zeer ingewikkelde redeneringen worden uiteengezet, op welke zakelijke en begrijpelijke wijze het betoog gevoerd wordt en hoe de auteurs een volstrekte volledigheid hebben betracht, zonder in het minst hun werk te overladen.

Al wat gepubliceerd werd over de behandelde stof is aangeduid in bewijspplaatsen en de jurisprudentie over de behandelde onderwerpen is bijna exhaustief aangehaald.

Laten wij dit groot nieuw werk met enthousiasme begroeten en de beide auteurs van harte gelukwensen voor de uitzonderlijk belangrijke bijdrage die zij geleverd hebben aan de Vlaamse rechtsliteratuur.

Een ander zeer waardevol werk, zo door omvang als door inhoud, verscheen dit jaar op het gebied van handelsrecht. Het is de studie door *Jean Marie Van Hille*, met de medewerking van *Nadine François*, gewijd aan "*Aandelen en obligaties in het Belgisch recht*".

De handel in aandelen en obligaties is een van de gewichtigste sectoren van onze economie en stelt op het juridisch vlak een aantal vraagpunten die aanleiding hebben gegeven tot een hele literatuur en tot een uitgebreide jurisprudentie. Nochthans zijn de geschriften zeldzaam waarin aandelen en obligaties parallel bestudeerd worden. Dit is wel het geval in het groot werk dat Jean Marie Van Hille thans heeft geschreven, dat daardoor een nieuwe en originele wetenschappelijke bijdrage vormt van bijzonder belang.

De auteur stelt zich ten doel de juridische omtreding van alle aspecten van de begrippen "aandelen en obligaties" als concrete elementen van een patrimonium en er is geen geschilpunt betreffende deze beide rechtsfiguren dat in het lijvig werk niet het voorwerp uitmaakt van een exhaustieve studie.

Het boek is onderverdeeld in 8 titels waarvan de eerste gewijd is aan algemene beschouwingen. Als inleiding geeft de auteur ons een korte historiek betreffende de evolutie van de kapitaalvennootschappen, de ontwikkeling van het bankwezen en de uitgifte van obligaties door openbare instellingen. Daarop volgt een volledige opgave van alle wetten en besluiten die thans op het stuk gelden.

Schrijver spant zich in om een bepaling te vinden van aandelen en obligaties en hun respectievelijke kenmerken en bespreekt het autonoom karakter van

de rechten geïncorporeerd in de titel, het roerend, het lichamenlijk of onlichamelijk, het al of niet vervangbaar en ondeelbaar karakter ervan. Bij dit laatste hoofdstuk wordt uitgebreid over de Interprofessionele Effectendeposito- en Girokas (C.I.K. opgericht in 1968), waarvan het mechanisme ontwikkeld wordt.

Zeer uitvoerig is de studie van titel 2 waarin de verschillende categorieën van aandelen en obligaties achtereenvolgens worden verkend, de aandelen op naam, met de normen voor het houden van het register en de aandelen aan toonder. De indeling van de aandelen wordt beschreven volgens de vorm van de titel en volgens de rechten van de aandeelhouder en aldus wordt met grote volledigheid alles medegedeeld aangaande de aandelen met of zonder nominaal bedrag, de gewone en bevoorrechte aandelen en de andere soorten aandelen waarbij genots- en winstaandelen. Elke soort aandeel kent haar eigen, soms zeer betwiste eigenschappen waarvan het belang nauwkeurig wordt uitgemeten.

Voor de obligaties gebeurt de indeling naar de hoedanigheid van de uitgever, de private of de publieke sector, naar de vorm, op naam of aan toonder, waarbij de bijkomende waarborgen aangehaald worden, zoals staatswaarborg en hypothecaire waarborg, en uiteindelijk naar de opbrengst, vaste of wisselende rente, al dan niet conventeerbare obligaties en geïndexeerde.

De derde titel van het boek heeft als voorwerp de uitgifte van de titels, hetzij bij rechtstreekse stichting, hetzij bij openbare inschrijving. Hier vinden hun plaats alle aangelegenheden betreffende de vorm van de stichtingsakten, de aansprakelijkheid van de oprichters, de procedure bij kapitaalsverhoging of -vermindering, de conversie, de omvorming van vennootschappen, hetzij door fusie hetzij door splitsing. Hierbij komt ook het vraagpunt ter sprake betreffende de inkoop door een vennootschap van haar eigen aandelen, die thans algemeen aanvaard wordt, doch waarvan de voorwaarden nog steeds betwist worden.

In verband met de uitgave van obligaties wordt onderscheid gemaakt tussen de privésector en de publieke sector, waarbij gehandeld wordt over de verhouding tussen de banken en de emittent voor de plaatsing van deze obligaties, de overdracht van aandelen en obligaties waarvan de voorwaarden uitgestippeld worden, de beperkingen en de verplichte opname door financiële instellingen. Bij de techniek van de overdracht wordt een volledige uitleg gegeven van de notering ter beurs, van het beroep van wisselagent en van de wetgeving betreffende het verlies van aandelen en obligaties.

Welke zijn nu de rechten en plichten van de houders van de besproken titels? Dit geeft aanleiding voor de aandeelhouder tot de bespreking van zijn stemrecht, zijn recht op dividend en zijn toestand bij

de ontbinding van de vennootschap. Voor de obligatiehouders wordt toelichting verstrekt over de interesten, de trekking van loten, de premies en het belang van de algemene vergadering van obligatiehouders.

De 6e titel van het boek beschouwt de aandelen en obligaties niet alleen als elementen van het vennootschapsrecht doch gaat ook na hoe aandelen en obligaties bijdragen tot het financieel evenwicht van een patrimonium, waarbij in aanmerking komen de bekwaamheid, het huwelijksvermogensrecht en de bevoegdheid van de minderjarige en van de gerechtelijk onbekwaamverklaarde, waarna aandacht besteed wordt aan het onderscheid tussen naakte eigendom en vruchtgebruik, bewaargeving, sekwestering, effectendepot en pand.

In de twee laatste titels van het boek komt voor al wat betreft de strafrechtelijke bepalingen in verband met aandelen en obligaties, zoals ze voorkomen in het Wetboek van strafrecht en in het Wetboek van koophandel en uiteindelijk de fiscale wetgeving over het behandelde onderwerp, de registratie, de roerende voorheffing, het zegelrecht en de B.T.W.

Een zeer uitvoerige inhoudstafel maakt de zoekingen in het werk uiterst gemakkelijk en een zaakregister laat toe zeer vlug de gezochte passage te vinden.

Dit boek, dat wel 950 bladzijden telt, overschouwt een hele wereld van juridische problematiek die innig verband houdt met de economische en financiële toestanden zoals wij die heden ten dage beleven. Het heeft een geweldige arbeid gekost en het brengt ons een eenheid van methode, waaraan we op dit stuk niet gewoon zijn en die het werk maakt tot een bijdrage tot ons handels- en economisch recht van algemeen belang.

Alle geschriften die betrekking hebben op de besproken problemen worden aangehaald en kritisch beoordeeld. Tegenover de mening van zeer vooraanstaande juristen ontwikkelt in vele gevallen de auteur zijn eigen inzicht, dat steeds gegrondvest is op logische redenering, waardoor de waarde van het werk nog in belangrijke mate verhoogd wordt.

Het boek van J.M. Van Hille en Nadine François zal in onze Vlaamse rechtsliteratuur één van de grote blijvende werken zijn waartoe elke jurist die te maken heeft met aandelen en obligaties in de eerste plaats zijn toevlucht zal nemen.

In deze periode van onbedwingbare stijging der prijzen is de manier waarop deze stijging zal kunnen tegengewerkt worden een van de belangrijkste economische vraagstukken van deze tijd. Door velen wordt op simplistische wijze beroep gedaan op de overheid om door een wetgevende tussenkomst de prijsstijgingen te stoppen. Dat dit niet zo eenvoudig is blijkt uit het grote werk dat geschreven werd door *prof. Paul De Vroede "Prijstregeling"*, dat uitgegeven

werd in de Algemene Praktische Rechtsverzameling. Dit boek is een zeer belangrijke aanwinst voor onze Vlaamse rechtsliteratuur; het is een hoogstaand wetenschappelijk werk waarin alle problemen die zich voordoen bij de overheidsbemoeiing inzake het beheersen van de prijzen, langs alle zijden worden onder de loupe genomen. Al wat over dit probleem geschreven werd is door de auteur aangehaald, in zijn boek verwerkt en beoordeeld met een uitgebreidheid en een volledigheid die eerbied afdwingt. Het werk steunt op een zeer uitvoerige documentatie en alle zijden van het overheidsingrijpen op het vlak van de prijsregeling worden erin belicht.

Het beheersen van de prijzen is een probleem dat reeds sedert vele jaren de gezagdragers bezighoudt doch dat ten gevolge van de twee wereldoorlogen en de economische crisissen die wij doorleefd hebben steeds een meer acuut karakter heeft aangenomen. Het is daarbij een vraagstuk waarvan de oplossing uiterst moeilijk is en waarbij zoveel maatregelen die door de overheid werden genomen zeer dikwijls zonder nuttig effect zijn gebleven. Naast de vele werken die reeds aan dit onderwerp werden gewijd was het in de hoogste mate wenselijk dat er een wetenschappelijke synthese zou worden ontworpen waarin alle gegevens op het stuk zouden verzameld worden en waarin op een juridisch objectieve wijze alle voorstellen en reglementeringen zouden gewikt en gewogen worden. Dit alles geeft ons volkomen het boek van Paul De Vroede.

Het werk begint met een historisch overzicht van alle maatregelen tot prijsregeling die tot nog toe werden genomen en die vooral, in vorige jaren, bestonden uit strafrechtelijke bepalingen in de Strafwetboeken van 1810 en 1867 en in de overheidstussenkomsten die zich deden gelden gedurende de beide wereldoorlogen en de economische crisissen die ermee gepaard gingen of er het gevolg van waren.

Er wordt ons dan een commentaar gegeven over de Wet van 28 juli 1924 op de wederrechtelijke speculatie inzake levensmiddelen en koopwaren, alsook in handelspapieren en -effecten en van de wet van 22 januari 1945 betreffende de beteugeling van de inbreuken op de reglementering inzake de bevoorradings van het land die de basis is gebleven van het huidige overheidsbeleid inzake prijzen. De auteur bestudeert er het toepassingsgebied van en gaat na welke de betekenis is van het begrip "normale prijs" met de verschillende modaliteiten die aan dit begrip vastzitten.

Ingevolge de wet wordt de bevoegdheid om maximumprijzen en maximumwinsten vast te stellen toegekend aan de Minister van Economische Zaken. De prijzen worden dus bepaald door ministeriële besluiten die tenslotte tot de discretie van de minister behoren. Wij vinden in het boek de beschrijving van de achtereenvolgende besluiten die door de Minister van Economische Zaken werden genomen waarvan

er, in 1975, 26 waren, waarvan 24 betrekking hebben op produkten en 2 op dienstverstrekkings. Tot aan de Wet van 30 juli 1971 was er aan de ministeriële bevoegdheid tot het vaststellen van prijzen geen enkele beperking gesteld. Het is sedertdien deze wet en een geleidelijk gegroeid stelsel van aangifte der prijsverhogingen die de grondslag vormen van het prijsbeleid van de regering. Het onderzoek van deze aangiften en de beslissing van de minister worden ontleed en vormen het voorwerp van kritische bemerkingen van de auteur. De rechtspraak van de strafrechtbanken betreffende de overtredingen van de ministeriële besluiten bezorgt ons een inzicht in de delicate gevallen waarvoor de strafrechter zich meermaals geplaatst ziet.

De opsporing en de bestraffing van de overtredingen vormen een afzonderlijk hoofdstuk op het einde van hetwelk schrijver tot het besluit komt dat de rechtspraak wijst op een eerder geringe repressieve houding vanwege hoven en rechtbanken.

Welke zijn nu de voorzieningsmogelijkheden tegen prijsregelende besluiten? Kunnen zij aangevallen worden voor de rechtbanken op grond van artikel 107 der Grondwet en heeft de voorzitter van de rechtbank de bevoegdheid, door een bevel van kort geding, een onwettige aantasting van een burgerlijk recht te doen ophouden? Normaal is het de Raad van State die in laatste aanleg administratieve beslissingen kan vernietigen en die reeds meerdere arresten uitsprak waardoor prijsregelende besluiten vernietigd werden. Er wordt ons een overzicht gegeven van de uitgevaardigde prijsregeling op allerlei gebied en de auteur komt tot het besluit dat, in het kader van de noodzakelijke modernisering van de Belgische prijzenwetgeving, zou dienen gestreefd te worden naar meer eenvoudigheid en dat een overleg tussen de verschillende ministers zou dienen georganiseerd te worden.

Aanduiding van de prijzen door verschillende middelen zijn dikwijls voorgeschreven en strafrechtelijk gesanctioneerd.

Als laatste hoofdstuk van de studie van prof. De Vroede wordt een afdeling gewijd aan de huidige Commissie tot regeling der prijzen, opgericht door het Koninklijk Besluit van 3 juni 1969. Samenstelling, bevoegdheden en werking van deze Commissie worden weergegeven. De auteur onderstreept echter dat het bestaan van deze Commissie niet steunt op een bepaalde wet, die daarvoor niet nodig zou blijken omdat deze regeling rechtstreeks ontleend zou zijn aan de artikelen 29 en 66 van de Grondwet.

Een vluchtige schets van de inhoud van dit hoogstaand wetenschappelijk werk geeft slechts een vaag idee van zijn bijzondere waarde. Na de lectuur ervan is de lezer volledig ingewijd in heel de problematiek die door de prijsregeling gesteld wordt en is hij toegerust met een grondige kennis van één van de bijzonderste kapitels van ons tegenwoordig economisch recht.

Het boek van prof. De Vroede neemt een waardige plaats in in de zo schitterende reeks van de uitgaven der *Algemene Praktische Rechtsverzameling*.

In de serie cursussen verzorgd door de Vrije Universiteit te Brussel vinden wij een uitgave betreffende de leerstof van "*Vergelijkend handelsrecht*" door prof. Adolf Houtekier met een uiterst degelijke pedagogische voorstelling van het onderwerp en een overvloed van belangrijke wetenswaardigheden.

Over de *Wet van 17 juli 1975 op de boekhouding en de jaarrekeningen van ondernemingen* heeft de *Kredietbank*, zonder dat de naam van de auteur genoemd wordt een vrij uitvoerig commentaar uitgegeven, van een 125 bladzijden, waarin de bepalingen van deze nieuwe wet toegelicht worden met een uitvoerig model van rekeningenstelsel. Dit commentaar waarin ook het Koninklijk Besluit van 8 oktober 1976 betreffende hetzelfde onderwerp wordt besproken is vooral van technische aard en zal zeer welkom zijn bij het bestuur van de ondernemingen die deze nieuwe rekenplichtige normen moeten toepassen.

Het komt in de laatste tijd meer en meer in het gebruik dat de grote banken brochures ter beschikking houden van hun cliënteel waarin bepaalde onderwerpen van economisch of financieel recht behandeld worden. Aldus gaf de *Generale Bankmaatschappij* een beknopte verhandeling uit over het "*Documentair krediet*", terwijl de *Nationale Bank* zelf een brochure liet drukken "*Het geld, het financieel stelsel en het kredietbeleid*".

Over de "*Nationale Bank van België*" haar inrichting en haar werking worden ons de bijzonderste gegevens verstrekt in de summier brochure verschenen in de reeks "*Wat men moet weten over ...*", deze reeks die op zo nuttige wijze onze instellingen in brede kring aan het publiek doet kennen.

Sociaal Recht

Het ingewikkeld karakter van de sociale wetgeving, ten gevolge van de voortdurende wijzigingen en aanvullingen die zich voordoen, heeft het *Ministerie van Sociale Voorzorg* ertoe aangezet zelf een boek uit te geven waarin, op synthetische wijze, alle wettelijke normen die betrekking hebben op de sociale zekerheid zijn samengevat. Het boek, dat anoniem is verschenen, en dat tot stand is gekomen door een samenwerking tussen het Ministerie van Sociale Voorzorg en dat van Tewerkstelling en Arbeid en van de Middenstand, geeft een voortreffelijk overzicht van de thans bestaande regeling en is er in geslaagd klaarheid te brengen in de hopeloze verwarring van de geldende teksten.

In een voorafgaandelijk hoofdstuk wordt een uitstekende samenvatting gegeven van de oorsprong, de evolutie en de vooruitzichten van de sociale zekerheid, dat stellig van aard is veel misverstanden op dit terrein op te klaren.

Op al de gebieden van de sociale zekerheid wordt de geldende wetgeving ontleed en op overzichtelijke wijze uiteengezet. Dit boek mag stellig onmisbaar genoemd worden want, in zijn 300 bladzijden, geeft het een volledige samenvatting van alle geldende regelingen, klaar en duidelijk gegroepeerd, zodat, voor een eerste oriëntatie in de doolhof der sociale wetgeving, dit werk volledige uitsluiting geeft.

Het initiatief van het Ministerie van Sociale Voorzorg dient onvoorwaardelijk geloofd en het heeft voorzeker heel wat bijgedragen tot een betere kennis van de sociale zekerheid zoals ze in ons land georganiseerd is.

Er is geen gebied van het recht dat zozeer voortdurend behoefte heeft aan nieuwe studie en aanpassing als dit van het sociaal recht. De bestaande regelingen worden in snel tempo aangevuld of gewijzigd en wanneer voor de specialist de beheersing van de stof en de modaliteiten van de toepassing der wetgeving reeds zeer moeilijk zijn, is voor de gewone belangstellende, de sociale wetgeving, een onontwarbaar kluwen dat regelmatig opnieuw dient gecommuniceerd en gesystematiseerd.

Vandaar dat er in het sociaal recht meer dan in welke andere rechtstak ook een behoefte bestaat aan recyclage om op de hoogte te zijn van de toepassing der onoverzienbare reglementering. Deze recyclage is er nodig zowel voor de professor die deze stof aan de universiteit moet doceren als voor de magistraten en ambtenaren die de sociale wetgeving dienen toe te passen.

Het *Instituut voor sociaal zekerheidsrecht* bij de Katholieke Universiteit te Leuven heeft in de vorige jaren het gelukkig initiatief genomen informatiecyclusen te organiseren, bestaande uit verschillende studiedagen, waarop bepaalde sectoren van het sociaal recht werden besproken en gediscussieerd en die aanleiding gaven tot kostbare publicaties die een schat bevatten van gegevens nodig voor het goed begrip van de wetgeving en voor haar toepassing in de praktijk.

In 1966 verscheen aldus het verzamelwerk "*Actuele problemen van sociaal recht*" waarin zeer belangrijke studiën werden opgenomen van de hand van vooraanstaande specialisten op dit gebied.

In 1971 verscheen andermaal een publicatie getiteld "*De ontwikkeling van de Belgische wetgeving van sociale zekerheid 1965-1970*" waarin meerdere leidende ambtenaren van parastatale instellingen, die verantwoordelijk zijn voor de toepassing van deze wetgeving, aan het woord kwamen en belangrijke wetenswaardigheden mededeelden, zowel wat de

toepassing van de reglementering in de praktijk betreft als aangaande de tekorten en onvolmaaktheden die nuttig in het licht konden gesteld worden.

De uitgave van de spreekbeurten die gehouden worden op deze vervolmakingscyclussen is een traditie geworden en van oktober 1975 tot juli 1976 is er andermaal, in samenwerking tussen het *Instituut voor het sociaal zekerheidsrecht* der Universiteit te Leuven met het *departement rechten der Universitaire Instelling te Antwerpen*, een vervolmakingscyclus georganiseerd, volledig gewijd aan het sociaal zekerheidsrecht en getiteld "*De ontwikkeling van de Belgische wetgeving van sociale zekerheid 1970-1976*". Ook ditmaal is het mogelijk gebleken de medewerking te bekomen van meerdere hoge ambtenaren die verantwoordelijk zijn voor het beleid in deze sector en tevens van meerdere hoogleraren.

Het verslag waarin de voordrachten werden gedrukt die tijdens deze vervolmakingscyclus werden gehouden is uitgegroeid tot een lijvig boek van meer dan 475 bladzijden en het is onbegonnen werk te trachten de inhoud van elk der gehouden voordrachten in enkele woorden samen te vatten. Het belang van het werk blijkt ten overvloede uit de namen van de medewerkers en de vermelding van de behandelde onderwerpen.

Zo vinden wij in dit boek, na een openingswoord van *prof. J. Van Langendonck* de hiernavolgende spreekbeurten: *J. Van Steenberge*: "*Het stelsel van de maatschappelijke zekerheid voor werknemers*"; *J. Petit*: "*De ziekte- en invaliditeitsverzekering - sector gezondheidszorgen*"; *M. Delhuyenne*: "*De ziekte- en invaliditeitsverzekering - sector uitkeringen*"; *A. Steels*: "*De gezinsbijslag voor werknemers*"; *R. Masyn*: "*De pensioenen voor werknemers*"; *A. Schoofs*: "*De arbeidsvoorziening en de werkloosheidsuitkeringen*"; *J. Viaene*: "*De arbeidsongevallen en de beroepsziekten*"; *J. Degadt*: "*Het sociaal statuut van de zelfstandigen, de ziekteverzekering en de gezinsbijslag voor zelfstandigen*"; *L. Vergauwen*: "*De pensioenen voor zelfstandigen*"; *I. Van Clemen*: "*De sociale zekerheid in de overheidssector*"; *C. De Clercq*: "*Het gewaarborgd inkomen*"; *R. Dillemans*: "*De voorzieningen voor de minder-validen*"; *J.R. Rauws*: "*De rechtspraak van de arbeidsgerechten inzake sociale zekerheid*"; *M. Van de Vyver* over hetzelfde onderwerp; *P. De Paepe*: "*Globale evolutie en toekomstperspectieven*".

Dit lijvig werk waarin alle kanten van het thans geldend sociaal zekerheidsrecht worden belicht is een rijke mijn voor de toepassing van deze wetgeving en wij vinden er kostbare aanwijzingen in voor nuttige hervormingen en aanpassingen die de redacteurs van de voordrachten uit hun ervaring hebben afgeleid.

In een vorig artikel dat verscheen in het *Rechtskundig Weekblad* van 1974-1975 (kolom 2.605 e.v.) heb ik gewezen op de grote betekenis van het werk

"*Schade aan de mens*", in drie delen, de respectievelijk werden uitgewerkt door *prof. J. Van Steenberge*, *dr. D. Lahaye* en *dr. J. Viaene*. Het derde deel van dit werk is thans van de pers gekomen.

De drie boekdelen samen vormen een uiterst belangrijke bijdrage tot een gewichtig kapittel van het sociaal recht en het derde deel dat volledig van de hand is van *dr. J. Viaene* behandelt de "*Evaluatie van de gezondheidsschade*".

Ik acht het nuttig, om de bijzonder wetenschappelijke waarde van dit derde deel te onderstrepen, te herhalen wat ik erover schreef na lectuur van het handschrift wanneer het boek nog ter pers was.

De uitkomsten, die in de twee eerste delen van het grote werk gewonnen waren, worden in het derde deel, dat van de hand is van *dr. Viaene*, psychologisch, sociologisch en vooral algemeen filosofisch uitgediept, waardoor het werk van de twee vorige auteurs als het ware bekroond wordt.

Wanneer we nu grondig ingelicht zijn over de historische evolutie van de schatting der schade aan de mens door het boek van *prof. Van Steenberge* en wij hebben vernomen hoe de zuiver empirische methode van evaluatie, die door de medici wordt toegepast, wetenschappelijk onhoudbaar is door de uiteenzetting van *dr. Lahaye*, grijpt de auteur van het derde boekdeel naar de kern van de zaak door een algemeen onderzoek in te stellen naar wat eigenlijk dient gemeten en gewaardeerd te worden ten einde aldus positieve inzichten te verwerven om te kunnen ontsnappen aan de kritiek waaraan de huidige werkwijzen blootstaan. Daartoe is het nodig dat men zich niet zou houden aan de zuiver mechanistische opvatting van de mens en dat een nieuwe mens als objectief van onderzoek zou geboetseerd worden. De auteur vindt hier vooral inspiratie bij de school der Nederlandse sociaal-geneeskundigen, waarbij geleerden als *Burger*, *Zielhuis* en anderen een voorname rol vervullen, die een volstrekt nieuwe methode hebben aangewend om inhoud te geven aan het begrip gezondheid.

Ziekte, letsel, gebrek, invaliditeit, arbeidsongeschiktheid, handicap en dies meer worden niet meer beschouwd als louter mechanische fenomenen doch dienen in verband gebracht met de mens in zijn geheel. Het menselijk lichaam is niet een geïsoleerd ding onder de dingen doch heeft een existentiële verbondenheid met de wereld en met de medemens. De Nederlandse sociale geneeskundigen verzetten zich tegen de negatieve ingesteldheid die enkel aandacht opbrengt voor het verschijnsel ziekte doch vreemd blijft aan het brede begrip gezondheid in het algemeen. Zoals *Zielhuis* het heeft betoogd is gezondheid een relatie van evenwicht tussen de mens en zijn situatie in de wereld, hoofdzakelijk zijn arbeidssituatie. Het statisch gezondheidsbegrip wordt vervangen door een dynamisch gegeven, waarbij terzelfdertijd rekening wordt gehouden met vier gezond-

heidsparameters : het biologische in de mens, zijn psychologische gegevenheid, zijn sociaal wezen, namelijk de verhouding met de coëxisterende wezens en zijn ecologische gegevenheid, "het zijn met de dingen". Deze vier factoren zijn niet te splitsen en vormen samen de menselijke zijnswijze die wij gezondheid noemen. Wie deze factoren isoleert doet aan onwetenschappelijke abstractie en aan vervorming van de realiteit "Mens".

Deze beschouwingen zijn opgebouwd op de recente gegevens uitgestippeld in de existentialistische filosofie waarvan hier een merkwaardige toepassing wordt gedaan.

De auteur heeft zich ingespannen om de bepaling van de gezondheid in de hiervoor gemelde zin te adstrueren. Hij heeft getracht de juridische bepaling ervan die in 1946 werd uitgewerkt door de Constitutie van de Wereldgezondheidsorganisatie te verbeteren en als volgt te herschrijven : "gezondheid is de gestadige opgang naar een volledig fysiek, mentaal, sociaal en ecologisch welzijn".

Aldus komt hij er toe volledig te breken met de opvatting van de civilist voor wie schade uitsluitend een statisch fenomeen is. Deze individualistische opvatting van het burgerlijk recht lokte een hele hoop tegenstrijdigheden uit met de werkelijkheid. Het burgerlijk recht blijft vreemd aan de sociale wezenlijkheid van het individu.

Nu de auteur ons een glasheldere uiteenzetting heeft gegeven van het begrip gezondheid wendt hij zich tot het onderzoek van het begrip schade geleden door de mens, door verstoring van het begrip gezondheid, schade die zich hoofdzakelijk concretiseert in arbeidsongeschiktheid.

Bestaat er nu een volledige identiteit tussen gezond-zijn en arbeidsgeschiktheid? De auteur geeft hierop een ontkennend antwoord. Vele redenen kunnen het volledig gezond individu arbeidsongeschikt maken en schrijver haalt het typische voorbeeld aan van zovele hippies die niettegenstaande hun uitstekende gezondheidstoestand niet geschikt zijn voor het verrichten van arbeid. Van de andere kant veronderstelt ziekte niet noodzakelijk arbeidsongeschiktheid. Er zijn vele ziekten zoals sommige longziekten, diabetes en meer andere die geen noodzakelijke arbeidsongeschiktheid veroorzaken.

De vraag die de auteur wil oplossen om tot een juist begrip van de schade te komen is deze "Wat is geschiktheid of ongeschiktheid tot arbeid?" Het antwoord hierop wordt andermaal gegeven aan de hand van beschouwingen gewonnen uit de existentiële filosofie.

Arbeid is de welbepaalde vorm van toewending tot de wereld wanneer de mens niet beschikbaar is voor zichzelf maar wel voor anderen. Arbeid is de beleving van de coëxistentie met anderen. Arbeid is thans meer dan vroeger een intens sociaal gebeuren. Het is

niet meer het individu doch de groep die aan het werk is.

De auteur komt dan tot een synthese waarin hij de dubbele inhoud van het schadebegrip doet gelden. Aan de ene kant de schade die aan de mens veroorzaakt wordt door aantasting van de elementen die het "Zijn" bepalen en daarnaast de schade door aantasting van de waarden die aan de menselijke persoon kunnen gehecht worden : economische, affectieve, morele, intellectuele en uiteindelijk spirituele waarden.

Deze dubbele aspecten van de schade lopen parallel en de aantasting van het materieel zijn van de mens kan zowel de vitaliteit als de schoonheid, de goedheid en de wijsheid aantasten.

Hoe zullen nu die dubbele schade-elementen bestreden worden : de aantasting van de zijnswijze enerzijds en de aantasting van de waarde anderzijds? "Zijnschade" wordt hersteld. "Waardeschade" wordt vergoed.

Tot nog toe werd heel de sfeer van de waardeleer bij de bestijding van de schade uit het oog verloren.

Wat betreft de zijnschade zullen om het herstel te bevorderen acties nodig zijn op vier verschillende gebieden : voor lichamelijke zorg, het terrein van de klassieke geneeskunde ; voor de sociale zorg : betere menselijke verhoudingen in de familie, op het werk, in de gemeenschap ; voor de fysieke zorg : opvoeding, onderwijs, mentale hygiëne ; voor de ecologische zorg : woning, urbanisatie, leven in de natuur, enz.

Om nu de schade-elementen die de waarde aantasten te vergoeden dient tussen de gezondheidspolitiek en de vergoedingspolitiek een beginselvaste basis gevonden, die aanknoopt bij de waardeleer zoals zij door verschillende disciplines wordt ontwikkeld.

Aldus krijgt de jurist langs de theorie van de dubbele schade-inhoud rechtstreeks toegang enerzijds tot alle wetenschappen die de mens in zijn wezen pogen te vatten zoals de geneeskunde, de psychologie en de sociologie en anderzijds tot de disciplines die zich voor de waarde interesseren zoals de filosofie, de economie, de esthetica, de logica en de ethiek. Op deze wijze wordt het recht uit zijn "splendid isolation" gehaald en verbonden met de rijkdom van het volledig menselijk denken.

Een boek waarvan de grote wetenschappelijke betekenis niet genoeg kan onderstreept worden.

Over de ondernemingsraden werd reeds veel geschreven, doch wij hebben met genoeg kennis genomen van een beknopt werkje van *Jean-Pierre George "Opdrachten en werking van de ondernemingsraad"* dat uitgegeven werd door de Kamer van koophandel te Brussel. Het is niet de bedoeling geweest van de schrijver een volledig wetenschappelijk werk betreffende de ondernemingsraden samen te stellen, doch enkel het essentiële van

hun activiteit aan te stippen, met het oog op de praktijk. Daarin is hij uitstekend geslaagd.

Op zakelijke wijze worden alle gegevens vermeld die betrekking hebben op de oprichting van de ondernemingsraden, hun personeel, de verkiezing ervan, en de samenstelling van het bestuur. Daarna verneemen wij het bijzonderste betreffende de werking van de raad, het huishoudelijk reglement, de beslissings- en adviesopdrachten en de stemregels.

De auteur heeft dan verder aangewezen op welke wijze de leden van de ondernemingsraad hebben tussen te komen in de tewerkstellingsproblemen van de werknemers en inzake gewaarborgd maandloon en arbeidsreglementen. De opsomming van al deze aangelegenheden is lang en geeft pas een goed idee van de invloed die potentieel aan de ondernemingsraden is voorbehouden.

Recente wetten in verband met de economische expansie en de bestrijding der crisis dragen ook aan de ondernemingsraden taken op aangaande de stage van de jongeren, het brugpensioen e.d.

Afzonderlijk komt dan aan de beurt het statuut van de personeelsafgevaardigde, de bescherming ervan binnen de sfeer van zijn werknemersverhouding, en uiteindelijk nog het collectief arbeidscontract.

Het gebruik van dit werk voor de rechtstreekse belanghebbende zou veel misverstanden opruimen en conflicten kunnen vermijden.

De auteur heeft, telkens hij een bepaald punt van zijn onderwerp bespreekt, de tekst gereproduceerd van de wetten en besluiten waarop hij zich steunt, wat de waarde van het werkje in belangrijke mate verhoogt.

In het kader van het Instituut voor sociaal zekerheidsrecht aan de Universiteit te Leuven kwam een belangrijk werk tot stand van de hand van *Patrick Senaev* "*De bestrijding van de armoede in België*". Deze lijvige studie heeft als voorwerp een diepgaand onderzoek in te stellen over de wijze waarop in ons land de armoede bestreden wordt, in zoverre ze zich nog voordoet, spijs de toepassing van de grote sociale wetten.

Het eerste gedeelte vormt een sociologische studie. De vraag dient immers opgelost wanneer er armoede voorkomt en welke de graad van armoede is waarbij hulp moet worden geboden. Het blijkt uit het onderzoek van de auteur dat niettegenstaande de opbouw van het sociaal zekerheidsstelsel er in ons land nog een aanzienlijk aantal personen bestaat waarvan de middelen liggen beneden de poverty-line en voor wie dan ook steun vanwege de overheid onontbeerlijk is.

Schrijver bestudeert de toestand op dit gebied in andere landen waarbij we, voor Nederland, een samenvatting vinden van de bepalingen der belangrijke Algemene Bijstandswet van 13 juni 1963.

Tot voor korte tijd werd de steun om de armoede te lenigen hoofdzakelijk verstrekt door de Commis-

sies van Openbare Onderstand. Een heel hoofdstuk wordt gewijd aan de steunverlening door deze Commissies. De auteur geeft ons hun historiek, hun inrichting en werking en de wijze waarop het verlenen van steun gebeurde: rechtstreekse steun aan behoeftigen, interventies op het vlak van de gezondheidszorg en collectieve dienstverlening, alsook interventies ter preventie van de behoefte. Op het einde van dit hoofdstuk wordt dan uitgeweid over de wijze waarop de C.O.O.'s in bepaalde gevallen gerechtigd waren tot de terugvordering van de onderstandskosten.

Patrick Senaev beschrijft nadien welke de lijdensweg geweest is van de geleidelijke evolutie naar een gewaarborgd inkomen voor allen. En een heel hoofdstuk wordt besteed aan de juridische analyse van het gewaarborgd inkomen voor bejaarden en het recht op een bestaansminimum.

Daar deze maatregelen ter bestrijding van de armoede nog onvoldoende resultaat bleken te geven werd er dan sedert geruime tijd aangedrongen op een hervorming van de Commissies van Openbare Onderstand. Deze hervorming is er gekomen door de Wet van 8 juli 1976, die de Openbare Centra voor maatschappelijk welzijn heeft opgericht waarvan de inrichting en de werking wordt toegelicht.

De taak van deze nieuwe Centra is breder opgevat dan deze van de C.O.O.'s. Naast materiële dienstverleningen hebben zij ook immateriële diensten te bewijzen om aan de behoeftigen op alle gebied inlichtingen te verstrekken die van aard zouden zijn hun toestand te verbeteren, verder de geneeskundige dienstverlening, de voogdij over minderjarigen en de collectieve dienstverlening zoals de realisatie van sociale woningbouw.

Ook hier volgt een studie van de terugvordering der kosten waarin in bepaalde gevallen de Openbare Centra gerechtigd zijn.

Het boek eindigt met een bespreking van de armoedebestrijding op communautair vlak waarbij het besluit van de Raad van 22 juli 1975 wordt gecommentarieerd.

Het werk van Patrick Senaev munt uit door volledigheid, grondige sociale informatie en scherpe juridische geest. Het bevat één der eerste commentaren op de Wet van 8 juli 1976. Het is volledig berekend op de werkelijke maatschappelijke toestanden en beschouwt de bestrijding der armoede vanuit een verheven standpunt. Het zal uiterst welkom zijn bij de grote schaar van hen die in de besproken sector werkzaam zijn.

Commentaren op de wet aangaande de Openbare Centra voor maatschappelijk welzijn volgden elkaar vlug op en werden o.a. verspreid door de "*CEPESS-documenten*" en door de "*Vereniging der Belgische steden en gemeenten*". Telkens werden hierin de hoofdpunten van de organieke Wet van 8 juli 1976 uitgestippeld.

Meerdere wetsvoorstellen werden bij het Parlement reeds ingediend met de bedoeling de bejegening van de inbreuken die strafbaar gesteld worden door de arbeids- en sociale wetgeving en reglementering op een nieuwe basis te organiseren. De middelen die te dien einde werden ontworpen waren verscheiden en het was uiterst wenselijk dat ons een globaal overzicht werd gegeven van de doeleinden die worden nagestreefd en de middelen die worden voorgesteld.

Dit overzicht heeft de *Procureur-Generaal bij het Hof van Beroep te Gent J. Matthijs* ons gegeven in de rede die hij heeft uitgesproken in de maand september 1976 op de plechtige openingszitting van het Arbeidshof te Gent "*Het arbeidsgerecht en de strafvordering wegens misdrijven tegen de sociale wetgeving*".

Zoals steeds in de redevoeringen van Procureur-Generaal Matthijs vinden wij hier een omstandig overzicht van al de gedane voorstellen, een recapitulatie van de belangrijkste jurisprudentie in verband met het onderwerp en een grondige adstructie van zijn persoonlijke opvatting. De toestand die voortvloeit uit de Wet van 30 juni 1971 betreffende de administratieve geldboeten stelt het vraagpunt betreffende de bevoegdheid voor het uitoefenen van de strafvordering, hetzij door het arbeidsauditoraat, hetzij door de procureur des Konings. De redenaar somt een hele reeks bezwaren op tegen het ingewikkeld en tijdrovend stelsel van de Wet van 30 juni 1971 en ontwikkelt zijn eigen visie op een meer praktische en meer doelmatige organisatie van de bejegening der sociale misdrijven.

Over de uitzendarbeid is er in ons land veel getwist en het heeft geruime tijd geduurd vooraleer door een tijdelijke compromis-wet een voorlopige oplossing desaan gaande werd getroffen.

Eén van de juristen die op de meest grondige wijze is tussengekomen in het debat was *prof. R. Blanpain*. Nadat een wettelijke regeling tot stand was gekomen heeft hij een commentaar op de nieuwe wet bezorgd "*De uitzendarbeid in België. Wet van 28 juni 1976*". Hierin vernemen we de vele retroacten die aanleiding tot de wet hebben gegeven en het mechanisme van het tot stand komen van het gesloten compromis door het stemmen van een tijdelijke wet om de gevolgen ervan te kunnen experimenteren. Vele betwistbare gevallen worden door de auteur in het licht gesteld met voorstel van een oplossing.

Het commentaar is zoals al wat door *prof. Blanpain* geschreven wordt bijzonder bevattelijk en redelijk

Ondertussen is *prof. R. Blanpain* voortgegaan met de uitbreiding van zijn "*Wetboek van arbeidsrecht*" uitgegeven in de losbladige uitgave van E. Story-Scientia, dat de auteur een grote inspanning heeft

gevraagd maar dat voor de beoefenaar van het sociaal recht een onontbeerlijke uitgave vormt van alle wettelijke teksten en besluiten met de essentiële jurisprudentiële aanhalingen.

J.R. Rauws, Kamervoorzitter in het Arbeidshof te Antwerpen, gaf van zijn kant een verzameling uit van alle teksten betreffende het sociaal recht in de serie gepubliceerd door Maarten Kluwer. Deze teksten die voor de toepassing van het sociaal recht noodzakelijk zijn. De serie is zeer goedkoop, wordt regelmatig opnieuw uitgegeven en is dus bijzonder geschikt voor de studenten en de sociale werkers. Op dezelfde manier heeft in deze reeks *Jos F.J. Delsaerdt* alle teksten verzameld betreffende de arbeidsongevallen.

Wij willen hier het overzicht van wat gepubliceerd werd op het gebied van het sociaal recht beëindigen met de vermelding van het boek van *Gaston Van den Avyle* "*Rechten en voordelen der bedienden en arbeiders inzake sociale wetgeving*" en van het boekje over "*De zelfstandige*" uitgegeven in de CEPES-documenten.

Fiscaal Recht

Wij zijn het voorzeker niet gewoon dat er op het gebied van het fiscaal recht in onze Vlaamse rechtsliteratuur werken verschijnen van uitzonderlijke kwaliteit, die, zowel wat de inhoud als de vorm betreft, van bijzondere betekenis kunnen geacht worden en die dadelijk hun plaats innemen tussen de grote klassiekers der rechtswetenschap. Op het terrein van het fiscaal recht is onze literatuur buiten enkele uitzonderingen nog vrij arm en het is met des te meer genoegen dat wij hier het verschijnen begroeten van het groot werk in drie delen, van meer dan 1300 bladzijden, dat *Octaaf Van Acoleyen* gewijd heeft aan het "*Successierecht*".

Van Acoleyen is adviseur bij administratie van de B.T.W., registratie en domeinen en heeft gedurende vele jaren de leiding gehad van de afdeling contentieux bij de administratie der registratie- en successierechten. Hij is tevens professor van fiscaal recht aan de fiscale hogeschool te Brussel. Zijn uitgebreide ervaring, zijn wetenschappelijke geest en zijn grondige rechtskennis hebben het mogelijk gemaakt dat hij ons thans een commentaar heeft geschonken op het Wetboek der successierechten, dat mag beschouwd worden als een der allerbeste werken op het gebied van het fiscaal recht.

Het is een boek dat eerbied afdwingt niet alleen door zijn omvang en door de reusachtige som arbeid die eraan besteed werd, doch tevens door zijn rationele indeling en behandeling van de stof, door het

bijzonder klaar uiteenzettingsvermogen van de auteur, zijn perfecte stijl- en taalbeheersing en door de overvloed van praktische voorbeelden en berekeningen die de tekst op de meest afdoende wijze illustreeren.

Dit groot boek is de vrucht van een heel leven besteed aan de theoretische studie en aan de praktische toepassing van de soms zo ingewikkelde normen van het successierecht.

F. Werdefroy, hypotheekbewaarder en gewezen inspecteur-generaal bij het Ministerie van Financiën, schreef voor dit werk een voorwoord waarin hij op treffende wijze de grote verdiensten van Van Acoleyen in het licht stelt. Hij onderstreept daarin zo terecht dat de belasting op de successies meer dan welke andere belasting politiek en filosofisch geladen is, en dat in de evolutiegeschiedenis van de successiebelasting duidelijk de verschillende stromingen van het wijsgerig denken inzake het eigendoms- en het erf-recht terug te vinden zijn.

Deze ondergrond wordt door de auteur nooit uit het oog verloren en het is één van de grote verdiensten van het boek dat schrijver voor elk geldend voorschrift de oorsprong, de historische evolutie en de sociologische bestaansredenen mededeelt.

Het boek vangt aan met een hoofdstuk over algemeenheden betreffende de successierechten, eerst een historische schets van de evolutie doorheen de tijd van deze speciale belasting, en verder haar ontwikkeling in de jongste jaren. De auteur legt er de klemtoon op dat zich, bij de toepassing van het successierecht, een fenomeen van democratisering voordoet doordat geleidelijk de kleine successies minder en minder belast werden en zelfs voor een belangrijk gedeelte werden vrijgesteld. Schrijver weidt hier ook uit over de tariefopbouw, die voorzeker nog zal evolueren en waarvan hij de mogelijkheid van een supernationale uniformiteit voor de toekomst waarschijnlijk acht.

Na de plaats aangewezen te hebben van de successiebelasting in de belastingwetenschap in het algemeen weidt schrijver uit over de budgettaire aspecten van deze belasting, die aan de lage kant liggen en voor het jaar 1973, slechts 1,30 % van de rijksmiddelen vertegenwoordigden. Ook is een toename in de volgende jaren stellig te verwachten.

De auteur geeft ons dan statistische gegevens betreffende de opbrengst van de successierechten in onze buurlanden, Duitsland, Frankrijk en Nederland waaruit blijkt dat België meer op het peil blijft van Duitsland terwijl in Frankrijk en Nederland wij tot heel wat hogere percenten komen.

Na deze inleidende hoofdstukken komt schrijver tot de uiteenzetting van de juridische basis waarop het Wetboek der successierechten is opgebouwd en hij weidt in de eerste plaats uit over wat hij noemt "een spilvraag" nl. het onderscheid tussen de rijks-

inwoner die het recht van successie verschuldigd is op het nagelaten vermogen in zijn geheel, onder aftrekking van de schulden, en de niet-rijksinwoner die het recht van overgang door overlijden alleen verschuldigd is op de hier te lande gelegen onroerende goederen die van de nalatenschap afhangen, doch zonder enige aftrek van schulden. Zal dit kapitaal onderscheid ook nog voor de toekomst blijven gelden? Schrijver twijfelt eraan.

Over het objectief criterium dat de administratie aanlegt voor het vaststellen der hoedanigheid van rijksinwoner zijn heel wat betwistingen gerezen die door de auteur worden besproken. Hij besteedt dan verder aandacht aan de afwijkingen die voorkomen aangaande dit punt en die hoofdzakelijk hun bestaansredenen vinden in het internationaal recht.

Welke verkrijgingen zijn nu aan het successierecht onderworpen en in welke mate? De auteur onderzoekt het bij de wettelijke erfopvolging, de testamentaire erfopvolging en de contractuele erfstellingen.

Teneinde de invordering van het erfenisrecht in de grootst mogelijke mate te verzekeren heeft de wetgever een aantal fictiebepalingen uitgevaardigd, ingevolge dewelke goederen, die naar burgerlijk recht niet van de nalatenschap van de erflater afhangen, toch onder toepassing van de successiebelasting vallen. Dit is ook het geval met het beding ten behoeve van een derde. De ratio legis berust op het keren van belastingontwijking en belastingontduiking. Een groot aantal voorbeelden lichten de tekst toe en maken de soms zeer genuanceerde wetstoepassingen volkomen begrijpelijk.

In het hoofdstuk gewijd aan het belastingobject worden zowel voor het recht van overgang door overlijden als voor het recht van successie de on-eindig vele gevallen besproken die het voorwerp zullen uitmaken van de belasting: de bepaald nagelaten goederen, met de vele modaliteiten die eraan verbonden zijn, doch ook de voorwaardelijke en betwiste goederen en rechten, die de auteur de wilsrechten noemt, die veel eigenaardige facetten vertonen, doch waarvoor de successiebelasting slechts opvorderbaar is wanneer ze hun inhoud hebben verkregen.

Als maatstaf van de heffing der successierechten geldt de waardebepaling van de actieve bestanddelen van het vermogen van de erflater als essentieel. Na een uiteenzetting van de algemene beginselen die bij deze waardebepaling worden toegepast worden achtereenvolgens een lange reeks bijzondere gevallen speciaal onder het oog genomen, waarna de samenstelling van het aannemelijk passief aan de beurt komt.

In een afzonderlijk hoofdstuk worden al de modaliteiten van aangifte van nalatenschap besproken, zo naar vorm als naar inhoud, met een afzonderlijk kapittel betreffende de berekening van de belasting, waarbij zeer talrijke bijzondere gevallen worden on-

derzocht en waarbij ook de vrijstellingen van succesbelasting ter bespreking komen, alsmede de abatementen, het vrijgesteld minimum, de verminderingen en de verhogingen van belasting en de berekening in uitzonderlijke gevallen.

Al deze titels vormen de inhoud van het eerste boekdeel, dat meer dan 500 bladzijden beslaat.

In het tweede deel, dat dezelfde omvang heeft, wordt met exhaustieve volledigheid alles bijeengebracht dat betrekking heeft op de uitvoering van de beslissing waardoor het successierecht werd vastgesteld: de betaling, de aansprakelijkheid voor rechten en boeten, de termijnen, de interesten, de verschillende modaliteiten van betaling, de waarborgen van de staat nl. het algemeen voorrecht en de wettelijke hypotheek, de plichten opgelegd aan derden om de heffing van het successierecht te verzekeren zoals kennisgeving, informatieverstrekking en meewerking tot inventarisatie. In de titel van het bewijs wordt ook uitvoerig gehandeld over de betekenis en de waarde van tegenbrieven, de toepassing van de wettelijke vermoedens, het bijzonder bewijsmiddel der controleschatting, waarop eindelijk nog een volledige handleiding volgt betreffende de strafbepalingen, de eventuele teruggaven, de verjaring, de vervolgingen en de procedures.

Het derde deel bevat uitsluitend de noten en de bewijspplaatsen die in de loop van de twee eerste delen zijn aangeduid. Het is een deel van 370 bladzijden waarin niet minder dan 2.735 verwijzingen voorkomen, waaruit blijkt welke fantastische documentatie de auteur heeft bewerkt en welke buitengewone som arbeid aan dit boek werd besteed.

De auteur houdt het werk volledig op de hoogte van alle wijzigingen en aanvullingen die in de laatste maanden tot stand zijn gekomen en deed zopas een lijvige bundel "bijwerkingen" toekomen aan zijn lezers, waardoor het werk nog in belangrijke mate aan belang gewonnen heeft.

De opsomming van de inhoud van dit groot werk is droog en saai en geeft niet in het minst een idee van de uitzonderlijke waarde van het boek en van de boeiende wijze waarop de auteur deze droge en lastige stof heeft weten te bewerken. Want het boek is boeiend omdat het in onmiddellijk verband staat met het werkelijke leven en met de praktijk. Er is geen bladzijde waarop niet een sprekend voorbeeld wordt gegeven van het behandeld geval, met de erbijhorende berekening van het successierecht. Het is spannend na te gaan welke oneindigheid van verscheiden situaties zich kunnen voordoen en wat al middelen worden aangewend om de toepassing van de wettelijke normen in de ene of de andere richting te stuwen.

In heel zijn onderzoek legt de auteur een volstrekte juridische objectiviteit aan de dag. Voorzeker verdedigt hij de stellingen die aangenomen worden door de administratie, doch op zoveel plaatsen wijst hij op

onvolmaaktheden en tekortkomingen en op mogelijke verbeteringen die zouden kunnen aangewend worden, zodat zijn boek getuigenis aflegt van een hoogstaande wetenschappelijke geest.

Het is een geluk dat dit boek verschenen is en de auteur verdient de warmste gelukwensen, omdat hij aan onze Vlaamse rechtsliteratuur een wetenschappelijk werk heeft geschonken dat in ons land, ook in de Franse taal, zijn gelijke niet heeft.

Naast dit groot boek willen wij enkel nog vermelden de sympathieke studie van *Albert Tiberghien*, "De tweede penning: de belastingen gisteren, vandaag en morgen", uitgegeven in de reeks *Eclectica* van de Vlaamse economische Hogeschool te Brussel; het werk van *L. Van den Berghe*, verschenen in eigen editie "De heffing van de B.T.W. bij de overdracht onder bezwarende titel van een op te richten gebouw, van een gebouw in oprichting of van een pas opgericht gebouw" dat aannemers, promotors en bouwheren zeer zal interesseren en de door het *Ministerie van Financiën* gepubliceerde brochure "Kennisgeving met de Belgische Administratie der douanen en accijnzen", waarvan de titel de inhoud samenvat.

Allerlei

Talrijke uitgaven zouden nog dienen aangestipt die niet tot bepaalde rechtstakken behoren, doch wij moeten ons noodzakelijk beperken.

Van één uitgave nochtans dient het belang bijzonder onderstreept nl. het werk van *prof. Roger Dillemans, Anne De Moor e.a.* "Wegwijs in de doolhof van rechten, verplichtingen, voorzieningen".

Er bestaan talrijke vulgarisatiewerken betreffende de rechtswetenschap waardoor getracht wordt de rechtswereld dichter bij het volk te brengen. Meestal zijn ze erg oppervlakkig en niet altijd volledig betrouwbaar. Zij hebben over het algemeen weinig waarde.

Het tegenovergestelde dient gezegd van het werk "Wegwijs" dat uitgegeven werd onder leiding van *prof. Roger Dillemans* en *Anne De Moor*, in samenwerking met een hele reeks juristen die voor het boek bijdragen hebben geleverd op het terrein hunner specialiteit.

Het werk dat lijvig is en 673 bladzijden telt heeft, onder een 50-tal trefwoorden het essentiële samengevat van al wat de gewone burger over het recht dient te kennen. Niet enkel de grote afdelingen zoals burgerlijk recht en strafrecht zijn hier vertegenwoordigd, doch, in overeenstemming met het belang dat deze rubrieken in de tegenwoordige tijd hebben, wordt er ook brede aandacht besteed aan het sociaal recht, het administratief en het fiscaal recht, zodanig

dat elke leek die voor een probleem van juridische aard gesteld wordt, in de artikelen die voorkomen in deze encyclopedie de grote lijnen vindt van hetgeen hij zoekt.

Wanneer men kennis neemt van de inhoud van de rubrieken moet men vaststellen dat zij op voortreffelijke wijze zijn opgesteld en dat met bijzondere handigheid het essentiële van de bepaalde stof wordt samengevat. Doch dit is geschied op een eenvoudige en uiterst begrijpelijke wijze die van aard is om iedereen die zich voor een vraagstuk interesseert onmiddellijk in de goede richting te oriënteren.

Het werk beperkt zich niet tot de uiteenzetting van de grote rechtsbeginselen die toepasselijk zijn op de vraagstukken waarmee iedereen in het leven te worstelen heeft en waarbij dikwijls zo moeilijk de juiste weg kan gevonden worden, doch de auteurs hebben zich ingespannen om aan de gebruikers van het boek alle inlichtingen te verstrekken die hun in de praktijk nuttig kunnen zijn tot zelfs de adressen waar administratieve en sociale diensten gevestigd zijn en de vermelding van eenvoudige en populaire geschriften die de lezer op het spoor zullen brengen van ontelbare wetenswaardigheden.

Vanuit juridisch oogpunt bekeken is "Wegwijs" niettegenstaande de voortdurende bedoeling om de behandelde problemen tot hun uiterste eenvoud te herleiden, in de hoogste mate betrouwbaar en wordt er in dit boek een onoverzienbare hoeveelheid uitstekende gegevens verstrekt die volkomen verantwoord zijn.

Het mag dan ook gerust erkend worden dat dit boek, dat voor de gewone lezer een kostbare wegwijzer is "in de doolhof van rechten, verplichtingen en voorzieningen", zoals de ondertitel van het boek luidt, niet alleen voor de belangstellende leek een ongeëvenaarde bron van inlichtingen zal zijn, doch dat ook de jurist die in de praktijk staat en die, vanzelfsprekend niet kan thuis zijn in alle onderdelen van het uitgebreide domein van het recht, zeer dikwijls dankbaar het boek ter hand zal nemen om een eerste oriëntatie te vinden betreffende bepaalde vraagstukken waarmee hij minder vertrouwd is.

Door de uitgave van dit werk hebben prof. R. Dillemans en zijn medewerkers niet enkel aan onze medeburgers in het algemeen, maar ook aan vele beoefenaars van het recht, een zeer te appreciëren dienst bewezen.

Het is dan ook niet verwonderlijk dat deze uitgave zeer spoedig is gebleken een best-seller te zijn die zijn succes ten volle verdient.

Meerdere voor de studenten bijzonder nuttige cursussen werden uitgegeven door de Vrije Universiteit te Brussel, waarbij we vermelden deze van prof. Jan Corbet respectievelijk over "Persrecht" en "Intellectuele rechten" en deze van prof. Paul De Vroede over "Nijverheidswetgeving"

Wij zouden nog de aandacht moeten vestigen op de belangrijke preadviezen die geschreven werden voor het 27e rechtscongres dat in de maand mei 1976 te Leuven ingericht werd door de Vlaamse juristenvereniging en nog talrijke andere geschriften.

Ook mag niet vergeten worden dat op het gebied van het internationaal recht van het gewaardeerde boek van Omer De Raeymaeker "Internationale Instellingen" een nieuwe herwerkte uitgave van de pers kwam en dat Gaston Geens een korte verhandeling schreef over "De Europese begroting", die van belang is in het kader van de ontwikkeling van het Europees recht.

Eindelijk een laatste verwijzing naar de nieuwe editie van het *Dictionnaire juridique Français-Néerlandais*, van prof. J. Moors, der Universiteit te Luik, die zo intens heeft medegewerkt met wijlen prof. Emiel Van Dievoet in de commissie tot vertaling onzer wetboeken en bijzonderste wetten.

Wij mogen dit overzicht niet afsluiten zonder nog de aandacht gevestigd te hebben op de belangrijke pogingen die door verschillende uitgevers werden ondernomen om onze Nederlandstalige wetteksten in brede kring te verspreiden. De grote tweetalige wetboeken uitgegeven door E. Story-Scientia te Gent worden regelmatig aangevuld met nieuwe wetten en besluiten en op het peil gebracht van de jongste jurisprudentie.

De "Permanente tabellen van de rechtspraak van de Raad van State" uitgegeven door de firma U.G.A. te Heule worden steeds lijviger. Dit is ook het geval met de uitgave van *Gerechtigd Recht* en van *Gemeenterecht* die gepubliceerd worden door dezelfde uitgeverij.

Ook het bekend en voor de praktijk zo gewaardeerd boek van Albert Pauwels en Paul Raes "Bestendig handboek huishuur en handelshuur", dat losbladig is uitgegeven, wordt aangevuld met feilloze regelmaat.

Wanneer meer en meer de methode der losbladige uitgave gebruikelijk wordt zal iedereen voorzeker het groot nut van deze methode erkennen om aldus steeds te kunnen beschikken over een volledig up to date werkinstrument. Het moet nochtans gezegd dat deze methode ook haar bezwaren heeft. Voor rechtspractici, die geweldig in beslag zijn genomen, is het klasseren en inlassen van de aanvullingen dikwijls een zeer lastig werk, waarvoor de tijd niet gevonden wordt, met het gevolg dat de verzameling niet steeds behoorlijk kan bijgehouden worden. Daarbij kan er ook een hiatus ontstaan bij het verzenden van de aanvullingen in geval van adreswijziging van de bestemming en ook nog door andere redenen is de waarborg van de volledigheid der losbladige verzameling niet steeds verzekerd.

Deze bezwaren zijn ondervangen door een andere methode van uitgave der wetteksten n.l. deze van de "wegwerp-editie". In geval van wijzigingen aan de teksten worden volledig nieuwe uitgaven bezorgd waarin deze wijzigingen ingeschakeld zijn. De vorige editie heeft dan geen belang meer en kan "weggeworpen" worden en men beschikt steeds over een vrij volledige tekst.

Deze methode komt in de laatste tijd meer en meer in gebruik en wij kunnen verwijzen naar de uitgaven van de firma Van In betreffende de Grondwet, de rechten van de mens, de provincie- en de gemeentewet, het Burgerlijk Wetboek, het Gerechtelijk Wetboek en het Strafwetboek met de wetten op de strafvordering, deeltjes verzorgd door *prof. K. Van Baarle, M. Claesen, A. Verstreken* en substituut *L. Van Gelder*.

Door de Internationale Uitgeversonderneming Maarten Kluwer te Antwerpen werden ook reeds voortreffelijke verzamelingen van wetteksten in die

zin uitgegeven n.l. alle wettelijke en reglementaire bepalingen betreffende het *sociaal recht* in 6 boekjes, bewerkt door *J.R. Rauws*, kamervoorzitter in het Arbeidshof te Antwerpen, *het Strafwetboek, het Wetboek van strafvordering en de bijzondere straffen* samengesteld door advocaat-generaal *A. Vandeplass*; *de wetten op de arbeidsongevallen* verzameld door *Jos F.J. Delsaerd* en de *nieuwe verkeerswetgeving 1976* bewerkt door *R.J. Potté* en *H. Biesemans*.

Deze werkjes, die zeer goedkoop zijn, kunnen bij een nieuwe uitgave gemakkelijk vervangen worden en bezorgen zonder moeilijkheden aan ieder een volledig werkinstrument.

De toekomst zal uitwijzen welke voor de praktijk de beste methode zal blijken.

De oogst is overvloedig geweest. Hij kome ten goede aan onze Vlaamse rechtswetenschap.

Ridder René VICTOR

BIBLIOGRAFIE DER VLAAMSE JURIDISCHE WERKEN VERSCHENEN GEDURENDE HET GERECHTELIJK JAAR 1976-77

BURGERLIJK RECHT

Koninklijke Federatie van Belgische Notarissen, Rechten en plichten van de echtgenoten : het nieuw huwelijksvermogensrecht, Brussel, Koninklijke Federatie van Belgische notarissen, 1976, 47 blz.

Koninklijke Federatie van Belgische notarissen, Het nieuw huwelijksvermogensrecht. Notariële dagen van Antwerpen 23-24 september 1976, 106 blz.

Vanderpoorten Herman, Huwelijksgoederenrecht (met inleiding van).- Brussel, Ministerie van justitie, 1976, 61 blz.

Dillemans Roger, Huwelijksvermogensrecht. Antwerpen, Standaard Wetenschappelijke Uitgeverij, 1977, 221 blz.

Casman Hélène en *Van Look Moni*, Huwelijksvermogensrecht, Brussel CED Samsom, 1976 (losbladig)

Casman Hélène, Het begrip huwelijksvoordelen, Berchem, Maarten Kluwer's Internationale Uitgeversonderneming, 1977, 284 blz.

Pauwels Johan, Rechten en Plichten van gehuwden. Het primair huwelijksstelsel. Art. 212-224 B.W. Leuven, ACCO, 1977, 195 blz.

Baeteman Prof. G. met medewerking van *Bax Marijke, Gerlo Johan, De Busschere Carl, Casman Hélène, Desmedt Herwig*. Het echtscheidingsrecht in België na de hervorming 1974-75 (met voorwoord door Minister van Justitie H. Vanderpoorten).- Gent, E. Story-Scientia, 1977, XXIV + 368 blz.

Van Quickenborne Marc, Contractuele erfstelling, (Algemene Practische Rechtsverzameling) Gent, E. Story-Scientia, 1976, 243 blz.

Vandeputte Robert, De overeenkomst, haar ontstaan, haar uitvoering, haar verdwijning, haar bewijs, Brussel, F. Larquier, 1977, 460 blz.

Stasseyns J., De kapitalisatie van het periodiek inkomstenverlies in het gemene recht, Deurne, Informatica, 1976, 54 blz.

Vasteravendts Alfons, Erfrecht. 1. Brussel, Vrije Universiteit, 1976, 199 blz.

GERECHTELIJK RECHT

Van Dievoet G., e.a., Actuele problemen van gerechtelijk privaatrecht, Leuven, ACCO, 1977, 186 blz.

Van Hoecke M., Mens- en maatschappijbeeld van de rechter, Gent, Bibliotheek van gerechtelijk recht, deel V, 1975, 111 blz.

Van Gerven W., Het beleid van de rechter 3de druk; Antwerpen, Standaard Wet. Uitg. 1976, 167 blz.

Van Gerven W. en *Leyten J.C.M.*, Theorie en praktijk van de rechtsvinding, Zwolle, W.E.J. Tjeenk Willink, 82 blz.

Dumon F., De opdracht van de hoven en rechtbanken (overdruk uit het Rechtskundig Weekblad 1975) 111 blz.

Mertens de Wilmars Josse, De rechter en het economisch recht (overdruk uit het Rechtskundig Weekblad), 1976-77, 32 blz.

STAATSRECHT

Vrije Universiteit Brussel. Vlaams Rechtsgenootschap Hervorming van de Staatsinstellingen (XXIXe) Vlaams universitair Rechtscongres Brussel, 1977, 213 blz.

De Meyer J., Craenen G., De Clerck D., Rimanque K., Jurisprudentie over constitutioneel recht. (2e herziene uitgave), Leuven, ACCO, 1976, 461 blz.

Colson F., Depré R., Hustinx P.J., Joinet L., Massart J., Van Hecke H., Van Kerckvoorde J., Van Nuland J., Computer en privacy, Automatisering van persoonsinformatie en bescherming van de persoonlijke levenssfeer.- Leuven ACCO. 1975, 97 blz.

Vandendijck Willy, Macht en onmacht: indrukken over een ambivalente democratie. (Sociale en culturele reeks). Brussel, CED-Samsom, 1976, 117 blz.

Poma Karel, Energie en Democratie. Waar het om gaat, Antwerpen, De Nederlandsche Boekhandel, 1977,

—, De Cultuurraad voor de Nederlandse Cultuurgemeenschap (Wat men moet weten over ...), Brussel, Belgisch Instituut voor voorlichting en documentatie, 1976, 67 blz.

—, Ontstaan en stichting van de C.V.P.-P.S.C. (Reeks IPOVO-cahiers), Antwerpen, De Nederlandsche boekhandel, 1977

Wils Lode, Honderd jaar Vlaamse beweging: 1. geschiedenis van het Davidsfonds tot 1914, Leuven, Davidsfonds 1977, 252 blz.

De Man Hendrik, Een halve eeuw doctrine, Antwerpen, Standaard Wetenschappelijke Uitgeverij 1976, 550 blz.

De Jonghe A., De strijd Himmler-Reeder om de benoeming van een HSSPF te Brussel (1942-44)-Tweede deel: De infiltratie van de politieke kollaboratie in Vlaanderen door de SS van het begin der bezetting tot de dood van De Clercq (juni 1940-oktober 1942).- Bijdragen tot de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog, nr. 4, Brussel, 1976, 147 blz.

STRAFRECHT

Vanhoudt C.J. en Calewaert W., Belgisch Strafrecht, 2^e uitg. 1976, 3 dln. Gent, E. Story-Scientia, 1113 blz.

Vanhoudt C. J. Strafvordering (2de geheel opnieuw bewerkte en aangevulde uitg.) 2 dln. Gent, E. Story-Scientia, 1976, 398 blz.

Peters Tony, Ongelijke levensvoorwaarden in de centrale gevangenis te Leuven. (Centrum voor interdisciplinaire studie van de strafrechtsbedeling), Leuven, ACCO, 1976, 304 blz.

Junger-Tas Josine, Verborgene jeugd delinkwentie en gerechtelijke selectie. Een onderzoek in een stadsmilieu.- Brussel, Studiecentrum voor Jeugdmisdadigheid nr. 38, 1976, 221 blz.

Brosens W., De Wet en de drugs (Rede uitgesproken op de plechtige openingszitting van het Hof van Beroep te Antwerpen, op 1 september 1976).- Uitgebreide overdruk uit het Rechtskundig Weekblad, 1977, 143 blz.

Albers H. (en de Becker en Tak P.J.P.), De positie van de strafrechter in maatschappelijke controversiële vraagstukken, Preadvies voor de Vereniging voor de vergelijkende studie van het recht van België en Nederland.

—, De wet van 6 juli 1976 tot betuigeling van het sluiwerk met handels- of ambachtskarakter, Brussel, Nationale confederatie van het bouwbedrijf, 1976, 48 blz.

—, Het Hoog Comité van Toezicht (Wat men moet weten over ...), 2e uitg. Brussel, Belgisch Instituut voor voorlichting en documentatie, 1976, 21 blz.

ADMINISTRATIEF RECHT

Vandekerckhove Robert, Geschillen van bestuur. Hervorming van het administratief contentieux. Werknota, Brussel 1976, 82 blz.

Kinsbergen A., Mensen achter de dijken. De stormvloed van 3 januari 1976 en de problemen van de waterbeheersing in de provincie Antwerpen. Rede uitgesproken ter gelegenheid van de opening van de gewone zitting van de Provincieraad van Antwerpen, Provincieraad van Antwerpen, 1977, 133 blz.

Stichting Leefmilieu. Ecologisch repertorium. Deel III juridisch compendium. Aanvullingen. (onder auspiciën van de Kredietbank) Brussel, 1977, losbladig.

Afvalverwijdering. De afvalverwijdering in de provincie Antwerpen + eindrapport inzake de juridische en organisatorische aspecten, Antwerpen. Economische Raad van de Provincie Antwerpen, 1976, 226 + 48 blz.

Suetsens L.P. (en Polak J.M.), De ombudsman. Preadvies voor de Vereniging voor de vergelijkende studie van het recht van België en Nederland.

Michel Joseph, De samenvoeging van de gemeenten, Brussel, Ministerie van binnenlandse zaken, 1976, 143 blz. met kaart.

—, Uw gemeente na de samenvoeging Brussel, Unie der Belgische steden en gemeenten, 1976, 112 blz.

Schröder Pol, Gemeenteraad en gemeenteraadsleden. (Administratief Lexicon), Brugge, Die Keure, 1976, 58 blz.

—, Handleiding voor de gemeentemandataris. (Administratief Lexicon), Brugge, Die Keure, 1976, 125 blz.

Van Waeyenberg R., Tuchtrechtelijk Statuut van het gemeentepersoneel. (Administratief Lexicon), Brugge, Die Keure, 1976, 52 blz.

Verstegen Raf., Het statuut van de vrije onderwijsinstellingen (Administratief Lexicon), Brugge, Die Keure, 1976, 117 blz.

Schröder Pol, Intrekking van administratieve handelingen. (Administratief Lexicon), Brugge, Die Keure, 1976, 11 blz.

Delmartino Frank en *Wuyts Herman*, Inspraak in opspraak. Over zin en onzin van gemeentelijke adviesraden, Antwerpen, De Nederlandsche Boekhandel, 1977, 137 blz.

—, Schenkingen en legaten aan openbare rechtspersonen. (Administratief Lexicon), Brugge, Die Keure, 1977, 33 blz.

Schobbens J., Commentaar op de dienstplichtwetten bijgewerkt op 1 april 1977. (Administratief Lexicon), Brugge, Die Keure, 1977, 112 blz.

Thieffry André, Het algemeen reglement voor de arbeidsbescherming en de politie van de bouwplaats. (Administratief Lexicon), Brugge, Die Keure, 1976, 106 blz.

Merlevede L. en Devroey E., De waarborg van voltooiing in de praktijk (Wet van 9 juli 1971 tot regeling van de woningbouw en de verkoop van te bouwen of in aanbouw zijnde woningen). Eigen uitgave

Prims Hugo, De wet op de ziekenhuizen, Brussel. CEPES-bladen, 1976, 74 blz.

—, De Identificatiedienst (Wat men moet weten over ...). Brussel, Belgisch Instituut voor voorlichting en documentatie, 1976, 20 blz.

HANDELS- EN ECONOMISCH RECHT

Baron Fredericq Louis, met medewerking van *Baron Fredericq Simon*, Handboek van Belgisch handelsrecht, 2^e herziene en vollediende druk, 1^e deel, Brussel, Etabl. E. Bruylant, 1976, 704 blz.

Van Hille Jean-Marie, Aandelen en obligaties in het Belgisch recht (Met de medewerking van Nadine François en met een voorwoord van baron Louis Fredericq).- Brussel, Etabl. E. Bruylant, 1977, 947 blz.

De Vroede Paul, Prijsregeling (Algemene Praktische Rechtsverzameling), Gent, E. Story-Scientia, 1976, 270 blz.

Houtekier Adolf, Vergelijkend handelsrecht. Brussel, Vrije Universiteit, 1976, 234 blz.

Kredietbank, Leidraad bij de wetgeving op de boekhouding en de jaarrekening van de ondernemingen. Wet van 17 juli 1975. K.B. van 8 oktober 1976. (Bedrijfs-economische Bibliotheek), Brussel, 1977, 128 blz.

—, Het documentair krediet, Brussel, Generale Bankmaatschappij, 1975, 32 blz.

—, Het geld, het Financiële Stelsel en het kredietbeleid. Brussel, Nationale Bank van België, 1975, 40 blz.

—, De Nationale Bank van België (Wat men moet weten over ...). Brussel, Belgisch instituut voor voorlichting en documentatie, 1975, 28 blz.

SOCIAAL RECHT

Ministerie van sociale voorzorg, Beknopt overzicht van de sociale zekerheid in België. Brussel, Ministerie van Sociale voorzorg, 1977, 313 blz.

Van Langendonck J., Van Steenberge J., Petit J., Delhuvenne M., Steels A., Masyn R., Schoofs A., Viaene J., Degadt J., Vergaueven L., Van Clemen J., De Clercq C., Dillemans R., Rauws J.R., Van de Vijver M., De ontwikkeling van de Belgische wetgeving van sociale zekerheid, 1970-1976, Brussel, F. Larcier, 1976, 530 blz.

J. Viaene, J. Van Steenberge en *D. Lahaye*, Schade aan de mens. Deel III. Evaluatie van de gezondheidsschade door J. Viaene., Antwerpen, Maarten Kluwer, 1977, 709 blz.

George Jean-Pierre, Opdrachten en werking van de ondernemingsraad. Brussel, Kamer van koophandel, 1977, 162 blz.

Senaeve Patrick, De bestrijding van de armoede in België. Analyse van het toekennen van een gewaarborgd inkomen en van de hervorming van de C.O.O.'s. Leuven, ACCO, 1977, 615 blz.

—, Openbare Centra voor maatschappelijk welzijn. Brussel, CEPES-Documenten, 1976, nr. 3-4, 160 blz.

—, Organieke wet van 8 juli 1976 betreffende de openbare centra voor maatschappelijk welzijn. Brussel, Vereniging van Belgische steden en gemeenten, 1976, 78 blz.

Matthijs J., Het arbeidsgerecht en de strafvordering wegens misdrijven tegen de sociale wetgeving. Overdruk uit Rechtskundig Weekblad. 1977, 33 blz.

R. Blanpain, De uitzendarbeid in België.- Wet van 28 juni 1976. - Brussel, Institut international du travail temporaire. Cahier nr. 14, 1976, 130 blz.

Blanpain Roger, Wetboek Arbeidsrecht. Tweetalige teksten met verwijzingen en met commentaar. Gent, E. Story-Scientia, 1977. (losbladig)

Rauws J.R. Sociaal recht, 2e uitg. Berchem - Maarten Kluwer's Internationale Uitgeversonderneming, 1977, 6 dl.

Delsaerd Jos. F.J., Wettteksten—A.O.W.—Arbeidsongevallen (privè sektor), Berchem, Maarten Kluwer's Internationale Uitgeversonderneming, 242 blz.

Van den Avyle Gaston, Rechten en voordelen der bedienden en arbeiders inzake sociale wetgeving. Brussel, Service, 1975, 190 blz. —, De Zelfstandigen. Brussel. CEPES-Documenten, 1975, nr 6. 112 blz.

FISCAAL RECHT

Van Acoleyen O., Successierecht, 3 dln. Brussel, Fiscale Hogeschool, Broekstr. 113, 1977.

Tiberghien Albert, De tweede penning: de belastingen gisteren, vandaag en morgen. Brussel, Vlaamse economische Hogeschool. (Eclectica) 1976, 56 blz.

Vanden Berghe L., De heffing van de B.T.W. bij de overdracht onder bezwarende titel van een op te richten gebouw, van een gebouw in oprichting of van een pas opgericht gebouw. Eigen uitgave

Ministerie van Financiën, Kennismaking met de Belgische Administratie der douane en accijnzen. Brussel, Ministerie van Financiën, 1976, 62 blz.

ALLERLEI

Dillemans Roger, *De Moor* Anne, e.a., Wegwijs in de doolhof van rechten, verplichtingen, voorzieningen. - Leuven, Davidsfonds, 1977, 686 blz.

Corbet Jan, Persrecht, Brussel, Vrije Universiteit, 1976, 57 blz.

Corbet Jan, Intellectuele rechten. Brussel, Vrije Universiteit, 1975, 121 blz.

De Vroede Paul, Nijverheidswetgeving. Brussel, Vrije Universiteit, 1976, 344 blz.

XXVIIe Rechtscongres ingericht door de Vlaamse Juristenvereniging te Leuven (15 mei 76). Preadviezen in Rechtskundig Weekblad van 12 juni 1976, kol. 2529-2600.

De Raeymacker Omer, Internationale instellingen. Herwerkte Uitg. Leuven, ACCO, 1976, 201 blz.

Geens Gaston, De Europese begroting. Brussel CEPES-Documenten. 1976 nr 5, 80 blz.

Moors J., Dictionnaire juridique Français-Néerlandais. Brussel, Centre d'administration et de documentation, 1977, 492 + 113 blz.

RECHTSPRAAK

HOF VAN CASSATIE

2e KAMER — 14 JUNI 1977.

Voorzitter: de h. Wauters.

Raadshere-Verslaggever: ridder de Schaetzen.

Advocaat-Generaal: de h. Lenaerts.

Voorlopige hechtenis.—Handhaving van aanhoudingsmandaat—Noodzakelijkheid voor de onderzoeksgerechten vast te stellen dat er voldoende bezwaren bestaan, wanneer dit door de verdachte betwist wordt—Vermelding dat de feiten ten laste gelegd van verdachte zwaarwichtig zijn is onvoldoende—Cassatie.

Wanneer een verdachte in conclusie betwist dat er voldoende bezwaren aanwezig zijn om de voorlopige hechtenis te handhaven, is het niet voldoende dat het onderzoeksgerecht — in casu de kamer van inbeschuldigingstelling — beslist dat er ernstige en uitzonderlijke omstandigheden bestaan die de openbare veiligheid raken en de handhaving van de hechtenis noodzakelijk maken.

Indien niet wordt vastgesteld dat er voldoende bezwaren bestaan is de conclusie niet beantwoord, dient de beslissing van het onderzoeksgerecht vernietigd en bestaat er aanleiding tot verwijzing naar een ander hof van beroep.

G. Jaspers t/O.M.

Conclusie van het openbaar ministerie

De namens eiser ingediende memorie is eerst op 7 juni 1977 ter griffie toegekomen, zodat zij niet ten minste 8 dagen voor de terechtzitting is neergelegd, zoals voorgeschreven door artikel 420bis van het Wetboek van Strafvordering.

Het Hof kan op die memorie dus geen acht slaan.

Ik meen echter dat een middel ambtshalve moet worden opgeworpen.

Luidens artikel 5 van de wet van 20 april 1874 kan de voorlopige hechtenis maar worden gehandhaafd "wegens ernstige en uitzonderlijke omstandigheden die de openbare veiligheid raken, en die omstandigheden moeten nauwkeurig worden omschreven "onder vermelding van de gegevens eigen aan de zaak of de persoonlijkheid van de verdachte".

Dit noch enig ander artikel van die wet bepalen uitdrukkelijk dat het onderzoeksgerecht tevens moet nagaan of er voldoende bezwaren tegen de verdachte bestaan. En hetzelfde geldt de onderzoeksrechter die het bevel tot aanhouding verleent (art. 1), en de raadkamer die het bevel bevestigt (art. 4).

Aanvankelijk was de rechtspraak van oordeel dat de onderzoeksgerechten alleen mochten onderzoeken of de openbare veiligheid de hechtenis rechtvaardigde¹. In het arrest van 5 augustus 1910² beslist het Hof evenwel duidelijk dat bij de beoordeling van het bevel tot aanhouding, de onderzoeksgerechten ook moeten nagaan of er ten laste van de verdachte aanwijzingen na schuld bestaan welke van die aard zijn dat zij de handhaving van de hechtenis rechtvaardigen. En er is geen reden om er anders over te beslissen, wanneer het gaat om de handhaving van de hechtenis met toepassing van artikel 5.

Procureur-Generaal Terlinden stelde immers in zijn conclusie bij dit arrest:

"Peut-on douter qu'à côté des conditions inscrites dans la loi, il en est une autre — la plus importante de toutes et qui, si elle n'a pas été exprimée, c'est parce qu'elle allait de soi — à savoir qu'à la base de tout mandat d'arrêt et de toute confirmation de ce mandat, il fallait des indices de culpabilité... La loi ne dit pas que les juridictions d'instruction examineront s'il existe des indices de culpabilité,

¹ Cass. 16 februari 1885 (Bull. en Pasic. 1885, I, 61); Hayoit de Termicourt: De la loi sur la détention préventive, Revue de droit pénal et de criminologie, 1924, blz. 291.

² Bull. en Pasic. 1910, I, 412.

mais cela était bien inutile, puisqu'elle les associe aux juges d'instruction, et nulle part non plus elle ne stipule que ces derniers ne délivreront un mandat qu'à charge des inculpés contre lesquels existent des soupçons graves"³.

Het lijkt dus geen twijfel dat de onderzoeksgerechten die over de handhaving van de hechtenis uitspraak doen, moeten nagaan of er voldoende bezwaren tegen de verdachte bestaan.

Weliswaar moet het gerecht alsdan geen kennis meer nemen van de geldigheid van het bevel tot aanhouding⁴. Maar dit belet niet dat het moet onderzoeken of de bezwaren nog bestaan op het ogenblik dat over de handhaving wordt beslist. Oordeelt het onderzoeksgerecht dat dit niet het geval is, dan beslist het daardoor niet dat er geen bezwaren bestonden op het ogenblik van de aanhouding en brengt het dus de geldigheid van het bevel niet in het gedrang.

Uit het voorgaande blijkt ook dat er een duidelijk onderscheid bestaat tussen enerzijds het bestaan van bezwaren en anderzijds de ernstige en uitzonderlijke omstandigheden die de openbare veiligheid raken; dit zijn twee aparte voorwaarden van handhaving van de hechtenis. Deze laatste voorwaarde is uitvoerig omschreven in de wet; van de eerste wordt geen uitdrukkelijk gewag gemaakt, maar zij is er onmiskenbaar in vervat. Bezwaren moeten er in elk geval bestaan én bij het verlenen van het bevel tot aanhouding én bij elke beslissing tot handhaving van de hechtenis. Ernstige en uitzonderlijke omstandigheden die de openbare veiligheid raken, moeten bij het verlenen van het bevel alleen bestaan, indien de verdachte zijn verblijf in België heeft en indien de straf op de ten laste gelegde feiten minder dan 15 jaar dwangarbeid bedraagt (artt. 1, tweede en derde lid, en 2); zij moeten in elk geval aanwezig zijn bij de handhaving.

Uit het feit dat het om twee onderscheiden voorwaarden gaat, volgt vooreerst dat het onderzoeksgerecht voor beide afzonderlijk moet nagaan of ze aanwezig zijn. De beslissing dat de openbare veiligheid de handhaving noodzakelijk maakt, houdt dus niet meteen in dat er tevens voldoende bezwaren zijn.

Voorts heeft dit onderscheid ook zijn weerslag op de motivering van de beslissing.

De ernstige en uitzonderlijke omstandigheden moeten, vooral sedert de wet van 13 maart 1973, krachtens de uitdrukkelijke bepaling van artikel 5 zeer nauwkeurig omschreven worden "onder vermelding van de gegevens eigen aan de zaak of de persoonlijkheid van de verdachte". Hieruit leidt het arrest van 27 juni 1974⁵ af dat moet worden geantwoord op de conclusie waarin o.a. het bestaan van de omschreven omstandigheden wordt betwist.

Totaal anders is het t.a.v. de motivering omtrent het bestaan van de bezwaren. De desbetreffende regeling is duidelijk omschreven door de arresten van 29 oktober 1974⁶ en 4 januari 1977⁷.

Bij gebrek aan conclusie dienaangaande is het onderzoeksgerecht niet verplicht uitdrukkelijk vast te stellen dat er voldoende bezwaren aanwezig zijn. Wordt evenwel het bestaan van deze bezwaren in een conclusie betwist, dan moet deze beantwoord worden, maar als antwoord volstaat de vaststelling dat dergelijke bezwaren aanwezig zijn⁸.

In het licht van deze rechtspraak dient de redengeving van het bestreden arrest te worden onderzocht.

In een conclusie zet eiser omstandig uiteen dat er van poging tot moord en van moord geen sprake kan zijn en vraagt hij de kamer van inbeschuldigingstelling "te zeggen voor recht dat er geen voldoende bezwaren meer voorhanden zijn om concludant verder in voorlopige hechtenis te behouden".

Om tot de handhaving te kunnen besluiten moet het gerecht deze conclusie dus ten minste beantwoorden door de vaststelling dat er wel bezwaren zijn.

Van die vaststelling of enige andere redengeving daaromtrent is in het bestreden arrest echter geen spoor te vinden.

Wel maakt het arrest melding van die conclusie, maar dan uitsluitend en alleen om te zeggen dat zij "niet van aard (is) om voormelde overweging te ontzenuwen".

En die "voormelde overweging" is de enige, daaraan onmiddellijk voorafgaande overweging, die luidt: "dat er gelet op de hiernavermelde gegevens, eigen aan de zaak of de persoonlijkheid van de verdachte, terzake ernstige en uitzonderlijke omstandigheden zijn, dat, namelijk, de feiten lastens verdachte zwaarwichtig zijn en op een maatschappelijk gevaarlijke ingesteldheid in zijnen hoofde wijzen".

Deze redengeving is duidelijk beperkt tot de omschrijving van de ernstige en uitzonderlijke omstandigheden. En de beschouwing dat eisers conclusie "de voormelde overweging" niet ontzenuwt, betekent kennelijk dat de conclusie geen elementen bevat die van zodanige aard zijn dat zij de rechters kunnen afbrengen van hun overtuiging dat de door artikel 5 vereiste ernstige en uitzonderlijke omstandigheden aanwezig zijn. De kamer van inbeschuldigingstelling heeft blijkbaar uit het oog verloren dat eisers conclusie niet het bestaan van die omstandigheden betwistte, maar wel het bestaan van bezwaren, wat een andere voorwaarde is om de hechtenis te handhaven. Of ook die voorwaarde vervuld is, moet het onderzoeksgerecht in elk geval nagaan en in deze zaak bovendien ook duidelijk vaststellen, nu eiser daaromtrent geconcludeerd heeft. En die vaststelling ontbreekt in het arrest.

De vraag zou nu kunnen worden gesteld of in de redengeving betreffende de ernstige en uitzonderlijke omstandigheden geen impliciete vaststelling dat er bezwaren zijn, vervat ligt.

In zoverre zulke impliciete vaststelling zou kunnen volstaan, is daarvoor dan toch minstens vereist dat uit de aangehaalde gegevens noodzakelijk volgt dat er bezwaren zijn.

³ Bull. en Pasic. 1910, I, 413.

⁴ Cass. 5 oktober 1971 (*Arr. cass.* 1972, blz. 137).

⁵ *Arr. cass.* 1974, blz. 1224.

⁶ *Arr. cass.* 1975, blz. 277.

⁷ Nog niet gepubliceerd.

⁸ Zie ook de noot R.H. onder cass. 2 juli 1951 (*Bull. en Pasic.* 1951, I, 762).

Het arrest vermeldt twee gegevens :

- 1° dat "de feiten lastens verdachte zwaarwichtig zijn en op een maatschappelijk gevaarlijke ingesteldheid in zijnen hoofde wijzen" ;
- 2° "dat de noden van het onderzoek eveneens vereisen dat hij niet in vrijheid wordt gelaten".

De noden van het onderzoek houden zeker niet noodzakelijk in dat er voldoende bezwaren zijn. Want het onderzoek kan precies nodig zijn om na te gaan of de bezwaren werkelijk voldoende zijn. Het ware ondenkbaar dat een onderzoeksgerecht, na te hebben vastgesteld dat de tot dan toe aangevoerde bezwaren elke ernstige grond missen, de hechtenis toch zou mogen handhaven om door een voortgezet onderzoek nieuwe, totaal onbekende aanwijzingen van schuld op te sporen.

Blijven dan de zwaarwichtige feiten die op een maatschappelijk gevaarlijke ingesteldheid wijzen.

Het arrest van 9 juni 1975⁹ overweegt dat "door te wijzen op de zwaarwichtigheid van het feit van de door eiseres gepleegde moord, het arrest een gegeven eigen aan de zaak opgeeft, dat een ernstige en uitzonderlijke omstandigheid oplevert".

De zwaarwichtige feiten zijn dus kennelijk de misdrijven die de verdachte ten laste worden gelegd, ten deze poging tot moord, moord en diefstal.

Procureur-Generaal Hayoit de Termicourt stelt dat de ernstige en uitzonderlijke omstandigheden zijn "celles qui sont intrinsèques au fait délictueux lui-même"¹⁰ ; en als voorbeelden citeert hij "l'importance des sommes soustraites, le caractère audacieux des moyens employés, la perversité avec laquelle le crime a été commis"¹¹. Voorts merkt de procureur-generaal op dat de voorlopige hechtenis maar verantwoord is "lorsqu'en outre, ces circonstances (ou des circonstances extrinsèques au fait s'ajoutant aux premières) portent une atteinte grave à l'ordre social"¹².

In zoverre de ernstige en uitzonderlijke omstandigheden worden beoordeeld, gaat het dus duidelijk om de volgens de verdenking gepleegde feiten zelf en de omstandigheden waarin diezelfde feiten gepleegd zijn.

Wanneer het bestreden arrest dan oordeelt dat de feiten zwaarwichtig zijn en op een maatschappelijk gevaarlijke ingesteldheid van de verdachte wijzen, zegt het niet meer dan dat de misdrijven die ten laste van eiser worden gelegd, als zodanig ernstig zijn en bovendien in concreto in zulke omstandigheden zijn gepleegd dat de invrijheidstelling de openbare veiligheid in het gedrang kan brengen.

Maar deze beschouwingen impliceren niet noodzakelijk dat er ook voldoende aanwijzingen zijn dat de verdachte die feiten heeft gepleegd of schuld aan de misdrijven heeft. Moord en poging tot moord kunnen op zich zelf als zwaarwichtig worden beschouwd en de omstandigheden waarin die misdrijven zijn gepleegd, kunnen op een gevaarlijke ingesteldheid wijzen, ook al bestaat tegen de verdachte geen enkel bezwaar of is er geen enkele aanwijzing dat hij ze gepleegd heeft. Omgekeerd wordt bijvoorbeeld

diefstal van enkele franken geen ernstig misdrijf dat op een gevaarlijke ingesteldheid van de dader wijst, door de enkele omstandigheid dat tegen hem verpletterende bezwaren bestaan en zijn schuld zo goed als zeker vaststaat.

Uit de in het arrest aangehaalde gegevens, waaruit de ernstige en uitzonderlijke omstandigheden blijken, kan dus niet worden afgeleid dat de kamer van inbeschuldigingstelling, ook al was het maar impliciet, zou vaststellen dat er voldoende bezwaren zijn.

Het arrest antwoordt derhalve niet op eisers conclusie, zodat het niet overeenkomstig artikel 5 van de wet van 20 april 1874 met redenen is omkleed.

Om dit middel ambtshalve besluit ik tot de vernietiging.

Volledigheidshalve meen ik ook de vraag te moeten onderzoeken of er aanleiding is tot verwijzing.

Het antwoord hierop wordt mede bepaald door de vraag of de vernietiging tot gevolg heeft dat eiser onmiddellijk in vrijheid moet worden gesteld. Is dit het geval, dan heeft de voorlopige hechtenis opgehouden te bestaan en kan zij niet meer gehandhaafd worden ; alleen kan dan nog een nieuw bevel tot aanhouding worden genomen onder de voorwaarden bepaald in artikel 8 van de wet van 20 april 1874 of kan een beschikking tot gevangenneming worden uitgevaardigd overeenkomstig de artikelen 134 van het Wetboek van Strafvordering en 9 van de genoemde wet van 20 april 1874.

Maar eenmaal de verdachte in vrijheid is gesteld, kan de rechter op verwijzing niet bevelen dat de verdachte terug in hechtenis wordt genomen. Om die reden verklaart het arrest van 23 september 1942¹³ niet ontvankelijk de voorziening van het openbaar ministerie tegen het arrest van de kamer van inbeschuldigingstelling dat de beschikking van de raadkamer bevestigt die het bevel tot aanhouding niet handhaaft. Het Hof overweegt dat "la cassation postulée serait dépourvue de tout effet, et, notamment, n'autoriserait point le juge de renvoi à ordonner la mise en détention des défendeurs".

Kan de handhaving van de hechtenis niet meer worden uitgesproken, dan heeft de verwijzing ook geen zin en reden van bestaan meer.

Tot dit besluit zou men logischerwijze moeten komen, indien men artikel 5 als volgt interpreteert. De verdachte moet in vrijheid worden gesteld, wanneer binnen de wettelijke termijn van een maand, geen geldige beslissing tot handhaving is genomen. Door de vernietiging van de handhaving ontbreekt na het verstrijken van die termijn elke geldige titel tot verdere hechtenis. Indien dus de nieuwe beslissing niet binnen de maand kan worden genomen, kan aan het vereiste van artikel 5 om de hechtenis te handhaven niet worden voldaan en moet de verdachte in vrijheid worden gesteld.

Deze op het eerste gezicht voor de hand liggende interpretatie is in onderhavig geval toch niet zonder bezwaren, omdat zij uitgaat van een letterlijke toepassing van artikel 5, waarbij over de handhaving uitspraak wordt gedaan in eerste aanleg, en de daarmee samenhangende mogelijkheid

⁹ Arr. cass. 1975, blz. 1070.

¹⁰ *Op.cit.*, blz. 298.

¹¹ *Loc.cit.*, noot 2.

¹² *Loc.cit.* ; sedert de wijziging door de Wet van 13 maart 1973 spreekt artikel 5 van de Wet van 20 april 1874 niet meer van "openbaar belang" maar van "openbare veiligheid".

¹³ Bull. en Pasic. 1942, I, 205, met noot R.H.

van hoger beroep. Ingevolge deze regeling staat geen cassatieberoep tegen de beschikking van de raadkamer open en het Hof kan alleen de vernietiging uitspreken van het arrest van de kamer van inbeschuldigingstelling, uitspraak doende in hoger beroep; maar de gevolgen van het hoger beroep op de al dan niet handhaving van de hechtenis worden uitdrukkelijk geregeld door artikel 20, zevende en achtste lid.

In onderhavige zaak daarentegen beslist de kamer van inbeschuldigingstelling niet als beroepsinstantie, maar in eerste en laatste aanleg. En voor deze uitzonderlijke toestand heeft de wet in geen enkele regeling voorzien. Bij het zoeken naar een antwoord op de hiervoor gestelde vraag dient dus een oplossing te worden nagestreefd die de wettelijke regeling zo dicht mogelijk benadert met inachtneming van de opzet en het doel van de wetgeving op de voorlopige hechtenis.

Doel ervan is kennelijk de bescherming van de maatschappij en de waarborg van een goede rechtsbedeling, wat uiteindelijk ook een aspect van die bescherming is. Maar anderzijds zijn de wetsbepalingen er mede op gericht de vrijheid van de persoon van de verdachte te waarborgen overeenkomstig artikel 7 van de Grondwet. Bij de toepassing van de wetgeving op de voorlopige hechtenis moet de gelijktijdige verwezenlijking van beide doeleinden in harmonische samenhang met elkaar steeds vooraan staan.

De bescherming van de maatschappij eist dat een verdachte wiens invrijheidstelling de openbare veiligheid in gevaar brengt, in hechtenis blijft.

Daarover te beslissen behoort de rechter en hij moet ook in elk geval de mogelijkheid hebben uitspraak te doen. Het instellen van een rechtsmiddel, ter bescherming van de vrijheid van de verdachte, mag die mogelijkheid niet beperken en meer bepaald niet tot gevolg hebben dat de hechtenis ongedaan wordt gemaakt, hoewel het gevaar voor de openbare veiligheid blijft bestaan.

Een toepassing van dit beginsel vindt men in het arrest van 27 september 1972, in voltallige terechtzitting gewezen¹⁴, dat de volgende regel stelt: wanneer tegen een arrest van de kamer van inbeschuldigingstelling, dat een beschikking van de raadkamer tot handhaving van de voorlopige hechtenis bevestigt, een voorziening in cassatie wordt ingesteld, belet de omstandigheid dat het Hof binnen een maand na de beschikking op deze voorziening geen uitspraak heeft gedaan, niet dat de raadkamer beslist dat de hechtenis voor een nieuwe termijn wordt gehandhaafd. Want, aldus de redengeving van het arrest, niettegenstaande het hoger beroep tegen de beschikking van de raadkamer en niettegenstaande de voorziening in cassatie tegen het arrest van het hof van beroep blijft de hechtenis behouden ingevolge de titel die voorheen werd afgeleverd.

Weliswaar bestaat in onderhavige zaak geen beschikking van de raadkamer als voorheen afgeleverde titel van handhaving. Maar deze bijzondere situatie mag niet tot gevolg hebben dat het doel van de wet, de bescherming van de maatschappij, niet wordt bereikt om de enkele reden dat, ingevolge een andere wettelijke regeling, de raadkamer niet

bevoegd is en de kamer van inbeschuldigingstelling in eerste en laatste aanleg beslist. De verdachte die onder deze bijzondere regeling valt, heeft niet meer rechten op vrijheid dan een andere verdachte, op wie de algemene regeling toepasselijk is; en de maatschappij moet tegen beiden op gelijke wijze en even doelmatig worden beschermd.

Het bestaan van een voorheen door de raadkamer afgeleverde titel is overigens niet in elk geval noodzakelijk om de hechtenis te handhaven niettegenstaande hoger beroep en cassatieberoep.

Wanneer de raadkamer de hechtenis niet handhaaft, wordt de verdachte toch niet in vrijheid gesteld, wanneer het openbaar ministerie hoger beroep instelt. Want luidens artikel 20, zevende lid, blijft de stand van zaken ongewijzigd totdat over het hoger beroep is beslist. En, zoals Procureur-Generaal Hoyoit de Termicourt toelicht¹⁵, betekent dit niet dat de beslissing van de eerste rechter wordt uitgevoerd, maar dat de toestand blijft zoals hij bestond op het ogenblik dat de eerste rechter uitspraak deed. Als titel van de hechtenis zou men in dat geval misschien geneigd zijn te beschouwen het bevestigde bevel tot aanhouding en eventueel de daarop gevolgde beschikkingen tot handhaving; maar deze kunnen de hechtenis niet meer wettigen na het verstrijken van een maand.

Wanneer nu de kamer van inbeschuldigingstelling de beschikking van de raadkamer tot invrijheidstelling hervoormt en de hechtenis handhaaft, zal de vernietiging van dit arrest door het Hof van Cassatie toch niet tot gevolg hebben dat de verdachte onmiddellijk in vrijheid moet worden gesteld. Want door die vernietiging is er geen beslissing in hoger beroep meer, zodat artikel 20, zevende lid, opnieuw toepassing vindt en de stand van zaken ongewijzigd blijft, totdat de rechter op verwijzing uitspraak heeft gedaan.

In dit geval blijft de hechtenis dus ook gehandhaafd niettegenstaande het ontbreken van een desbetreffende beslissing van de raadkamer en hoewel de beslissing van de kamer van inbeschuldigingstelling is vernietigd.

Weliswaar is zulks het gevolg van een uitdrukkelijke wetsbepaling, m.n. artikel 20, zevende lid. En deze vindt in onderhavige zaak geen toepassing, omdat er geen hoger beroep bestaat. Maar nogmaals, mag deze bijzondere toestand, waarvoor in de wet van 20 april 1874 elke regeling ontbreekt, tot gevolg hebben dat de bescherming van de maatschappij minder doeltreffend gewaarborgd wordt en een verdachte die een gevaar voor de openbare veiligheid betekent, in vrijheid moet worden gesteld?

Van dat standpunt uit beschouwd zou aan de opzet van de wet op de voorlopige hechtenis te kort worden gedaan, wanneer een verdachte ingevolge een cassatiearrest onmiddellijk in vrijheid zou moeten worden gesteld en geen rechter de gelegenheid meer zou hebben over de handhaving van de hechtenis uitspraak te doen.

Rijst dan vervolgens de vraag of een tegenovergestelde oplossing de rechten van het individu niet in het gedrang brengt.

¹⁴ Arr. cass. 1973, blz. 107.

¹⁵ *Op.cit.*, blz. 483.

De wetsbepaling welke in dit verband op de voorgrond treedt, is die van artikel 5, dat de verdachte in vrijheid moet worden gesteld, indien de hechtenis niet binnen de maand is gehandhaafd.

In onderhavige zaak is een beslissing tot handhaving genomen binnen de voorgeschreven termijn. Deze beslissing heeft uitwerking, zolang zij niet is vernietigd¹⁶. Tot op het ogenblik dat het cassatiearrest wordt gewezen, kan de verdachte niet in vrijheid worden gesteld¹⁷. Door dit laatste arrest blijkt ongetwijfeld dat de beslissing tot handhaving ex tunc onregelmatig was en deze dus geen titel meer vormt om de verdachte in hechtenis te houden na het verstrijken van de maand sedert de vorige handhaving. Maar betekent dit ook dat de verdachte van dat ogenblik af meteen in vrijheid had moeten worden gesteld?

Ja, indien sedertdien de wettelijke voorwaarden niet meer zouden vervuld zijn om de hechtenis te handhaven, bijvoorbeeld omdat er geen voldoende bezwaren meer bestaan of de openbare veiligheid de handhaving niet lager vereist. Maar de verdachte had geen recht op invrijheidstelling, indien die voorwaarden nog wel vervuld waren, indien dus de hechtenis als zodanig niet onwettig was, maar alleen de beslissing daaromtrent onregelmatig tot stand is gekomen.

Uit het cassatiearrest volgt alleen dit laatste. Aangezien, met toepassing van artikel 95 van de Grondwet, het Hof niet kan beslissen of de voorwaarden al dan niet vervuld zijn, maar alleen de onwettigheid van de beslissing kan vaststellen, kan uit het cassatiearrest niet automatisch volgen dat de verdachte noodzakelijk onwettig in hechtenis is gehouden.

Dit kan maar blijken, nadat een nieuwe beslissing over de zaak zelf is genomen. En deze beslissing kan alleen worden genomen door de rechter op verwijzing, die zich moet plaatsen op het ogenblik van de vernietigde beslissing.

Oordeelt hij dat de voorwaarden tot handhaving op dat ogenblik niet meer vervuld waren, dan is de verdachte van dan af onwettig in hechtenis gebleven en moet hij vanzelfsprekend onmiddellijk in vrijheid worden gesteld. Stelt de rechter daarentegen vast dat er toen nog reden tot hechtenis was en beslist hij derhalve tot de handhaving, dan is de hechtenis wettig tot een maand na de vernietigde beslissing.

Weliswaar komt de beslissing van de rechter op verwijzing niet tussen binnen de door artikel 5 bepaalde termijn van een maand. Maar dat is het noodzakelijke en onvermijdelijke gevolg van het instellen van het cassatieberoep en de grondwettelijke regel dat het Hof niet treedt in de beoordeling van de zaken zelf, zodat de beslissing achteraf moet worden genomen.

Veronderstellen wij trouwens dat het Hof na vernietiging over de zaak zelf zou kunnen beslissen, dan nog zou de uitspraak niet binnen de maand vallen en toch zou niemand eraan denken de verdachte in vrijheid te stellen, hoewel het Hof tot de handhaving had beslist.

Nu de beslissing bij de rechter op verwijzing moet liggen, gaat het niet op om de verdachte intussen wel in vrijheid te stellen en de rechter op verwijzing alzo in de onmogelijkheid te stellen, zoals uit het aangehaalde arrest van 23 september 1942 blijkt, de hechtenis te handhaven.

Luidens het arrest van 20 augustus 1975¹⁸ bepaalt de wet geen termijn waarbinnen de kamer van inbeschuldigingstelling, na verwijzing door het Hof, over de handhaving van de hechtenis moet beslissen. A fortiori kan hij niet gebonden zijn door de wettelijke termijn van een maand, die hij niet in acht kan nemen.

Uit het voorgaande meen ik te mogen afleiden dat het recht van de verdachte niet gebiedt dat hij ingevolge het cassatiearrest onmiddellijk in vrijheid wordt gesteld, omdat daaruit niet volgt dat hij onwettig in hechtenis werd en wordt gehouden. Een tegenovergestelde oplossing zou de bescherming van de maatschappij tot een dode letter maken, omdat de invrijheidstelling het opnieuw in hechtenis nemen omgankelijk maakt, onder het hiervoor gemaakte voorbehoud van een nieuw bevel tot aanhouding of een beschikking tot gevangenneming. De absolute voorrang van de rechten van het individu op de bescherming van de maatschappij, waartoe zulke oplossing zou leiden, is onverenigbaar met de opzet en het doel van de wetgeving op de voorlopige hechtenis; en deze moeten uiteindelijk toch de doorslag geven, wanneer, zoals in onderhavig geval, een uitdrukkelijke regeling ontbreekt.

Daarom meen ik dat eiser niet in vrijheid kan worden gesteld ingevolge het cassatiearrest, maar dat de beslissing daaromtrent moet worden overgelaten aan de rechter op verwijzing, die over de handhaving van de hechtenis uitspraak moet doen.

Conclusie : vernietiging met verwijzing.

ARREST

Gelet op het bestreden arrest, op 20 mei 1977 door het Hof van Beroep te Gent, kamer van inbeschuldigingstelling, gewezen;

Over het middel ambtshalve afgeleid uit de schending van artikel 5 van de wet van 20 april 1874 op de voorlopige hechtenis:

Overwegende dat voor de handhaving van de voorlopige hechtenis onder meer vereist is dat er voldoende bezwaren tegen de verdachte zijn; dat de onderzoeksgerechten dit echter alleen uitdrukkelijk moeten vaststellen, wanneer het bestaan van zulke bezwaren in een conclusie wordt betwist;

Overwegende dat eiser in een conclusie voor de kamer van inbeschuldigingstelling heeft aangevoerd dat er geen voldoende bezwaren meer waren om zijn voorlopige hechtenis te handhaven;

Overwegende dat het arrest echter niet vaststelt dat er voldoende bezwaren zijn;

Overwegende dat de kamer van inbeschuldigingstelling weliswaar van de bedoelde conclusie melding maakt, maar zich te dien aanzien ertoe beperkt te overwegen dat deze conclusie niet van die aard is dat zij "voormelde overweging" ontzenuwt; dat zij in de bedoelde overweging alleen beslist dat ernstige en uitzonderlijke omstandigheden die de openbare veiligheid raken, de handhaving van de hechtenis

¹⁶ Vergelijk, wat de beslissingen van de onderzoeksgerechten tot verwijzing naar de correctionele rechtbank of de politierechtbank betreft: cass. 27 april 1976 (*Arr. cass.* 1976, blz. 967)

¹⁷ Buiten beschouwing blijft hier de mogelijke toepassing van artikel 6 van de Wet van 20 april 1874.

¹⁸ *Arr. cass.* 1975, blz. 1191, met conclusie van Advocaat-Generaal Krings in *Revue de droit pénal*, 1975-1976, blz. 173.

noodzakelijk maken ; dat, ook al steunt deze beslissing onder meer op de beschouwing dat "de feiten lastens verdachte zwaarwichtig zijn", het arrest daardoor niet vaststelt dat er voldoende bezwaren zijn ;

Dat het arrest eisers conclusie niet beantwoordt en derhalve niet met redenen omkleed is ;

Om die redenen,

...vernietiging...verwijzing naar het Hof van Beroep te Brussel

HOF VAN CASSATIE

2e KAMER — 20 JULI 1977

Voorzitter : ridder Rutsaert, eerste voorzitter

Raadsheer-verslaggever : de h. Châtel.

Advocaat-generaal : de h. Ballet.

Advocaten : mrs. J. Vanderveeren, A. De Roeck en R. Verstringhe.

Voorlopige hechtenis—Onderzoek tegen verdachte die onderworpen is aan de (artt.) 479 en 480—Beslissing tot handhaving der voorlopige hechtenis door de kamer van inbeschuldigingstelling in eerste en laatste aanleg.

Vernietiging door het Hof van Cassatie wegens niet regelmatige motivering van het arrest der kamer van inbeschuldigingstelling dat de voorlopige hechtenis handhaaft—Verwijzing naar een ander hof van beroep—Gevolgen—Geen voorlopige invrijheidstelling van verdachte.

Nieuwe beslissing der kamer van inbeschuldigingstelling tot handhaving van de voorlopige hechtenis, met de ontbindende voorwaarde, zijnde de eventuele opheffing van het bevel door het hof van beroep van verwijzing.

Voorlopige hechtenis—Onderzoeksgerecht—Motivering van een beslissing die de hechtenis handhaaft—Bestaan van bezwaren tegen verdachte—Betwisting in conclusie—Verplichting van het bestaan van bezwaren uitdrukkelijk vast te stellen—Voldoende vaststelling dat bezwaren wel aanwezig zijn.

Tegen een verdachte, die onderworpen is aan de artt. 479 en 480 van het W. Strafv., werd een aanhoudingsmandaat afgeleverd dat door de kamer van inbeschuldigingstelling, beslissende in eerste en laatste aanleg, werd gehandhaaft.

Dit arrest der kamer van inbeschuldigingstelling werd door arrest van het Hof van Cassatie wegens niet regelmatige motivering vernietigd, met verwijzing van de zaak naar een ander hof van beroep.

Deze vernietiging heeft niet de invrijheidstelling van verdachte voor gevolg.

De kamer van inbeschuldigingstelling die het vernietigd arrest had uitgesproken diende opnieuw over de handhaving van de voorlopige hechtenis te beslissen, hoewel haar beslissing was aangetast met een ontbindende voorwaarde, zijnde de eventuele opheffing van het bevel door het hof van beroep waarnaar de beslissing over de vorige handhaving door het Hof van Cassatie was verwezen. Elke beschikking tot handhaving van de voorlopige hechtenis moet met redenen omkleed zijn en wanneer de verdachte in conclusie betwist dat er voldoende bezwaren van schuld tegen hem bestaan dient deze conclusie beantwoord en

dient te worden vastgesteld dat deze bezwaren wel aanwezig zijn. Deze vaststelling is echter voldoende.

Jespers / O.M.

Gelet op het bestreden arrest door het Hof van beroep te Gent, kamer van inbeschuldigingstelling, op 17 juni 1977 gewezen ;

Over het eerste middel, hieruit afgeleid dat het arrest geen motivering bevat "aangepast aan het aanhoudingsmandaat op voet van artikel 2 van de wet van 20 april 1874, gewijzigd door de wet van 13 maart 1973, alinea 2, gezien geen antwoord werd gegeven op de neergelegde conclusies" welke duidelijk verklaren dat eiser, sedert het arrest door het Hof van Cassatie op 14 juni 1977 gewezen, onrechtmatig van zijn vrijheid is beroofd ; dat voormeld arrest van het Hof inderdaad de beslissing tot handhaving van de hechtenis vernietigd heeft met het gevolg dat deze beslissing niet meer bestond zodat, bij gebrek aan handhaving binnen een maand overeenkomstig artikel 5 van de wet van 20 april 1874, eiser in vrijheid gesteld moest worden ; dat het bestreden arrest weliswaar oordeelt : "dat de vernietiging van het arrest van deze Kamer van 20 mei 1977, door het arrest van het Hof van Cassatie van 14 juni 1977, met verwijzing naar de kamer van inbeschuldigingstelling van Brussel, niet meteen meebrengt dat verdachte zich op heden bevindt in een onwettige toestand van hechtenis ; dat, door er anders over te oordelen, enerzijds het hof van beroep waarnaar de zaak verwezen werd, in de onmogelijkheid zou gesteld worden nog uitspraak te doen over de handhaving van de voorlopige hechtenis, en anderzijds tekort zou gedaan zijn aan de bescherming van de maatschappij", maar dat "het onrechtstreekse antwoord : 'door er anders over te oordelen', elke juridische grond mist, daar, waar er verklaard wordt dat het onmogelijk zou geweest zijn uitspraak te doen over de handhaving van de hechtenis, het zeker onmogelijk is geworden verdachte in vrijheid te stellen, indien het hof waarnaar de zaak verwezen werd, de motivatie van de verdediging aanneemt, door te verklaren dat er geen bezwaren bestaan ; dat eveneens het hof van beroep geen aangepaste motivatie geeft door de 'bescherming van de maatschappij' in te roepen ; dat deze algemene beschouwing geen antwoord is op de klare opwerping van de verdediging ; dat, wat meer is, zulke beschouwing foutief is, wanneer men weet dat de voorlopige hechtenis de uitzondering blijft, en de bescherming van de verdachte verzekert ; dat de term 'bescherming van de maatschappij' geen wettelijke basis vormt om iemand aan te houden ; dat deze bepaling nergens in de wet is voorzien en het de rechterlijke macht niet behoort bepalingen tot stand te brengen die niet in de wet zijn voorzien" ; dat de conclusie de gevallen citeerde waarin de verdachte in vrijheid moest gesteld worden, met name : indien de hechtenis binnen een maand niet werd gehandhaafd en indien binnen vijftien dagen over het beroep niet werd beslist, en het hof van beroep hierop geen antwoord gaf maar enkel verklaarde dat, in het huidig geval de stand van zaken ongewijzigd diende te blijven, tot de kamer van inbeschuldigingstelling, waarnaar de zaak door het Hof van Cassatie verwezen werd, over de handhaving beslist ; dat echter de wet nergens bepaalt dat de termijn van een maand binnen welke over de handhaving dient te worden beslist, in geval van vernietiging met verwijzing zal worden verlengd ; dat

het hof van beroep dienvolgens niet gerechtigd was de aanhouding te handhaven nu de termijn van een maand, sedert de laatste handhaving op 22 april 1977, verstreken was :

Overwegende dat tegen eiser, onderzoeksrechter in de rechtbank van eerste aanleg te Gent, verdacht, buiten zijn ambt, misdrijven te hebben gepleegd waarop criminele straffen zijn gesteld, een gerechtelijk strafonderzoek werd gevorderd en, op 27 februari 1977, door de magistraat belast met dit onderzoek met toepassing van de artikelen 479 en 480 van het Wetboek van Strafvordering, een bevel tot aanhouding werd verleend ;

Overwegende dat in zodanig geval de kamer van inbeschuldigingstelling in eerste en laatste aanleg over de bevestiging van het bevel tot aanhouding en de handhaving van de hechtenis beslist ;

Overwegende dat de kamer van inbeschuldigingstelling aldus op 3 maart 1977 het bevel tot aanhouding heeft bevestigd en achtereenvolgens op 25 maart 1977, 22 april 1977 en 20 mei 1977 de hechtenis heeft gehandhaafd ;

Overwegende dat laatstgenoemde beslissing, op voorziening van eiser, bij arrest van dit Hof gedateerd 14 juni 1977 werd vernietigd en dat de zaak naar het Hof van beroep te Brussel werd verwezen ;

Overwegende dat het thans bestreden arrest nogmaals de hechtenis handhaaft ;

Overwegende dat het middel onder meer erop neerkomt te beweren dat het bestreden arrest de voorlopige hechtenis niet kon handhaven nu deze, ingevolge de vernietiging door dit Hof van de beslissing tot handhaving van 20 mei 1977, niet meer wettelijk mogelijk was vermits sedert de voorgaande beslissing, gedateerd 22 april 1977, meer dan een maand was verlopen ;

Overwegende echter dat uit wat voorafgaat blijkt dat, ook al heeft dit Hof nadien de beslissing wegens niet regelmatige motivering vernietigd, de kamer van inbeschuldigingstelling op 20 mei 1977 — dit is binnen een maand — de hechtenis heeft gehandhaafd en dat aldus aan het vereiste van artikel 5 van de wet van 20 april 1874 op dat stuk is voldaan ;

Overwegende dat, nu het Hof van Cassatie krachtens artikel 95 van de Grondwet, niet in de beoordeling van de zaak treedt, het zelf over de handhaving van de hechtenis niet vermag te oordelen en derhalve na vernietiging om bovenvermelde redenen, de zaak naar een kamer van inbeschuldigingstelling dient te verwijzen ten einde over bedoelde handhaving te beslissen ;

Dat uit de wet geenszins kan afgeleid worden dat de cassatie, wegens niet regelmatige motivering, van de beslissing tot handhaving van de voorlopige hechtenis de invrijheidstelling van de verdachte tot gevolg heeft en evenmin dat de rechter die op de verwijzing uitspraak moet doen over de handhaving, binnen een bepaalde termijn dient te beslissen ;

Overwegende dat de principes van de wet op de voorlopige hechtenis en de regels van de gelijkheid voor de wet daarenboven eisen dat de personen, die, zoals eiser Jespers, aan de bepalingen van de artikelen 479 en volgende van het Wetboek van Strafvordering onderworpen zijn, in voorlopige hechtenis zouden blijven na de vernietiging, wegens niet regelmatige motivering, van een arrest van de kamer van inbeschuldigingstelling dat de handhaving van

de hechtenis had bevolen, evenals andere verdachten ook aangehouden blijven wanneer het Hof op dezelfde grond een arrest vernietigt dat op hoger beroep uitspraak had gedaan met toepassing van artikel 5 van de wet van 20 april 1874 ;

Overwegende dat het bestreden arrest derhalve over de handhaving van de hechtenis diende te oordelen, hoewel zijn beslissing alsdan met een ontbindende voorwaarde was aangetast, zijnde de eventuele opheffing van het bevel door het hof van beroep waarnaar de beslissing over de vorige handhaving door dit Hof werd verwezen ;

Overwegende dat, door te releveren dat het arrest van dit Hof van 14 juni 1977 niet meteen meebracht dat eiser zich in een onwettige toestand van hechtenis bevond en dat, door er anders over te oordelen, het hof van beroep waarnaar de zaak werd verwezen, in de onmogelijkheid zou worden gesteld nog uitspraak te doen over de handhaving van de hechtenis, het bestreden arrest van de hierboven uiteengezette regels wettelijk toepassing maakt en, in strijd met wat het middel eveneens voorhoudt, eisers conclusie tevens beantwoordt ;

Overwegende tenslotte dat de bepalingen van artikel 2 van de wet van 20 april 1874, waarvan het middel ook de schending lijkt aan te voeren, vreemd zijn aan de vereisten die betrekking hebben op de handhaving van de hechtenis ;

Dat het middel niet kan worden aangenomen ;

Over het tweede middel, hieruit afgeleid dat het arrest oordeelt dat er met betrekking tot de aan eiser ten laste gelegde feiten voldoende bezwaren bestaan terwijl de conclusie van eiser duidelijk op de bladzijden vier en vijf de waarde van de door het openbaar ministerie ingeroepen bezwaren betwistte na verklaard te hebben dat er geen voldoende bezwaren bestonden en er eens te meer op wees dat hij het slachtoffer was van een machinatie door de medeverdachte De Craemer op touw gezet, wat hij reeds bij zijn eerste ondervraging verklaarde en wat hij niet opgehouden heeft te beweren ; dat het arrest opnieuw de vroegere klare en duidelijke vraag gesteld in verband met voormelde machinatie — de kern van heel de zaak — niet beantwoordt en deze kwestie noch in de ene noch in de andere zin aanraakt :

Overwegende dat, hoewel de onderzoeksgerechten, ingeval zij de voorlopige hechtenis handhaven, hun beslissing met redenen moeten omkleden, zoals zulks is voorgeschreven bij artikel 5 van de wet van 20 april 1874, wat hier het geval is, zij evenwel, bij gebrek aan een conclusie desaangaande, niet verplicht zijn bovendien uitdrukkelijk vast te stellen dat er voldoende bezwaren aanwezig zijn ;

dat, wanneer in een conclusie het bestaan van deze bezwaren wordt betwist, dezelfde gerechten regelmatig de conclusie beantwoorden door, zoals ten deze, vast te stellen dat zodanige bezwaren wel aanwezig zijn ;

Dat het middel niet kan worden aangenomen ;

Overwegende dat de substantiële of op straffe van nietigheid voorgeschreven rechtsvormen in acht zijn genomen en de beslissing overeenkomstig de wet is geweest ;

Om die redenen,

Verwerpt de voorziening ;
Veroordeelt eiser in de kosten.

EUROPEES RECHT

Overzicht van de rechtspraak van het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen

(9 — 27 mei 1977)

Gev. zaken 99 en 100/76 — N.V. Roomboterfabriek «De Beste Boter» en J. Hoche/Bundesanstalt für landwirtschaftliche Markttordnung — prejudiciële zaak — 11 mei 1977 — *Gemeenschappelijke landbouwpolitiek*

Deze zaak geldt de uitlegging en de geldigheid van de verordening van de Commissie betreffende het ter beschikking stellen van boter tegen verlaagde prijs aan bepaalde verwerkende industrieën in de Gemeenschap.

Met het oog op de afzet van overtollige boter heeft de Commissie een regeling getroffen voor de verkoop van boter tegen verlaagde prijs aan bepaalde verwerkende industrieën in de Gemeenschap door middel van een inschrijvingsprocedure. De ondernemingen kunnen slechts van deze regeling profiteren wanneer zij zich er toe verplichten onder andere de boter te laten verwerken tot boterconcentraat, daarin bepaalde stoffen te laten bijmengen, het produkt slechts tot bepaalde produkten te laten verwerken binnen een termijn van zes maanden, een voorraadboekhouding bij te houden en om bij iedere latere doorverkoop van boterconcentraat de koper dezelfde verplichtingen in het koopcontract op te leggen als de hierboven genoemde.

Teneinde de nakoming van de verplichting tot verwerking te verzekeren moet de inschrijver een waarborg storten, waarvan het bedrag wordt vastgesteld op het verschil tussen de marktprijs van de boter en de minimum verkoopprijs. Deze verwerkingswaarborg wordt slechts vrijgegeven voor de hoeveelheden waarvoor de inschrijver heeft aangetoond dat aan bovenbedoelde voorwaarden is voldaan.

In de eerste plaats wordt gevraagd of een inschrijver die de boter niet zelf verwerkt voor het vrijgeven van de waarborg kan volstaan met het bewijs dat de boter voor het in de verordening voorziene doel wordt gebruikt, of dat hij daarnaast binnen zes maanden moet aantonen dat is voldaan aan de voorwaarden die gesteld zijn voor het geval van doorverkoop.

Verzoeksters in het hoofdgeding betogen dat de koper van de boter niet met recht aansprakelijk kan worden gesteld voor niet-inachtneming door de uiteindelijke gebruiker van het produkt van verplichtingen met betrekking tot de verwerking, aangezien dergelijke onrechtmatige handelingen niet aan de inschrijver kunnen worden toegerekend.

Het Hof overwoog dat passende voorzorgsmaatregelen dienen te worden genomen om te verzekeren dat de onder deze omstandigheden verkochte boter niet op de gewone markt komt, doch inderdaad wordt verwerkt binnen een zodanige termijn dat toezicht op de verwerking kan worden uitgeoefend. Het Hof antwoordde op de gestelde vraag dat artikel 18 van verordening nr. 1259/72 in de redactie van wijzigingsverordening nr. 1237/73 aldus moet worden uitgelegd dat, ook wanneer de inschrijver de boter niet zelf verwerkt, voor het vrijgeven van de verwerkingswaarborg moet worden aangetoond dat de verwerkte produkten voldoen aan de in artikel 6, lid 1, sub c, van de verordening gestelde voorwaarden en dat zij binnen de in deze bepaling gestelde termijn zijn vervaardigd.

De tweede vraag luidt of artikel 18 in deze uitlegging verenigbaar is met hogere beginselen van gemeenschapsrecht, inzonderheid met het evenredigheidsbeginsel. Na te zijn ingegaan op de kenmerken van de in de verordening van de Commissie voorgeschreven verwerkingswaarborgen, besliste het Hof dat niet is gebleken van gegronde bezwaren tegen de geldigheid van hierbedoelde bepalingen.

Zaak 111/76 — Officier van Justitie Beert van den Hazel — Prejudiciële zaak — 18.5.1977 — *afschaffing van kwantitatieve beperkingen tussen de Lid-staten*

Van de Hazel exploiteert een pluimveeslachterij. Hij is strafrechtelijk vervolgd en in eerste instantie door de economische politierechter veroordeeld wegens overtreding van de Verordening produktie slachtpluimveesector 1974. Genoemde bepaling verbiedt de exploitant van een pluimveeslachterij in de periode van 1 juli 1974 tot 1 januari 1975 meer slachtkuikens te slachten dan overeenkwam met het aantal grammen levend gewicht, welke het Produktschap voor pluimvee en eieren aan het betrokken bedrijf had toegewezen.

Daar de officier van Justitie in verband met het arrest in de zaak 190/73, Van Haaster, betwijfelt of deze verordening van het Produktschap verenigbaar is met het gemeenschapsrecht, is hij van het vonnis van de economische politierechter in beroep gekomen.

De gemeenschapsbepalingen waarop mogelijkerwijs inbreuk is gemaakt, zijn enerzijds verordening nr. 123/67/EEG van de Raad van 13 juni 1967 houdende een gemeenschappelijk ordening der markten in de sector slachtpluimvee, en anderzijds de artikelen 30-37 E.E.G.-verdrag betreffende de afschaffing van kwantitatieve beperkingen tussen de Lid-Staten.

In hoger beoep heeft het Gerechtshof te Amsterdam het Hof van Justitie verzocht om een prejudiciële beslissing over de vraag of bedoelde nationale verordening moet worden beschouwd als strijdig met de verordening van de Raad of met de artikelen 30-37 E.E.G.-Verdrag betreffende de afschaffing van kwantitatieve beperkingen tussen de Lid-Staten.

Toen in 1974 op de markt van slachtpluimvee een overproduktie en een aanmerkelijke prijsdaling waren geconstateerd, heeft de Raad ter verbetering van deze situatie financiële steun verleend voor reclamecampagnes om het verbruik van deze produkten te stimuleren, terwijl de Commissie enerzijds de uitvoer door verhoging van de restituties heeft bevorderd en anderzijds de producenten in de verschillende Lid-Staten heeft voorgesteld maatregelen te nemen om tot een vrijwillige produktiebeperking te komen.

Toen de producenten in Nederland er niet in slaagden vrijwillig tot een gezamenlijke gedragslijn te komen, heeft de betrokken bedrijfsorganisatie met toestemming van de Nederlandse minister van landbouw een slachtbeperking voor pluimvee ingevoerd.

De gestelde vraag komt er dus op neer of, mede gelet op de aansporing van de communautaire instanties om de prijsdaling door produktiebeperking tegen te gaan, de litigieuze nationale maatregel onverenigbaar moet worden geacht met het gemeenschapsrecht.

Het Hof overwoog dat blijkens zowel de algemene opzet als de bewoordingen van de verordening, voor wat het handelsverkeer binnen de Gemeenschap betreft, de marktordening voor het betrokken produkt is gegrondvest op de vrijheid van handelstransacties onder behoorlijke mededingingsvoorwaarden.

Weliswaar kan ingevolge de communautaire voorschriften ter aanpassing van het aanbod aan de eisen van de markt een beroep worden gedaan op initiatieven van het bedrijfsleven, zulks echter op de uitdrukkelijke voorwaarde dat het daarbij om communautaire maatregelen gaat, en met uitsluiting van maatregelen tot het uit de markt nemen van produkten.

Het Hof verklaarde voor recht dat verordening nr. 123/67 inzonderheid de artikelen 2 en 13 aldus moeten worden uitgelegd, dat maatregelen van de nationale autoriteiten ter beperking van de produktie van slachtpluimvee onverenigbaar zijn met genoemde bepalingen.

Zaak 77/76 — Cucchi en Avez — prejudiciële zaak — 25.5.1977 — *Heffing op suiker uit Lid-Staten*

De firma Cucchi Frères, verzoekster in het hoofdgeding, is met Avez S.p.a. te Milaan, verweerster in het hoofdgeding, overeengekomen dat laatstgenoemde firma 10.000 kg suiker uit de Bondsrepubliek Duitsland naar Italië zou importeren, waarvan 4.000 kg

op 28 juni 1976 zijn afgeleverd, terwijl de rest in juli 1976 zou worden geleverd.

Avez vorderde van Cucchi naast de prijs der waar vergoeding van twee belastingen, onderscheidenlijk aangeduid als prijstoelag en buitengewone prijstoelag, overeenkomstig de maatregelen van het Comitato Interministeriale dei Prezzi (C.I.P.).

Verzoekster in het hoofdgeding achtte deze toeslagen onverenigbaar met het gemeenschapsrecht en daagde de wederpartij voor de Pretore waar zij verklaring voor recht vorderde dat zij de wederpartij geen vergoeding van bedoelde belastingen verschuldigd was.

Het Hof overwoog eerst dat uit de verwijzingsbeschikking blijkt dat het antwoord op de prejudiciële vragen de nationale rechter in staat moet stellen te beoordelen of de door C.I.P. ingestelde belastingen, waarvan de opbrengst bestemd is ter financiering van de aanpassingssteun aan producenten van suikerbieten en aan de suikerverwerkende industrie in Italië, verenigbaar is met het gemeenschapsrecht. De Italiaanse regering betoogt dat voor de toekenning van deze steun uitdrukkelijk machtiging is verleend bij gemeenschapsverordening en dat zij op grond van deze machtiging de nodige middelen voor die steun kan bijeenbrengen op de wijze die haar het billijkst voorkomt in het kader van het gemeenschapsrecht.

1. De vraag betreffende de prijstoelag

De eerste vraag luidt of artikel 13, lid 2, E.E.G.-Verdrag en artikel 21, lid 2, van verordening nr. 3330/74 en artikel 20, lid 2, van verordening nr. 1009/67 aldus moeten worden uitgelegd dat in het handelsverkeer tussen de Lid-Staten verboden is een nationale belasting die wordt toegepast op elke hoeveelheid binnenlandse en geïmporteerde suiker, waarvan de opbrengst uitsluitend ten goede komt aan de nationale suikerproducenten en bietenbouwers.

Het feit dat een belasting wordt toegepast waarbij geen onderscheid wordt gemaakt tussen nationale produkten en produkten uit de andere Lid-Staten, leidt tot de vraag of de onderhavige belasting valt onder het verbod van de artikelen 9 en 13 of van het discriminatieverbod met betrekking tot binnenlandse belastingen van artikel 95. Een en dezelfde belasting kan uiteraard niet onder beide categorieën vallen; de belastingen bedoeld in de artikelen 9 en 13 moeten zonder meer worden afgeschaft terwijl artikel 95 alleen afschaffing van iedere vorm van directe of indirecte discriminatie bij de behandeling van nationale produkten uit een Lid-Staat en produkten afkomstig uit andere Lid-Staten voorschrijft.

Het Hof antwoordde op de eerste vraag dat een belasting die valt onder het algemene stelsel van binnenlandse belastingen en die zowel geldt voor nationale als voor ingevoerde produkten, zulks volgens dezelfde maatstaven, slechts een heffing van gelijke werking als een douanerecht kan vormen, wanneer zij uitsluitend bestemd is ter financiering van werkzaamheden die specifiek ten goede komen aan het nationale produkt waarop de belasting drukt, wanneer het belaste produkt identiek is met het bevoordeelde nationale produkt en wanneer de belasting op het nationale produkt volledig wordt gecompenseerd.

2. De vragen inzake de buitengewone toeslag

De Italiaanse regering wijst erop dat de hierbedoelde eenmalige belasting uitsluitend ten doel had de tekorten van de vereveningskas weg te werken, die waren ontstaan doór in het voorgaande verkoopjaar genomen steunmaatregelen als bedoeld in artikel 38 van verordening nr. 3330/74, waarvan de kosten de opbrengst van de buitengewone toeslag gedurende dat verkoopjaar te boven gingen. Gevraagd wordt onder meer of financiële lasten, die door een nationale regering zonder voorafgaande toestemming van de gemeenschapsinstellingen bij overgang van het ene suiker verkoopjaar naar het andere worden toegepast op suiker die op een bepaalde datum bij het bedrijven is opgeslagen, verenigbaar zijn met het gemeenschapsrecht.

Het Hof verklaarde voor recht dat ingevolge verordening nr.

3330/74 de bevoegdheid specifieke maatregelen tot interventie in het prijsmechanisme te nemen, en met name door beperking van de gevolgen ener wijziging van de gemeenschapsprijzen, hetzij met betrekking tot de interventieprijzen hetzij met betrekking tot de omrekeningskoers van de nationale munteenheid ten opzichte van de rekeneenheid, behoudens uitdrukkelijke afwijking aan de gemeenschapsinstellingen is voorbehouden; tegen handelingen in strijd met verordening nr. 3330/74 kan voor de nationale rechter worden opgetreden door natuurlijke en rechtspersonen op wie deze nationale maatregel wordt toegepast.

Zaak 105/76 — Société Interzuccheri, Rezzano en Cavassa — prejudiciële zaak — 25.5.1977

Deze zaak is identiek aan de voorgaande voor wat betreft de toeslag (zie vraag 1 in de zaak 77/76).

WETGEVING

I. Publiek recht.

A. De voorbereiding van de gewestvorming.

Een van de eerste wetten van de nieuwe legislatuur, afgezien van de budgettaire teksten, verscheen in het Belgisch Staatsblad van 27 juli 1977. Het betreft de Wet van 19 juli 1977 houdende wijziging van de Wet van 1 augustus 1974 tot oprichting van gewestelijke instellingen, in voorbereiding van de toepassing van artikel 107 *quater* van de Grondwet.

Men zal zich herinneren dat de wet Perin-Vandekerckhove 3 gewestraden met adviserende bevoegdheid en 3 ministeriële comités voor gewestelijke aangelegenheden had opgericht, een opsomming had gegeven van de aangelegenheden die voor een verschillend gewestelijk beleid in aanmerking kwamen en bepaald had welke voor de 3 gewesten de verdeelsleutel zou zijn van de som die ieder jaar door de regering in de staatsbegroting wordt ingeschreven om de uitgaven te dekken van het gewestelijk beleid.

Een politieke partij, die toen deel uitmaakte van de oppositie, weigerde de vergaderingen van de gewestraden bij te wonen. In die optiek kan men begrijpen dat, in afwachting van de uitvoeringsprocedure van het op 24 mei 1977 ondertekend gemeenschapspakt, de harmonie en de continuïteit van het regeringsbeleid zou verzekerd worden in de politiek van de voorlopige gewestvorming door de afschaffing van de gewestraden in hun huidige vorm.

Daartegenover behoudt de Wet van 19 juli 1977 wat rechtstreeks operationeel is:

1. de voorlopige definitie van de 3 gewesten (ongewijzigd art.1);
2. de opsomming van de 10 geregionaliseerde aangelegenheden waarvoor een verschillend beleid geheel of ten dele verantwoord is (thans artikel 2);
3. de ministeriële comités voor gewestelijke aangelegenheden (thans artikelen 3 en 4);

4. de bepalingen in verband met de gewestelijke begrotingen.

Tijdens de parlementaire voorbereiding werd door de Staatssecretaris voor hervorming der instellingen medegedeeld dat de regering van plan is de nieuwe wet op de gewestvorming voor het einde van het jaar te laten goedkeuren. Dat zal dan het eerste van de drie beoogde wetsontwerpen zijn waarover sprake in het gemeenschapspakt.

De Wet van 19 juli 1977 heeft de ordening van de artikelen van de Wet van 1 augustus 1974 erg aangetast. Daarom is het een gelukkige gedachte geweest in een bijlage bij het verslag van de bijzondere commissie van de Kamer van Volksvertegenwoordigers de gecoördineerde tekst van de wet te hebben opgenomen (*Parl. St.*, B.Z. 1977, nr. 29-3).

B. Verkiezingen van de Brusselse agglomeratieraad.

Het regeerakkoord bij de regeringsverklaring van 7 juni 1977 stelt dat de Brusselse agglomeratieraad zal worden afgeschaft en dat zijn bevoegdheden zullen worden overgedragen aan de Brusselse gewestraad wanneer de definitieve gewestvorming in werking treedt. Omdat de regering die gewestvorming binnenkort operationeel ziet heeft zij het ongepast geacht de agglomeratieraadsverkiezingen op 9 oktober 1977 te laten plaatsvinden.

De Wet van 11 juli 1977 (BS.-8-1977) heeft een artikel 90 *bis* ingevoegd in de Wet van 26 juli 1971 houdende organisatie van de agglomeraties en de federaties van de gemeenten.

Hierbij wordt de datum waarop de verkiezingen voor de vernieuwing van de voor de eerste maal verkozen agglomeratieraad georganiseerd worden, door de Koning vastgesteld bij een in ministerraad overlegd besluit.

Er zijn bezwaren gerezen tegen de aangewende methode die indruist tegen het democratisch beginsel dat de data waarop verkiezingen en hervormingen plaatsvinden bij wet worden bepaald.

Vermits de wet geen tijdslimiet stelt op de verdaging van de agglomeratieraadsverkiezingen kan het verkozen lichaam voor onbepaalde tijd aan de macht blijven wanneer het parlement niet tijdig klaarkomt met de uitvoering van het regeerakkoord of zo de regeringspartners het oneens worden en er geen uitvoering komt.

II Privaat Recht.

Aansprakelijkheid van de ouders voor hun minderjarige kinderen

Na een lange en grondige parlementaire voorbereiding heeft de Wet van 6 juli 1977 (BS 2-8-1977) het belangrijk artikel 1384, 2de lid BW gewijzigd.

De tekst luidt thans als volgt: "De vader en de moeder zijn aansprakelijk voor de schade veroorzaakt door hun minderjarige kinderen".

Dit artikel moet natuurlijk samen gelezen worden met het laatste lid van artikel 1384.

Het gaat om een aanpassing aan de Wet van 8 april 1965 die het ouderlijk gezag in de plaats heeft gesteld van het vaderlijk gezag. De Wet van 6 juli 1977 huldigt de gelijkheid in de verplichtingen van de ouders.

Welke is de draagwijdte van de tekst en welke zijn de gevolgen die hieruit door de hoven en rechtbanken moeten getrokken worden? De aansprakelijkheid van de vader en de moeder wordt gesteund op een vermoeden van fout in de opvoeding en het toezicht van de minderjarige. Het gaat om een relatief vermoeden dat derhalve kan omgekeerd worden. De mogelijkheid hiertoe wordt geboden door de laatste alinea van artikel 1384. De verbinding van deze twee alinea's leidt tot een grote soepelheid bij de oplossing van de concrete gevallen die voor de rechtbanken worden gebracht. Bij gemis van samenwonen tussen één van de ouders en de kinderen zal het moeilijk zijn om het vermoeden van een gebrek in toezicht te weerhouden; nochtans houdt de ouderlijke macht niet alleen de verplichting in tot rechtstreeks toezicht, maar vooral deze van de opvoeding van de kinderen. Wanneer derhalve de fout van een minderjarige het gevolg zou zijn van een gebrek in de opvoeding door de ouders ziet men niet in waarom het vermoeden van aansprakelijkheid zou opgeheven worden. De ouders kunnen enkel van die aansprakelijkheid ontheven worden indien zij aantonen dat zij het feit niet hebben kunnen beletten. De bescherming van de wettige belangen van de slachtoffers wordt dus gevrijwaard.

Prof. dr. W. Lambrechts.

BERICHTEN

Belgische vereniging voor Agrarisch recht

Studiedagen

1. Studiedag op vrijdag 16 september 1977 in de academieraadzaal van de Rijksuniversiteit te Gent over "Het benutten van beperkte zakelijke rechten zoals recht van opstal en erfpachtrecht in de landbouw". Preadviseurs voor België: mr. J.L. Verhavert, advocaat, en voor Nederland mr. L.P.J. Mertens.
2. IXe Europees Colloquium voor Agrarisch Recht te Valencia (Spanje) van 29 september tot 2 oktober 1977. Onderwerp: "Juridische Aspecten van landeigendom, landbouwexploitatie, leefmilieu en inrichting van het platteland". Rapporteurs uit alle Europese landen verlenen hieraan hun medewerking.

Voor inlichtingen en inschrijving zich wenden tot het secretariaat van de Vereniging, Guldenvlietlaan 72, 1060 Brussel - Tel. 02/538 81 60.

MEDEDELINGEN

Vier rechtshistorische congressen

Dat de rechtsgeschiedenis het goed maakt, blijkt uit het feit dat in een tijdsspanne van 14 dagen vier internationale rechtshistorische congressen met succes hebben plaatsgevonden: twee te Amsterdam, een in Haarlem, een in Parijs.

1. Het eerste internationaal congres vond van 16 tot 18 mei 1977 plaats aan de Vrije Universiteit te Amsterdam; het was georganiseerd door de actieve "Dutch group for the study of the

history of crime and criminal law" (Bianchi, Diederiks, Faber), ter voorbereiding van een congres in 1978 te Edingburg over de criminaliteit in de 18de eeuw.

Amerikaanse, Britse, Hongaarse, Belgische, Franse en Nederlandse academici brachten er lezingen over de criminaliteit in de 18de eeuw.

Namens België spraken M.S. Dupont-Bouchat (UCL) (Sorcellerie, Criminalité, Sexualité: La sorcière comme image sociale de la femme dans le duché de Luxembourg") en L. Th. Maes (UIA) ("The End of the european trials for Witchcraft"). Merkwaardig was het dat alle deelnemers de gefotocopieerde "papers" van alle lezingen ontvingen.

2. Van 19 tot 22 mei 1977 vond te Haarlem op de zetel van de "Hollandse Maatschappij der Wetenschappen" het congres plaats van de "Société d'Histoire du Droit et des Institutions des pays flamands, picards et wallons", ingericht door de professoren H. Ankum en J. Th. De Smidt (Amsterdam).

Nederlandse en Franse academici brachten er de resultaten van de door hen gedurende het laatste jaar gedane wetenschappelijke opzoekingen. De openingsvoordracht werd gehouden door prof. L. Th. Maes (UIA) over het aan het Departement Rechten UIA lopende project "La Criminalité à Anvers pendant le XVIIIe siècle". Andere Belgische sprekers waren prof. M.G. Despy (ULB) over "Les jurés de la ville de Bruxelles au XIIIe siècle"; M.R. Jacob (Un. Luik) over "Le droit familial de la noblesse: essai de géographie coutumière du groupe picard-walloon"; mevr. C. Douchamps-Lefèvre (Algemeen Rijksarchief, Brussel) over "Le régime légal des Etats Souverains de Namur, décembre 1789 — octobre 1790"; J.M. Cauchies (asp. Nationaal Fonds) over "A propos d'une exécution capitale à Valenciennes en 1438: la répression du faux monnayage et la justice du chaudron dans notre ancien droit". Een tentoonstelling, een receptie op het stadhuis, een zangrecital door mevrouw M. de Smidt, een uitstekend banket en een leerrijke uitstap naar Hoorn en Enkhuizen maakten van het congres een geslaagd geheel. In 1978 heeft het volgende congres plaats te Nevers.

3. Ter gelegenheid van het tienjarig bestaan van het Interuniversitair Instituut: het Nederlands Centrum voor Rechtshistorische Documentatie, vond aan de Gemeentelijke Universiteit te Amsterdam op 23 en 24 mei 1977 een colloquium plaats van Belgische en Nederlandse rechtshistorici, met als thema: "Verruiming van de grenzen van de rechtsgeschiedenis". Te dier gelegenheid werden de eerste exemplaren van het speciaal daartoe opgestelde boek "Samenwinninge" aangeboden. Het welkomwoord werd gehouden door de voorzitter van de raad van beheer van het centrum prof. mr. H. Van den Brink (Universiteit Rotterdam) en de openingsvoordracht door prof. mr. O. Moorman van Kappen (Katholieke Universiteit Nijmegen).

Deze verruiming wordt in twee richtingen opgevat. Vooreerst de "andere dan de traditionele bronnen van de rechtsgeschiedenis": de "Thesaurus" door het Centrum opgesteld (mevr. M.B.J. Asberg-Schermer, Amsterdam) en "De wenselijkheid en de mogelijkheid van een glossarium van Franse rechtsbronnen uit de Zuidelijke Nederlanden (XVe - XVIe eeuw" (jhr. prof. G. Van Dievoet, KUL); "Juridische archeologie en juridische iconografie" (prof. L. Th. Maes, UIA) en "Buitenjuridische bronnen in theorie en praktijk" (prof. G.C.J.J. Van den Bergh, Universiteit Utrecht).

De tweede richting, waarin de verruiming gezocht wordt is "het 19e-eeuwse recht als object van de rechtsgeschiedenis". Een onderzoek naar de evolutie van het Belgisch en Nederlands privaatrecht in de 19e eeuw" werd ingeleid onderscheidenlijk door prof. Ph. Godding (UCL) en mr. W.H. Heyman (Universiteit Rotterdam). "Het onderzoek naar het 19e-eeuws staatsrecht in België en Nederland" werd respectievelijk ingeleid door dr. M. Magits (VUB) en mr. L.E. Van Holk (Amsterdam).

Een tentoonstelling: "Justitia, beeld en zinbeeld", een ontvangst door de leiding van het Centrum, een rondvaart door de grachten, een Hollandse koffiemaaltijd en een eindborrel rondend deze tweede samenkomst der Belgische en Nederlandse rechtshistorici af. In 1978 zal de derde samenkomst aan UFSIA gehouden worden.

4. Van 25 tot 28 mei 1977 vonden tenslotte aan de Université Paris II (rue d'Assas) de jaarlijkse "Journées Internationales d'Histoire du Droit" plaats, met deelnemers uit een twaalftal verschillende landen. Onder de verschillende uiteenzettingen vermelden we die van prof. Ph. Godding (UCL) (openingsvoordracht): "Les droits du conjoint survivant dans l'ancien droit belge"; van prof. P. Harsin (Un. Luik): "Le Conseil du roi et le

système de Law (1715-1723)"; van prof. B. Schnapper (Paris I): "La litigiosité au XIXe siècle. Essai de géographie judiciaire"; prof. H. Ankum (Gemeenteuniversiteit, Amsterdam): "Restitutio in integrum et actio de auctoritate dans le droit romain classique"; prof. St. Russocki (Universiteit, Warschau): "Fidélité et bénéfice dans la formation des Etats slaves"; prof. L. Th. Maes (UIA): "Les trois grands codes criminels européens au XVIe siècle. Etude comparative"; prof. R. Celli (Brescia): "Aspects juridiques et politiques du procès criminel dans la période consulaire des communes italiennes"; en prof. Y. Bongert (Paris II): "Réflexions sur l'administration de la justice pénale au XVIIIe siècle. Contribution à l'étude des mentalités". Bezoeken aan de abdij van Royaumont en de stad Senlis, een receptie op het stadhuis van Parijs en een concert van kamermuziek werd de congressisten aangeboden.

Van 29 mei tot 1 juni 1978 zullen deze "journées Internationales du Droit", geïmplementeerd met het jaarlijks congres van de "Commission internationale pour l'histoire des assemblées d'Etats" worden georganiseerd door het Departement Rechten van de U.I.A. Het zal dan de derde maal zijn dat deze "Journées", die de specialisten van Romeins, Kanoniek en Gewoonterecht van de hele wereld samenbrengt, in België worden ingericht, na Leuven (1932) en Brussel (1958.).

L. Th. M.

Post-Universitaire lessencyclus Europees Recht, Antwerpen 1976-1977

Van 6 november 1976 tot 19 maart 1977 vond in de gebouwen van de Universitaire Instelling Antwerpen (U.I.A.) een post-universitaire cyclus plaats over Europees Recht.

Voor het eerst ingericht op initiatief van prof. J.A. Van Damme, voorzitter van de nog jonge maar dynamische Nederlandstalige afdeling van de Belgische Vereniging voor Europees Recht en dit in samenwerking met het Departement Rechten van de U.I.A., kende deze lessenreeks een bijzonder succesvol verloop.

De uitstekende kwaliteit van de verschillende referaten, de manier waarop het programma werd opgevat en uitgewerkt door de professoren J.A. Van Damme (V.U.B., Europa-College) en P. Eeckman (U.I.A.) en de zeer omvangrijke documentatie die de deelnemers ter hand werd gesteld, waren hieraan ongetwijfeld niet vreemd.

Ruim 180 belangstellenden (magistraten, advocaten en bedrijfsjuristen) afkomstig uit alle Vlaamse provincies en Brussel namen actief aan de cyclus deel. De opzet van de lessenreeks bestond erin de deelnemers binnen een beperkte tijdsspanne een maximum aan degelijke informatie te verschaffen over de actuele stand en de perspectieven van het recht van de Europese Gemeenschappen. De verschillende thema's, zoals uiteengezet door gezaghebbende magistraten, vooraanstaande professoren en hooggeplaatste E.E.G.-ambtenaren, waren zo gekozen dat tegelijkertijd de fundamentele aspecten van het Gemeenschapsrecht en daaronder meteen vooral die aspecten die van bijzonder belang zijn voor de rechtspractijk, aan bod kwamen.

In dit programma werd voornamelijk de nadruk gelegd op de volgende onderwerpen: de kenmerken van de communautaire rechtsorde, de nationale rechter en het Gemeenschapsrecht, het mededingingsbeleid, de fundamentele beginselen van de Gemeenschappelijke Markt (het vrij goederenverkeer, het vrije verkeer van werknemers en de vrijheid van bedrijfs- en beroepsuitoefening), het strafrecht en de handhaving van het communautair recht en ten slotte het Verdrag van 27 september 1968 betreffende de rechterlijke bevoegdheid en de tenuitvoerlegging van beslissingen in burgerlijke en handelszaken.

De cyclus werd geopend in aanwezigheid van de minister van Justitie H. Vanderpoorten, met een boeiende uiteenzetting door prof. J. Mertens de Wilmars, rechter bij het Hof van Justitie over "De kenmerken van de communautaire rechtsorde". In zijn betoog, zoals gewoonlijk levendig en niet gespeend van humor, besteedde hij o.m. aandacht aan de bronnen, de kenmerken (autonomie, uniformiteit, directe werking en voorrang van de communautaire rechtsregels) en de handhaving van het Gemeenschapsrecht door de rechterlijke instanties der Lid-Staten en door het Hof van Justitie.

Tijdens een volgende zitting zette prof. J. Bourgeois van de Juridische Dienst van de Commissie in een uiterst diepgaand

referaat meer in het bijzonder het mechanisme van de prejudiciële verwijzing uiteen, zoals neergelegd in art. 177 van het E.E.G.-Verdrag, hierbij uiteraard steunende op de omvangrijke jurisprudentie van het Hof dienaangaande. Spreker wees op de dubbele functie welke de prejudiciële verzending vervult enerzijds bij het oplossen van spanningen tussen de communautaire rechtsregel en de toepassing ervan door de nationale rechtscolleges en anderzijds bij de rechtsbescherming van de burgers.

Het tweede luik van de lessenreeks was gewijd aan het Europees mededingingsrecht. Prof. J.A. Van Damme, prof. P. Eeckman en mr. L. De Gryse, allen experts op dit gebied, hadden de moeilijke opdracht deze uiterst complexe en voor niet-ingewijden bijzonder zware materie, zo eenvoudig én zo volledig mogelijk uiteen te zetten. Er mag worden gezegd dat zij hierin volledig zijn geslaagd.

Eerstgenoemde referent behandelde, zoals steeds glashelder en dit, aan de hand van de uitgebreide beschikkingspraktijk van de Commissie en de jurisprudentie van het Hof, de draagwijdte van art. 85 van het E.E.G.-Verdrag, na eerst enkele korte inleidende beschouwingen te hebben gewijd aan het begrip "mededinging" en de bestaansredenen van een kartelrecht.

Prof. P. Eeckman van zijn kant belichtte op een uiterst grondige manier het begrip "misbruik van machtspositie" (art. 86 van het E.E.G.-Verdrag) aan de hand van een duidelijk overzicht van de sinds enkele jaren ontstane en nog relatief beperkte beschikkingspraktijk van de Commissie en jurisprudentie van het Hof. Tevens bleef hij ook stilstaan bij het vraagstuk van de concentratiecontrole in de Gemeenschap.

Mr. L. De Gryse, advocaat bij het Hof van Cassatie, ten slotte slaagde erin de uiteraard technische procedurele aspecten van het communautair mededingingsrecht, met name de Raadsverordening nr. 17/62 op bijzonder aantrekkelijke en geestige wijze aan de deelnemers voor te schotelen. Aldus wist hij een klaar beeld op te hangen van de tenuitvoerlegging van het communautair mededingingsbeleid en van de rol die de nationale rechter daarin is toebedeeld (voor de tekst van zijn referaat zie R.W., 1976-1977, 1729 e.v.).

Het derde thema d.w.z. de fundamentele beginselen van de Gemeenschappelijke Markt werd in de eerste plaats aangesneden door prof. W. Van Gerven (K.U.L.) met zijn referaat over "Het vrij verkeer van goederen".

In de hem eigen zeer persoonlijke stijl, analyseerde hij meer in het bijzonder de jurisprudentie van het Hof in verband met industriële (en intellectuele) eigendomsrechten gebruikt als (potentiële) middelen tot marktverdeling binnen de E.E.G..

De heer Fr. Herbert, referendaris bij het Hof van Justitie, hield een uitstekende en bijzonder gedocumenteerde uiteenzetting over "Het vrij verkeer van personen: vestigingsrecht en vrije dienstverlening", waarin hij uiteraard ruime aandacht besteedde aan een aantal belangrijke recente arresten van het Hof op dit gebied (o.a. in de zaken Reyners, van Binsbergenn, Walrave, van Duyn, Bon-signore Rutili en Royer).

Prof. R. Blanpain (K.U.L.) rondde dit onderwerp af met een uitstekende uiteenzetting over "Recente ontwikkelingen in de Europese Economische Gemeenschap en het nationale arbeidsrecht". Prof. W. Calewaert (U.I.A.) en de heer M. Rozie (U.I.A.) bespraken de rol en betekenis van het strafrecht in de handhaving van het Gemeenschapsrecht. Eerstgenoemde spreker gaf de deelnemers een duidelijk overzicht van het moeizaam in wording zijnde Europese strafrecht aan de hand van een scherpe analyse van het Rapport De Keersmaecker (Europees Parlement, Zittingdocumenten, 1976-1977, doc. 531/76). Laatstgenoemde referent ging bijzonder uitvoerig in op de strafrechtelijke verantwoordelijkheid en bescherming van ambtenaren en andere personeelsleden van de Europese Gemeenschappen enerzijds en op de strafrechtelijke bescherming van de financiële belangen der Gemeenschappen en de vervolging van inbreuken op de bepalingen van de Europese verdragen anderzijds.

Prof. J. Krings, advocaat-generaal bij het Hof van Cassatie, ten slotte zorgde voor een bijzonder verfijnde ontleding van het Verdrag van 27 september 1968 betreffende de rechterlijke bevoegdheid en de tenuitvoerlegging van beslissingen in burgerlijke en handelszaken in het licht van een hele reeks interpretatieve arresten van het Hof van Justitie. Tevens wees hij op de belangrijke weerslag van dit verdrag op de nationale gerechtelijke procedure.

Op 11 juni 1977 ten slotte werd de lessencyclus plechtig besloten tijdens een academische zitting onder het voorzitterschap van prof. A. de Vreese, afdelingsvoorzitter in het Hof van Cassatie, waarop het woord werd gevoerd door de heer W. De Clercq,

oud-minister van Financiën, over de "Monetaire Samenwerking in Europa".

Het succes van dit lofwaardig initiatief, dat hopelijk in de toekomst zal herhaald worden heeft het bewijs geleverd dat het aan een behoefte beantwoordde. Voor velen bracht het, hetzij een opfrissing, hetzij een bijwerking van hun kennis inzake het Gemeenschapsrecht.

Voor anderen was het een gelegenheid tot een eerste grondige kennismaking met deze nieuwe rechtstak, waarvan het toenemend belang in de dagelijkse rechtspraktijk van magistraten, advocaten en bedrijfsjuristen nog nauwelijks dient te worden onderstreept.

G. Vrijdags
Assistent U.I.A.

TIJDSCHRIFTEN

Tijdschrift voor notarissen :

fg. 41. Juli-aug. 1977. N° 7-8

L. Weyts, De fiscale notificatie inzake directe belastingen (art. 324 W.I.B.) in het notariaat (Vervolg); F. Bouckaert, Geereenschappen, werktuigen en de vergoedingsrekeningen in het nieuw huwelijksgoederenrecht. - Rechtspraak - Wetgeving.

Tijdschrift van de Vrederechters :

fg. 86. Mei 1977. N° 5.

Rechtspraak

Tijdschrift voor Sociaal Recht :

1977. N° 4.

F. Goffin, L'application de la loi étrangère au contrat d'emploi lors de sa rupture. - Vandenberghe G., Berekening van opzegtermijnen voor bedienden. - Rechtspraak.

Limburgs Rechtsleven :

fg. 3. 1977. N° 2.

M. Hanssen, De vergoeding van het verlies van schooljaar. - Rechtspraak - Necrologie - Wetjes en Weetjes in en rondom de Balie.

De Verzekeringswereld :

fg. 15. Juli-aug. 1977. N° 175-176.

Leerzame branden - H. De Graef, Levensverzekering - V. De-roey, Gebruik en misbruik van toetredings- en standaardcontracten - H. Biesemans, Kan storm als toeval of overmacht aangezien worden? P. Fierens, Worden - P. Buyl, De verzekering van pleziervaartuigen - M. Vandeur, De verzekering door de eeuwen heen - I. Sollie, Meer over schepen onder goedkope vlag - De nieuwe wetgeving inzake rijbewijs - Magazine - A. Demortier, Het verlenen van diensten.

Bulletin van de Europese Gemeenschappen :

fg. 10. 1977. N° 6.

1° deel : belangrijkste gebeurtenissen - 2° deel : activiteiten in juni 1977 - 3° deel : documentatie.

Nederlands juristenblad :

fg. 52. 13 aug. 1977. N° 28.

H. Th. J.F. van Maarseveen, De verbeelding van de macht - Pieter Herman Bakker Schut, Ties Prakken, Dolf Hartkamp, Ger Mols, Kanttekeningen bij een anti-terrorisme verdrag - Monique Koopmann, Huuropzegging en huurprijs - Rubrieken.

Weekblad voor privaatrecht, notariaat en registratie :

fg. 108. 16 juli-23 juli en 30 juli-6 aug. 1977. n° 5396.

A.A. van Velten, Time sharing van onroerend goed (1) - A.H.M. Santen, Antispeculatief subsidiëringaaf (met onderschrift van het Hoofdbestuur van de Koninklijke Notariële Broederschap) - W.E. Haak, Overzicht der Nederlandse Rechtspraak, Internationaal Privaatrecht (vervoerrecht (1)).